

41347

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİMDALI
(EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE YABANCILAŞMA VE YALNIZLIK DÜZEYİ İLİŞKİSİ

41347

Hazırlayan
Erdoğan DURU

Danışman
Doç. Dr. Hayrettin AKYILDIZ

İZMİR
1995

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Merkezimizce doldurulacaktır

Soyadı : DURU

Adı : ERDİNÇ

Kayıt No :

41347

TEZİN ADI

Türkçe : Üniversite Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi

İngilizce : Alienation and Loneliness Level Relationship Among the University Students

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans Doktora Doçentlik Tıpta Uzmanlık Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Adı Soyadı : Hayrettin Akyıldız

Ünvanı : Doçent Doktor

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI : 103

TEZİN KONUSU (KONULARI):

1. Üniversite Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi
- 2.
- 3.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELE

1. Yabancılaşma
2. Yalnızlık
3. Anomi
4. Yaşam Amacı
- 5.

Başka vereceğinin anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELE

(Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'ları kullanınız)

1. Alienation
2. Loneliness
3. Anomie
4. Purpose-in-life
- 5.

Başka vereceğinin anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum ☐
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir. ☒
3. Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ☐

Yazarın imzası

Tarih: 13-6-95

ÖZET

Bu çalışmada, Dokuz eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesinde farklı bölümlerde okumakta olan 195 birinci sınıf öğrencisinin sosyal, bireysel ve ailesel değişkenlere göre yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri ile her bir düzeyin birbiriyle olan ilişkisi incelenmiştir.

Ölçme aracı olarak, U.C.L.A.–LS (Universty of California Loneliness Scale) ve P.I.L. (Purpose–Inlife) ölçeği kullanılmıştır. P.I.L. ölçeği ilk defa Türkiye’de bu çalışmada kullanılmış ve sınırlı örneklerde geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

İkinci bölümde, yabancılaşma ve yalnızlığın kavramsal ve kuramsal boyutu incelenmiştir.

Üçüncü bölümde araştırma modelimizin tanıtımı, örneklemin özellikleri, kullanılan ölçeklerin nitelikleri, anket soruları, uygulama ve araştırmada kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

Diğer bir deyişle verilerin anlamlılık düzeylerini belirlemek için F–testi, t–testi ve Chi–kare teknikleri kullanılmış, anlamlı farklılıkların kaynağını bulabilmek için Scheffe ve L.S.D. testleri uygulanmıştır. Yabancılaşma ve yalnızlık ilişkisi, KR–20 ve Pearson Momentler Çarpım Korelasyon katsayısıyla hesaplanmıştır.

Dördüncü bölümde elde edilen bulgular açıklanarak yorumlanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre

- Yabancılaşma ve yalnızlık arasında oldukça yüksek bir ilişki vardır. ($r=-0.53$)
- Öğrencilerin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasında oldukça yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık vardır. ($p<0.001$)
- Öğrencilerin yalnızlık ve yabancılaşma düzeyleri; bireysel özelliklerden, sosyal ilişkilere ait özelliklerden ve ailesel özelliklerden değişik derecelerde etkilenmektedir.
- Öğrencilerin yalnızlık ve yabancılaşma düzeylerini etkileyeceği varsayılan etmenlerden, sosyal ilişkilere ait olanların, bireysel ve ailesel özelliklere ait olanlara göre yabancılaşma ve yalnızlık düzeyini daha önemli oranda etkilediği sonucuna varılmıştır.

– Bulguların bu yönde çıkması yabancılaşma ve yalnızlığın önemli belirleyicilerinin sosyal ilişkilere ait değışkenler olduğunu göstermektedir.

– Örneklemi oluşturan öğrencilerin %17.4'ünün yalnızlık düzeyi yüksek olarak bulunurken, %15'inin yabancılaşma düzeyi yüksek bulunmuştur.

Bu derece yaygın olan yabancılaşma ve yalnızlığın tanınması, önlenmesi ve azaltması konusunda bazı önlemler almak gerekmektedir. Bu nedenle araştırma sonuçlarına bağı olarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

In this study, it was examined that relationships between the loneliness levels and the alienation levels of the students according to social, individual and familiar variables. Also, it was examined that the relationships between the loneliness and alienation according to each other. The sample was composed of 195 first year students from different departments of D.E.Ü., B.E.F.

In order to collect data, UCLC-LS (University of California Loneliness Scala) Loneliness scale and P.I.L. (Purpose-in-life) scale was used. P.I.L. scale was used in Turkey first time in this study, and its reliability and validity was found as significant. The correlation between thi P.I.L. and the UCLA-LS was found as -0.53 .

In the first chapter of the study, the statement of the problem and the review of the literature was introduced. Also, the purpose of the study, hypothesis and the limitations was exspressed and the importance of the problem was discussed.

In the second chapter, the theoretical and conceptual dimentions of the loneliness and alienation was discussed.

In the third chapter, the explanation of the design of the research, the characteristics of the sample; the characteristics of the measures; the questionnaires; the procedure, and the statistical techniques was located.

In other words, in order to determine the levels of significance, the F-test, t-test and Chi-square techniques was used, and to find the source of the significant differences, the Scheffe and LSD tests was used. The relationship between the loneliness and the alienation was calculated by using. KR-20 and Pearson Moments correlation coefficient.

In the fourth chapter, the results that was obtained was explained and interpreted.

According to obtained findings:

- There is a significant relationship between alienation and loneliness (-0.53)
- There is a very significant difference between student's loneliness level and their alienation level ($p < 0.001$)

– The loneliness level and the alienation levels of students is effected from individual, social and familiar variables. Thus, the variables related to social relationships affect the loneliness and alienation levels significantly more than individual and familiar variables.

– This findings indicated that the important determinants of alination and loneliness derive from the variables that related to social relationships.

– While the loneliness level of 17% of the sample was found high, the alienation level of 15% of the subjects was found high.

– In Conclusion, it is necessary to take some precautions for recognizing, preventing and reducing the alienation and loneliness. As a result, some reccomendations depending on the results was presented.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Üniversite Öğrencilerin Yabancılaşma ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

...13...6...95...

Adı ve Soyadı

(İmza)

ERDİNÇ DURLU

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 26.06.95 tarih ve 13.

sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 9. maddesine göre

Fatihinde Psikolojik Hizmetler Anabilim / ~~Yüksek Lisans~~ Dalı yüksek lisans / ~~Yüksek Lisans~~ öğrencisi
Erdoğan Dülü 'in Yürütme Kurulu'nda Yabancı
laşma ve Yerlilik düzeyi ilişkisi konulu tezi incelenmiş ve aday
19.07.1995 tarihinde saat 13.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık
süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan
sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Başarılı olduğuna
oy birliği ile karar verildi.

BASKAN

Akyıldız
Doç. Dr. Hayrettin AKYILDIZ

ÜYE

Bayezit
Yrd. Doç. Dr. Gülnur BEYAZIT

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Melahat
K. Suvarlı
Suvarlı

Yetişmemde emeği geçen Annem'e ve Babam'a, değerli katkılarıyla bana destek veren ve eksikliklerimin giderilmesinde bana yardımcı olan hocalarıma ve Danışmanım Hayrettin AKYILDIZ'a, araştırmanın planlama uygulama ve rapor halinde sunulmasında yapıcı eleştirileriyle bana destek veren değerli dostlarım Ümit GÖRGÜLÜ ve Erkan DÜNDAR'a, istatistiksel analizlerin yapılmasında E.Ü. Bilgisayar Müh. Araştırma Görevlisi Timur KÖSE'ye, Tezin bilgisayarda yazılmasında yardımcı olan Erdiņ OKYAR'a, araştırmanın yürütölmesinde yardımlarını esirgemeyen Salih HOCAOğLU, Türkan DURU ve Serpil GÖRGÜLÜ'ye, çalışmalarım sırasında bana her tölü desteği veren Sibel AMBER'e teşekkür ederim.

MAYIS-1995

Erdiņ DURU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
TUTANAK.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	XI
BÖLÜM I	
Giriş.....	1
Problem.....	2
Amaç.....	5
Önem.....	5
Hipotezler.....	7
Sınırlılıklar.....	9
Tanımlar.....	10
BÖLÜM II	
YABANCILAŞMA KAVRAMI; ANLAM ve KAPSAMI.....	11
Yabancılaşma Kavramına Sosyolojik Yaklaşım.....	12
Yabancılaşma Kavramına Sosyal–Psikolojik Yaklaşım.....	13
Yabancılaşma Kavramına Psikolojik Yaklaşım.....	15
KURAMSAL TEMEL.....	17
Marx Öncesi Yabancılaşma Kuramları.....	17
Marx'ın Yabancılaşma Kuramı.....	18

İnsanın Ne'liği ve Ekonomik Yabancılaşm.....	19
Marx Sonrası Yabancılaşma Kuramları.....	23
Anomi Kavramı ve Farklı Yaklaşımlar.....	24
Seeman'ın Yabancılaşma Kuramı.....	26
Varoluşçuluk ve Yabancılaşma.....	29
Yaşamda Anlam Sorunu ve Yabancılaşma.....	30
YALNIZLIK KAVRAMI; ANLAMI ve KAPSAMI.....	33
KURAMSAL TEMEL.....	35
Yükleme Kuramı.....	41
İLGİLİ GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR.....	44
Yabancılaşmayla İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	44
Yalnızlıkla İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	46
Yalnızlıkla İlgili Ülkemizde Yapılan Araştırmalar.....	48

BÖLÜM III

Araştırma Modeli.....	50
Örnekleme.....	51
Veri Toplama Araçları.....	52
U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği ve Puanlama.....	52
U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	53
P.I.L. Yaşam Amacı Ölçeği ve Puanlama.....	54
P.I.L. Yaşam Amacı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği.....	54

Anket.....	56
Organizasyon ve Uygulama.....	56
Kullanılan İstatistiksel Teknikler.....	56
Bölüm-IV	
Bulgular ve Yorum.....	57
Bölüm-V	
Sonuç ve Öneriler.....	85
KAYNAKÇA.....	89
EKLER.....	95
EK-1 Öğrenci Bilgi Formu.....	95
EK-2 P.I.L. Yaşam Amacı Ölçeği.....	99
EK-3 U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği.....	103

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1	Yabancılaşma ve Yalnızlığın Kendi aralarında ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi.....	50
Tablo-2	Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Sayı ve Yüzdeleri.....	51
Tablo-3	Örnekleme Oluşturan Öğrencilerin Cinsiyet, Sayı ve Yüzdeleri.....	51
Tablo-4	Öğrencilerin Yalnızlık ve Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	57
Tablo-5	Öğrencilerin Okudukları Bölüm İle Yabancılaşma Düzeyleri arasındaki İlişki.....	59
Tablo-6	Öğrencilerin Mutlu Bir Çocukluk Geçirme Düzeyleri ile Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	60
Tablo-7	Öğrencilerin Okudukları Bölümden Memnuniyet Düzeyi İle Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	61
Tablo-8	Öğrencilerin Karşı Cinsle ilişkilerinde Memnuniyet Düzeyi ile Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	63
Tablo-9	Öğrencilerin Aynı Cinsle ilişkilerde Memnuniyet Düzeyi İle Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	64
Tablo-10	Öğrencilerin Bir İlişki Başlatma ve Sürdürme Beceri Düzeyi ile Yabancılaşma Düzeyleri arasındaki İlişki.....	65
Tablo-11	Öğrencilerin Aylık Gelirlerinin Yapmak İstedikleri Etkinlikler İçin Yeterlilik Düzeyi İle Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	66
Tablo-12	Cinsiyet ile Yalnızlık Düzeyi İlişkisi.....	67
Tablo-13	Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdikleri Yer İle Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişki.....	69

Tablo–14 Doğum Sırası ve Yalnızlık Düzeyi Arasındaki İlişki.....	69
Tablo–15 Mutlu Bir Çocukluk Geçirip–Geçirememeye ile Yalnızlık İlişkisi.....	70
Tablo–16 Öğrencilerin okudukları Bölümden Memnun Olma Düzeyi ile Yalnızlık İlişkisi.....	71
Tablo–17 Öğrencilerin Karşı Cinsle İlişkilerinde Memnunluk Düzeyi ile Yalnızlık İlişkisi.....	72
Tablo–18 Öğrencilerin Aynı Cinsle İlişkilerinden Memnunluk Düzeyi ve Yalnızlık İlişkisi.....	73
Tablo–19 Yakın Arkadaş Sayısı ve Yalnızlık İlişkisi.....	74
Tablo–20 Öğrencilerin Bir İlişkiyi Başlatma ve Sürdürme Yeterlik Düzeyi ile Yalnızlık İlişkisi.....	75
Tablo–21 Öğrencilerin Aylık gelirlerinin Yapmak İstedikleri Etkinlikler İçin Ne Ölçüde Yeterli Olduğu ile Yalnızlık Düzeyi İlişkisi.....	76
Tablo–22 Kardeşlerle İlişkilerde Memnunluk Düzeyine İlişkin Yabancılaşma Puan Ortalamaları.....	77
Tablo–23 Gruplardaki Farklılığın Kaynağına İlişkin L.S.D. Değerleri.....	78
Tablo–24 Öğrencilerin Bir İlişkiyi Başlatma ve Sürdürmede ne Ölçüde Yeterli Olduğuna İlişkin Yabancılaşma Puan Ortalamaları.....	78
Tablo–25 Farkın Kaynağına İlişkin Scheffe Değerleri.....	79
Tablo–26 Öğrencilerin Ders Dışı Serbest Zamanlarını Kimle Geçirdiğine İlişkin Yabancılaşma Puan Ortalamaları.....	80
Tablo–27 Farkın Kaynağına İlişkin Scheffe Değerleri.....	81

Tablo–28 Öğrencilerin Okuduğu Bölümden Memnun Olup–Olmamasına İlişkin Yalnızlık Puan Ortalamaları.....	81
Tablo–29 Farklılığın Kaynağına İlişkin Scheffe Değerleri.....	81
Tablo–30 Öğrencilerin Sorunlarını Kime Açtığına İlişkin Yalnızlık Puan ortalamaları.....	82
Tablo–31 Farkın Kaynağına İlişkin L.S.D. Değerleri.....	83
Tablo–32 Öğrencilerin Ders Dışı Serbest Zamanını Kimle Geçirdiğine İlişkin Yalnızlık Puan Ortalamaları.....	83
Tablo–33 Farkın Kaynağına İlişkin Scheffe Değerleri.....	84

BÖLÜM – I

GİRİŞ

Günümüz insanı, doğayı büyük ölçüde denetimi altına almış olsa da, yarattığı bu güçleri denetleyememekte, başdöndürücü bir hızla artan teknik gelişmeler, telekomünikasyon ağları dünyayı global bir köye dönüştürmektedir. Teknik alandaki hızlı bilgi birikiminin rasyonel doğasına karşın, toplumsal yaşam buna paralel olarak gelişmemiş, aksine irrasyonel bir boyuta taşınmıştır.

İnsanoğlu sanatta, felsefede, bilimde olağanüstü bilgiler üreterek nesneler dünyasını zenginleştirmiş, boyutlarını genişletmiş, diğer yandan kendi kendisiyle, diğer insanlarla ve doğayla kurduğu ilişkilerde yoğun bir başarısızlık ve artan bir yalnızlık duygusu yaşar olmuştur. Öte yandan ise, kendi yarattığı güçlerin bazılarının kendisine karşı kullanılması durumunda kendini, doğayı ve giderek bir bütün olarak dünyayı yok etme olasılığının ufukda gözükmesi, insanlık tarihinin hiçbir döneminde olmadığı ölçüde bir problem olmaya başlamıştır. Çağımızın en belirgin özelliği sadece hız, üretim, teknoloji v.b. kategorilerde değil, aynı zamanda insanın bir ana değer olarak kendi dünyasından uzaklaşması şeklinde kendini açığa vurmaktadır.

Liberal piyasa ekonomisinin başat bir duruma gelmesiyle, pastadan pay alabilme yarışı tüm insanlık dışılığıyla sürerken, özellikle az gelişmiş ve geleneksel toplumlarda normlara uyum konusunda sorunlar artmaktadır. Piyasa ekonomisine eklemlenme süreci içerisinde geleneksel norm ve kurumlarda köklü değişiklikler gözlenmekte, yeni normların oluşup benimsenmesi kökleşmesi ve bunların sosyal değerler sistemi içerisine yerleşmesi zaman almaktadır. Dolayısıyla burada sosyal normlar açısından boşluklar meydana gelmektedir. Özellikle kentleşme, sanayileşme, iş bölümü gibi sosyo-ekonomik, kültür ve kimlik gibi sosyal-psikolojik öğeler bu boşlukta yerlerini almaktadır.

Toplumsal normların geçerliliğini yitirmesi ve etkileme gücünü kaybetmesi, değer ve normlarda bir kargaşanın topluma hakim bulunması yabancılaşılmaya yol açmaktadır. Bu durumda, yeni norm ve kurallar toplumun çoğunluğu tarafından benimsenecek düzeyde oluşturulamazsa, kişinin toplumla bütünleşen bağları kopmakta, bireyin diğer insanlarla ve

toplumla bütünleşmesi imkansızlaştırmaktadır. Toplumdaki her normun arkasında kollektif bir bilinç ve onayın varolduğu düşünülünce, yeni oluşan normun bütün toplum katmanlarınca, içselleştirilmesinin zorluğu ortadadır.

Hızlı kentleşmenin olumsuz sonuçlarından bir diğeri de yalnızlıktır. Kırsal kesimdeki birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkiler almakta ve büyük kentlerin gerektirdiği yaşam biçimi kişiler arası ilişkileri de olumsuz yönde etkilemekte ve anlamlı sosyal ilişkilerden yoksun olduğundan yakınan kişilerin sayısı giderek artmaktadır.

Sosyal yalnızlık, bir anlamda hızlı değişime paralel olarak toplumda beliren anomik oluşumun bir koşulu olan atomlaşmanın belirtilerinden birisidir. Gerçekte sosyal yalnızlığın yabancılaşmaya dönüşmesi ya da yabancılaşmanın sosyal yalnızlığa dönüşmesi, bireyin kişiliğinden veya diğer özgül koşullardan değil, ancak genel ve kapsamlı bir süreçten kaynaklanabilir.

PROBLEM

Dünya hızla değişmekte, üretim ilişkileri karmaşıklaşmakta, dünya kutuplaşma ve kopma şeklinde betimleyebileceğimiz bir görüntü sürecine girmektedir. Doğu blokunun büyük bir hızla kendini tasviyesinden sonra görülen denge arayışları hala bir netliğe kavuşmuş değildir.

Diğer yandan bilginin katlanarak ilerlemesiyle genişleyen ve derinleşen iletişim ağları dünyayı küçültmüş, ülkeleri, kültürleri ve insanları gittikçe birbirlerine yaklaştırmıştır. Bu sırada medyanın özellikle görsel medyanın yaşamı biçimlendirmede ve gündemi oluşturmadaki etkisi hissedilir derecede artmıştır.

Günümüzün insanı, onsekizinci yüzyıl sanayi devrimi ile başlayan ve her alana yayılan hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır. Sanayi devrimiyle ortaya çıkan bu hızlı teknolojik değişme, toplumsal kurumlarda, örgütlenme biçimlerinde, kültürel yapıda ve bunlara bağlı olarak değer sistemlerinde de temel dönüşümlere yol açmıştır. Ancak bu dönüşümlere koşut olarak insanın doğa, diğer insanlar ve toplumla ilişkisinde gözlenen bunalım ve hatta mutsuzluk hali giderek önem kazanmakta, maddi refahın tek başına yeterli olamayacağı düşüncesi

yaygınlaşmaktadır. Bu çağdaş bunalım siyasi rejimleri, gelişmişlik düzeyleri ve aralarındaki kültürel farklılıklar ne olursa olsun, değişik görünümeler altında her toplumda varlığını duyurmaktadır.(Tolan, 1981)

İnsanın doğadan kopması ve teknolojiyi yaratması sonucu yaşadığı yabancılaşmaya paralel olarak yaşanan bir başka duygu da yalnızlıktır.

Geçtan (1993) konunun karmaşıklığı nedeniyle kavrama açıklık getirmenin zorluğundan sözeder. O denli ki; bir insanın tek başına yaşaması biçiminde somut yalnızlık, kendi toplum grubuna yabancılaşma şeklinde yalnızlık, bir insanın ilişkisini en aza indirerek yaşadığı yalnızlık ve kendini anlaşılmamış ve kimsesiz hissettiği gerçek yalnızlık gibi birbirinden çok farklı yaşantıların tümü yalnızlık olarak adlandırılır.

İnsanın sosyal bir varlık olduğu düşünülürse, uzun yalnızlık dönemlerine katlanmanın zorluğu ve imkansızlığı uyaran yoksunluğu deneyleriyle kanıtlanmıştır.

İnsanların artan yalnızlığı, aşırı atomlaşma ve yalıtılmışlık duygusu, birbirlerine olan güvenin yok olması, kısaca insanların toplumsal yaşama karşı geliştirdikleri tüm insani değerlerin yitirilmesi ile maddi refahın paralel biçimde geliştiği bir gerçektir. Artık çok sayıda insan, dev bürokratik sistemlere hizmet etmekten öte bir anlamı olmayan ve bireysel yaratıcılığın kabul edilmediği ya da denetlendiği işler yapma durumundadır (Geçtan, 1993).

Kentleşmenin getirdiği yaşam biçimi ve bireyselliğin topluma yerleşmesi sonucunda, sosyal ilişkilerde yoksunluk ve azalmandan yakınan bireylerin sayısında önemli düzeyde bir artış gözlenmektedir. (Demir, 1990) Yalnız kalmamak için ilişkisizliklerin yaşandığı kalabalıklarda kendini uyuşturan insan, doğal olarak kendine ve benliğine yabancılaşır ve günümüzde pek yaygın olan pazar ekonomisinin tutsağı olur.

Özellikle endüstrileşmiş Batı toplumlarında, kendilerini yalnız hisseden insanların sayısındaki artış sosyal psikologların ilgisini çekmekte ve yalnızlık sorunu günden güne artan bir ilgi ile araştırmalara konu olmaktadır. Endüstrileşme yolunda kararlı olan ülkemizde ise püsuda bekleyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaparel, 1992).

Dünyadaki hızlı değişimin bir yansıması olarak Türkiye'de, özellikle 80'li yılların sonrasında yeni bir dönemece girmiştir. İçsel ve dışsal dinamiklerin etkileşmesiyle sosyo-kültürel ve sosyo-politik arenada değişim, dünyanın genelinde olduğu gibi kendini hissettirmeye

başlamıştır.

Üretim sürecinden insanın diğer insanlarla ve kendisiyle iletişimine kadar belirleyici olabilen yabancılaşma, toplumun farklı katmanlarında görülebilmekte ve değişik boyutlarda yaşanabilmektedir. Bu durumda değişimden en çok etkilenen kesim ise gençlerdir. Ergenlik döneminin son aşaması olarak değerlendirilebilen gençlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında yaşanan ve hızlı psiko-sosyal değişimlerle karakterize olan bir dönemdir.

Ergenlik dönemi Ericson (1950) tarafından bireyin rol ve benlik karmaşasını alt ederek, kişisel kimlik duygusunu geliştirmesi gereken bir dönem olarak belirlenmiştir. (Onur, 1987) Ancak bu kimlik ve benliğin oluşum süreci, aile bağlarının ve toplum geleneklerinin değişime uğraması, geleceğin de daha az tahmin edilebilir bir şekle dönüşmesi nedeniyle gittikçe güçlenmektedir.

Diğer yandan uzayan eğitim yılları sonucu toplumdan ve üretim sürecinden kopuk yaşayan gençliğin önemli bir bölümünü oluşturan üniversite gençliği, bu kopukluğu oluşturdukları alt kültürlerle daha da derinleştirmektedir. Oluşturulan bu alt kültürün, aileden ve çevreden farklı ortak amaçları, inançları, ilke ve kuralları vardır.

Yabancılaşmış gençlik sadece gelişmiş ve gelişmekte olan toplumların sorunu değil, global bir insanlık sorunudur da. Geçmişin tarıma yönelik toplumları doğayla birebir ilişki kurarak, yaşamın somut sorunlarıyla uğraşır ve geleneklerin kısıtlayıcı ama güvenlik verici normlarını yazgıları olarak benimserlerdi. Üstelik, çağdaş insanın doğadan ve diğer insanlardan kopma sonucu yaşadığı yabancılaşma ve boşluğu tanımazlardı.

Oldukça yaygın ve ciddi bir problem olan yabancılaşma ve yalnızlığın tanınmasında, anlaşılması ve önlenmesinde kişi ve toplum sağlığı açısından önemli yararlar görülmektedir. Bu araştırma hemen hemen her alanda hızlı değişimlerin yaşandığı, genel anlamda dünyada özel anlamda ülkemizde, değişime en açık ve bu nedenle en çok etkilenen gençliğin, özellikle üniversite öğrencilerinin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi konu almıştır.

AMAÇ

Araştırmamızın temel amacı, üniversite öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ve bunun yalnızlıkla ilişkisini belirlemektir.

Diğer bir deyişle bu çalışmada, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesinde farklı bölümlerde okumakta olan 1. sınıf öğrencilerinin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri ile bu iki düzeyin kendi aralarındaki ilişki incelenmiştir. Öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri Crumbaugh'ın(1968), yaşam amacı testi (Purpose in life, PIL) ile yalnızlık düzeyleri ise Russell, Peplau ve Cutrona'nın geliştirdiği (1980); U.C.L.A. (University of California at Los Angeles Loneliness Scale) yalnızlık ölçeğiyle saptanmaya çalışılmıştır. Bir başka anlatımla, üniversite 1. sınıf öğrencilerinin sosyal, bireysel ve ailesel değişkenlere göre yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri ile her iki değişkenin birbiriyle olan ilişkisi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

ÖNEM

Bu çalışmada toplumda var olduğu düşünülen iki olguyu ve aralarındaki ilişkiyi istatistiksel veriler yardımıyla ortaya koymaya çalıştık. Ölçme araçları olarak U.C.L.A. yalnızlık ölçeğini ve P.I.L., yaşam amacı testini kullandık.

U.C.L.A. ölçeği farklı örneklemelerde ve farklı düzeylerde oldukça sık kullanılmasına karşın, toplumda değişik form ve şiddetde yaşanan yabancılaşmayı istatistiksel olarak betimleyen araştırmalar hemen hemen hiç bulunmamaktadır. Var olan araştırmalar ise gerek konunun karmaşıklığı gerekse derinliği ve genişliği yüzünden parmakla sayılabilecek kadar azdır. Tolan (1981) "Çağdaş Toplumun Bunalımı" olarak betimlediği yabancılaşmayı Durkheim'in anomi kavramıyla ele alıp, kuramsal bir çerçeve çizmeye çalışırken, Kızıltan (1982 ve 1986), Çağdaş toplumun aynı "hastalıklı" olgusunu "kişinin silinen yüzü" olarak tanımlamakta ve çağdaş edebiyattan örnekler vererek insanın ne'liğini tartışmaktadır. Kağıtçıbaşı(1972) ise, "Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları" adlı çalışmasında yabancılaşmayı anomi kavramı çerçevesinde ele almış ve Srole'in anomi skalasını kullanmıştır. Diğer yandan Ergil (1980) yabancılaşmanın siyasal boyutunu ele almakta "Yabancılaşma ve Siyasal Katılma" adlı çalışmasında olguya, siyasal tutum ve davranışlar çerçevesinden bakmaktadır.

Öte yandan endüstriyel kurumlarda çalışan bireylerin yabancılaşma düzeyleri farklı araştırmalarla betimlenmeye çalışılmıştır. Bu tür çalışmalarda yabancılaşma; iş doyumu, verimlilik v.b. gibi değişkenlerle ilişkisi açısından ele alınmıştır.

Bu çalışma ise yabancılaşmayı, bireyin yaşam amacının olup olmamasına bağlı olarak tanımlamakta ve olguyu bir alt boyut olarak ele almaktadır. Daha önce bu tür bir çalışmanın yapılmaması dikkate alınırsa, eldeki araştırmanın konu alanına yapacağı katkı önemli görünmektedir.

Sayırsız çalışmalara, varsayımlara ve hatta sıkça görülen kaba çarpıtmalara rağmen, yabancılaşma ve anomi post modern toplumların ekonomik, kültürel, dinsel yapılanmaları içinde yaşayan insanların, "bireyin" en önemli varoluşsal-psikolojik sorunlarından birini ve en önemlisini oluşturmaktadır. (Teber, 1990)

Yabancılaşma ve yalnızlık üzerinde yeniden ve yeniden durmadan bugünün insanının psikolojik durumunu ve de giderek, böylesi bir psikolojik yapılanmanın etkisiyle yeniden üretilen toplumsal, kültürel, tinsel, politik, ekonomik yapıları ve değişimleri anlamak pek kolay değildir.

Bilindiği gibi teknolojinin ve değişimlerin gün ve gün hızlı bir şekilde arttığı çağımızda, teknik gelişmelerin günlük yaşamı kolaylaştırıcı özelliğinin yanında, normatif ve kurumsal yapıyı bozucu etkileri de birey tarafından hissedilir olmuştur. Dolayısıyla birey-birey, birey-toplum, birey-kurum ve de giderek toplum-toplum ilişkilerinde tıkanmalara, kopmalara ve gerilimlere neden olmaktadır.

Kentleşmeyle birlikte kapitalist ve postmodern toplumlarda görülen yabancılaşma ve yalnızlık olgusu, giderek topyekün gezegeni kapsayan bir insanlık sorunu haline gelmektedir. Günümüzde artık farklı toplum katmanlarında ve farklı bireylerde, değişik düzey ve şiddette her iki olguda görülebilmektedir. Örneğin, Bradburn'ın (1969) yaptığı bir tarama çalışmasında, araştırmaya katılanların dörtte biri kendilerini yalnız ve diğer insanlardan uzak hissettiklerini söylemişlerdir. Yine Peplau ve Perlman (1982) Amerika toplumunun yüzde onunun kalıcı düzeyde yalnızlıktan yakındıklarını saptamışlardır. Türkiye'nin batı ve postmodern toplumlardan kültürel, teknolojik, politik, ekonomik ve dinsel farklılıkları olsa da yabancılaşma ve yalnızlık, ülkemiz için pusuda yatan bir sorun görünümünü hala korumaktadır.

Son yıllarda ÷lkemizde de kentleşmeyle birlikte artan sosyal sorunların insan yaşamındaki önemi açıktır. İnsan ekonomik sorunlarını adım adım çözmeye çalışırken, içinde yaşadığı sosyo-ekonomik ortamın da zorlamasıyla kendine yabancılaşma eğilimi göstermektedir. Bunun bilincinde olan insan kendini ve içinde yaşadığı toplumu anlamak için çabalamaktadır. (Akyıldız, 1981)

Yaşamı anlamlı bir bütün olarak algılamaya yönelik çabaların sonunda birey, ya sosyal değişime ayak uydurup psikolojik dengesini kuracak ya da bütün anlamaya yönelik çabalardan vazgeçip verili sistemin sunduğu "anlama" entegre olacaktır. Fakat yabancılaşma ve yalnızlığın çok yoğun bir şekilde yaşanması beraberinde yeni bir sorunu da gündeme getirmektedir. Bireyin hızlı değişime ayak uydurup, yaşamını sürdürebilecek düzeyde psikolojik donanımı olup olmadığı sorusu bir yana, asıl sorun, yeni toplumun yapısının bu uyuma olanak sağlayabilecek düzeyde örgütlenip örgütlenmemesinden kaynaklanmaktadır. Çağdaş birey, Kafka'nın romanlarındaki gibi kime ve neye karşı ve ne için mücadele edebileceğini bilememektedir. Artık ne geleneklerin güvenlik verici ama kısıtlayıcı değer ve normları, ne de duyarsızlaşmaya yüz tuttuğu için sezgileri bireye yol gösterememektedir. Bireyin bilişsel yapısında gündelik yaşamın somut ilişkilerinden kaynaklanan epistemolojik kopukluk, önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır.

Bütün bu anlatılanların yanında, değişime ve dolayısıyla etkiye en açık olan gençlerin yabancılaşma ve yalnızlık düzeylerini saptamak, gerek bireyin gerekse toplumun ruh sağlığı açısından önemli bir boyut olarak görünmektedir.

Bu nedenle eldeki araştırma bulgularının sonuçları, öğretmen, öğretim üyesi, yönetici, anne-baba ve ilgili diğer kişilere ışık tutması açısından yararlı sonuçlar sağlayacaktır.

HİPOTEZLER

Üniversite 1. sınıf öğrencilerine geçerliği ve güvenilirliği yüksek olarak belirlenmiş, U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği ve P.I.L. Yaşam Amacı Testinin uygulanmasıyla elde edilerek verilere dayalı hipotezler şunlardır.

1. Derneklerin genelinde yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasında ilişki olması beklenir.

2. Sosyal Bilimlerde okuyan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, fen bilimlerinde okuyan öğrencilere göre yüksek olması beklenir.

3. Mutlu bir çocukluk geçirmeyen öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, mutlu bir çocukluk geçirenlere göre daha yüksek olması beklenir.

4. Okudukları bölümden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, memnun olanlara göre daha yüksek olması beklenir.

5. Karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, memnun olanlara göre daha yüksek olması beklenir.

6. Aynı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, memnun olanlara göre daha yüksek olması beklenir.

7. Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeylerinin yetersiz olduğunu düşünen öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, yeterli olduğunu düşünenlere göre daha yüksek olması beklenir.

8. Aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, yeterli olduğunu belirtenlere göre daha yüksek olması beklenir.

9. Erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olması beklenir.

10. Yaşamlarının çoğunu köy ve kasabada geçiren öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, şehir ve metropollerde geçirenlere göre daha yüksek olması beklenir.

11. İlk doğan çocukların yalnızlık düzeylerinin, daha sonra doğanlara göre daha düşük olması beklenir.

12. Mutlu bir çocukluk geçiren öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, geçirmeyenlere göre daha düşük olması beklenir.

13. Oldukları bölümden memnun olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, memnun olmayan öğrencilere göre daha düşük olması beklenir.

14. Karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, memnun olan öğrencilere göre daha yüksek olması beklenir.

15. Aynı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, memnun olan öğrencilere göre daha yüksek olması beklenir

16. Yakın arkadaş sayısı fazla olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, hiç arkadaşı olmayan öğrencilere göre daha düşük olması beklenir.

17. Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeyini yeterli gören öğrencilerin, yalnızlık düzeylerinin, yetersiz gören öğrencilere göre daha düşük olması beklenir.

18. Aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, yeterli olduğunu belirtenlere göre daha yüksek olması beklenir.

SINIRLILIKLAR

Araştırmamızın şüphesiz en belirgin sınırlılığı, araştırma popülasyonu olarak Buca Eğitim Fakültesinde farklı bölümlerde okuyan 1. sınıf öğrencilerini almış olmasıdır. Bu nedenle bulgulardan, ancak benzer popülasyonlara genelleme yapmak mümkündür.

Her araştırma bir dereceye kadar örneklerini ve dolayısıyla genelleme yapılabilecek nüfusla sınırlı olduğundan bizim araştırmamızda da bu kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle mümkün olduğu kadar aşırı genellemelere gidilmemeye çalışılacaktır.

Ayrıca, araştırmacılardan, ölçme aracından, deneklerden, araştırma ortamından ve her bir değişkenin birbiriyle etkileşiminden doğan sınırlılıklar olabileceği düşünülmektedir.

Diğer yandan, ölçeklerde verilen itemlere katılımcıların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıtacak biçimde yanıtladıkları kabul edilmiştir.

TANIMLAR

Bilimsel araştırmalarda iki türlü tanım vardır; kavramsal ve işlevsel (Karasar, 1991). Kavramsal tanım, bir kavramın başka kavramlarla tanımlanmasıdır. İşlevsel tanım ise, soyutun somuta indirgenmesi, bir başka deyişle kavramın gözlenebilir özelliklerle tanıtılmasıdır.

Bu çalışmada da yabancılaşma ve yalnızlık, her iki açıdan tanımlanacak ve önce kavramsal sonra işlevsel tanımları verilecektir.

Yalnızlık (Loneliness): Kişinin ilişkiler ağıının, kişinin arzu ettiğinden daha küçük ya da daha az doyumlu algılanmasına bağlı olarak yaşanan bir duygudur. (Peplau ve Perlman, 1982; Bilgin, 1985, Brehmn, 1985; Demir, 1990; Akyıldız, 1994)

Yabancılaşma (Alienation): Genel ve kapsamlı bir süreçten kaynaklanan, bireyin yaşamına yön veren değer ve kuralların yokluğuna bağlı olarak, kendinden ve toplumdan uzaklaşma sonucu yaşanan, g        , amaçsızlık ve anlamsızlık duygusudur.

Anomi (Anomie): K           ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranışlarda bulunmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma halidir. Bireysel düzeyde ise, bireylerin toplumca benimsenmiş araçlardan beklenen doyumunu sağlayamamaları durumudur.

Kavramların işlevsel tanımları ise şöyledir;

Yalnızlık (Loneliness): U.C.L.A. yalnızlık     ğinin uygulanması sonucu, ortalamanın bir standart sapma üzerinde puan alan bireylerin yaşadığı bir duygudur.

Yabancılaşma (Alienation): P.I.L. yaşam amacı     ğinin uygulanması sonucu, ortalamanın bir standart sapma altında puan alan bireylerin yaşadığı bir duygudur.

II BÖLÜM

YABANCILAŞMA KAVRAMI;ANLAM ve KAPSAMI

Yabancılaşma kavramı gerçek yerini geçen yüzyılda, sanayi devrimi sonrasında ekonominin liberalleşmesi ve insanın bireyleşmesi sürecinde bulmuş olmasına karşın, kavramın kökeninin daha eskilere, Antik Roma Uygarlığı dönemlerine kadar uzandığı görülmektedir.

Bugün yabancılaşma karşılığı olarak, İngilizce'de "Alienation", Fransızca'da "Alienationu ve Almanca'da "Entfremdung", İspanyolca'da "Alienado" kavramları kullanılmaktadır (Teber, 1990).

Ancak bütün bu sözcüklerin kökeni, Latince "Alinare" kelimesinden türemiştir. "Alinare" bir isim olup; bir şeyi uzaklaştırma, yerini değiştirme, diğeri yerine koyma anlamına gelmektedir.

Latince'de ise kavramın, toplumun günlük yaşamının en az üç değişik alanında ve çeşitli anlamlarda kullanıldıklarını görüyoruz (Teber, 1990) Örneğin bunlar;

1. Hukuk alanında; translatio-venditio karşılığı olarak; devretme, elden çıkarma, mülkiyet hakkını başkasına vermek anlamında,
2. Toplumbilim alanında; disiunctio-aversatio karşılığı olarak; ayrılmak, diğer insanlardan ve yurdundan ayrı düşmek, kopmak anlamında,
3. Tıp ve psikoloji alanında; demantia-insania karşılığı olarak; çılgınlık, tinsel şaşkınlık, bunama veya psişik bozukluklar demeti, ruh hastalığı anlamında kullanılmıştır.

Bununla beraber tarihin bu son derece karmaşık ve ciddi problemini anlatmak amacıyla kullanılan yabancılaşma kavramının içeriği ve kapsamının boyutları üzerine yazım ve düşün dünyasında ortak bir görüş birliği yoktur. (Seeman 1971, Ergil 1982, Teber 1990) Bir başka deyişle, bütün sınıflandırma çabalarına karşın yabancılaşma global bir karmaşadır (Levinson 1964) ve yabancılaşmanın tek bir tanımı yoktur (Perkins, 1982)

Günümüzde ise yabancılaşmayla ilgili güncel çalışmalarda; biri Marx'dan beslenen yapısalcı, diğeri Freud'dan esinlenen, bireysel ve ruhsalimsel temele oturan iki geleneğin etkisi gözlenmektedir. Fakat daha geniş bir toplumbilimsel kavramsallaştırmayı yeğleyen bazı

bilim adamları ise, yabancılaşmayı ya sosyal yapının ya da onun kuralsızlaşan niteliklerinin sonucu ortaya çıkan bunalıma bağlıyorlar (Ergil, 1980)

Bu bakış açılarına paralel olarak yabancılaşma kavramının üç farklı ele alış biçimi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sırasıyla sosyolojik, sosyal-psikolojik ve psikolojik yaklaşımlardır.

Yabancılaşma kavramına- kavramsal düzeyde- bu üç farklı bakış açısı, kuramsal boyut irdelenirken de göz önünde bulundurulacaktır. Bir başka anlatımla, yabancılaşma kavramını, tarihsel perspektifide dikkate alan yapısal bir temele oturtabilmek için sosyolojik bakış açısından psikolojik bakış açısına doğru ilerleyen bir yöntem izlenecektir.

Bundan sonraki kısımda yabancılaşma kavramına bu üç bakış açısının kavramsal boyutunu inceleyeceğiz.

Yabancılaşma Kavramına Sosyolojik Yaklaşım

Marx, Weber ve Durkheim'in klasik eserlerinde yabancılaşma kavramı oldukça geniş bir şekilde ele alınmıştır. İlk kez Rousseau yabancılaşma kavramını sosyolojik açıdan incelemiş olmasına karşın, Marx ve daha sonra Weber kavramı analitik bir yapıya kavuşturan kişilerdir. Özellikle Marx'ın kavramın açıklanmasına ilişkin çabaları bugün hala çağdaş sosyologlar tarafından incelenmektedir. Onun öğretisinin bugün en çok kullanılan yönü, yabancılaşmanın iş sürecinden kaynaklanabileceği ve kolaylıkla verili sistemin kültür, siyaset ve din gibi değer öğelerine yaygınlaşabilir olmasıdır. Bu durumda birey, kendini desteklemeyen, bunaltan kurum ve ilişkilere yabancılaşır.

Marx'ın yabancılaşma kuramı, yabancılaşma kuramları içerisinde gerek kapsamı gerekse içeriği açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bu bölümde Marx'ın yabancılaşma tanımını verip, konuyu daha derinliğine kuramsal boyutta inceleyeceğiz.

Marx'a göre yabancılaşma; insanın çevresine sahip ve egemen olmamasından ziyade, çevrenin, doğanın, diğer insanların ve hatta bizzat kendisinin kendi öz varlığına yabancı kalması demektir. Bir başka deyişle insanın kendi eylemleri, onun tarafından yönetilmek yerine, onun üstünde ona karşı işleyen bir güç olup çıkmıştır (Fromm, 1990, akt. Salman).

Diğer yandan Marx'ın tek bir yabancılaşma tanımının olmadığı, yabancılaşmanın bir

süreç olduğu ve bu sürecin farklı noktalarında, farklı şekilde tanımlanabileceğini unutmamak gerekmektedir.

Yabancılaşma Kavramına Sosyal-Psikolojik Yaklaşım

Seeman 1958 yılında yayınladığı, "Yabancılaşmanın Anlamı" adlı çalışmasında yabancılaşmayı içinde yaşanılan toplumsal koşulların bir ürünü olarak görmüş, olayın kuramsal boyutunu gözardı etmeden, verili toplumsal koşullar altında yaşayan bireyin psikik yaşamındaki izdüşümlerini biraz daha yakından tartışmanın önemini vurgulamıştır. Diğer yandan Seeman, sosyal-psikolojik bakış açısıyla birey-toplum diyalektiği bağlamında, bireyin, kişisel açıdan yabancılaşmasını incelemekte ve toplumsal koşulları çalışmasının dışında tutmaktadır.

Seeman'a göre yabancılaşma; bireyin, yoksunu olduğu şeylerin farkına varması değil, farkına vardıklarından yoksun olmasıdır.

Seeman ayrıca yabancılaşmanın beş ayrı anlam içerdiğini belirtmektedir (Teber 1990, Ergil 1980, Tolan 1981, Tezcan 1988). Bunlar;

1. Güçsüzlük duygusu (Powerlessness); Bireyin kendi davranışı ile ilgili, istediği sonucu elde edemeyeceğine ya da aradığı desteği bulamayacağına ilişkin olumsuz algılamasından kaynaklanan bir durumdur.

2. Anlamsızlık duygusu (Meaninglessness); Bireyin neye, hangi genel doğrulara inanacağını ve bağlanacağını bilmemesi halidir. Bu açıdan anlamsızlık duygusu anomi kavramına yaklaştırılmıştır. Özellikle bireysel karar verme sürecinde, bireyin kendi doğrularının genel toplumsal doğrularla örtüşmemesi, bu duygunun en yüksek düzeyde yaşandığını gösterir.

3. Normsuzluk (Normlessness); Toplumca belirlenen amaçlara varmak için, toplum tarafından onaylanmayan yöntem ve davranışların benimsenmesi durumudur.

4. Tecrit duygusu (Isolation); Toplum tarafından yüksek değer verilen şeylere, bireylerin düşük ödül değeri vermelerinden doğan sonuçtur. Özellikle aydınlar için geçerli olan bu hal, halk kültürünün bireysel beklenti ve yönelimlerle çelişmesini ifade eder. (Tolan

Bireyin kendine ve topluma yabancılaşmasının, toplumsal değişimin hızlı olduğu ve yapısal ayrımların arttığı, kurumların ussallaşma eğilimi gösterdiği bir ortamda belirgin olarak arttığını söyleyen Himmetoğlu'na (1982) göre yabancılaşma kavramı 6 boyutta kendini gösterir. Bunlar; güçsüzlük, anlamsızlık, normsuzluk, izolasyon, kimliğin yitirilmesi ve nesneleşmedir. Görüldüğü gibi Himmetoğlu, Seeman'ın yabancılaşma boyutlarına ek olarak Marx'ın nesnelleşme kavramını da eklemekte ve yabancılaşmayı altı boyutta düşünmektedir.

Yukarıda tanımlanan yabancılaşma kavramlarından farklı olarak bazı bilim adamları yabancılaşmayı bir derece sorunu olarak görmekte ve "özdeşleşme" kavramının karşılığı olarak kullanmaktadır. (Citrin, Mc Laskey, Shanks ve Sniderman 1975; Cramer ve Schuman 1975, Dean 1961; Josephan ve Josephan 1962; Kaplan 1976; Schwartz 1973, Perkinş 1982; Doğan 1987; Eker 1985). Yabancılaşma bu anlamda bireyin işine, işletmesine, özvarlığına karşı kendisini yabancı ve uzak duymasıdır.

Yabancılaşma kavramının sosyal-psikolojik tanımlarına baktığımız zaman ortak olan özelliğin bireyin olumsuzlanması etrafında odaklandığı görülmektedir. Sosyolojik tanımlama çabalarının aksine, sosyal-psikolojik yabancılaşma tanımları birey-toplum, birey-kurum, birey-birey etkileşimleri bağlamında, bireyin içinde bulunduğu ortama, algılamalarına, davranışlarına daha fazla vurgu yapmaktadır.

Yabancılaşma Kavramına Psikolojik Yaklaşım

Yabancılaşmanın psikolojik bir kavram olarak açıklanması ilk olarak Williams ve daha sonra Netler tarafından yapılmıştır. Diğer yandan, yabancılaşmayı insan davranışlarının güdülenmesiyle ilgili ilk olarak ele alan bir grup düşünürün hareket noktasını Maslow'un "ihtiyaçlar hiyerarşisi" oluşturur. Bu gereksinimler Maslow'a göre;

1. Temel fizyolojik gereksinimler
2. Güvenlik
3. Ait olma
4. Sevgi ve onay
5. Kendini gerçekleştirmedir.

Maslow'a göre her seviyedeki ihtiyaç tüm tatmin edilmeme halinde davranışlarda baskı

yapan bir güdü olmaya devam eder, bu durum ise insanın yabancılaşmasına neden olur.

Kendine yabancılaşma psikolojide yeni bir kavram değildir ve bir çok grafik tanımlamaları vardır. 1965'de Winnicott yabancılaşmış davranışlara ilişkin hipotezler sunmuştur (Victor, 1973).

Winnicott'a (1965) göre; çocuğun gereksinimlerini gidermek ondaki "olumlu ben" in gelişmesini sağlar. Çocuğa ihtiyaç duyulmadığı halde yönelmek onda "yanlış ben" i ortaya çıkarır. "Yanlış ben" bireyin istek ya da karşı çıkışları göz önüne alınmaksızın ona yönelmektir. Burada bir yabancılaşma sözkonusudur.

Psikanalitik eğilimli yazarların çoğu bireye yüksek derecede hareketsizlik veren yabancılaşmayı sabit değil, süreğen olarak düşünür. Kontrol edilmediğinde yaşam boyu sürer ve gelişir.

Horney'e göre (1945-50) yabancılaşma; gerçek ben'den uzaklaşma olarak görülür (Geyer, 1980). Heidegger'de, Horney'e benzer şekilde, yabancılaşmayı "otantik olmama" ile özdeş görür.

Diğer yandan Horney, Seeman'ın yabancılaşmayı tanımlarken kullandığı güçsüzlük boyutunu, aktif olma hissinin kaybı olarak adlandırır. izolasyon ise; bireyin "İdeal ben"ine ya da "ben"ine doğru uzaklaşmasıdır.

Yabancılaşma nevrotik gelişme sürecinde ara değişkin olarak görülür. Horney yabancılaşmayı 2 anlamda kullanır. 1.sinde dıştan gelen nevrotik sürecin sonucu olan deformasyonu, 2.sinde geleceği biçimlendirecek yapıcı güçlerden uzaklığı anlatır.

Kendine yabancılaşmayla tam olarak dile getirilen şey, kişinin kendinden uzaklaşmış olması yolundaki öznel duygusudur (Horney, çev. Budak, 1990). Dolayısıyla kendine yabancılaşma kişiliksizleştirici, zayıflatıcı ve tüketici bir süreçtir.

Martin'e(1961) göre kendine yabancılaşma ise, egonun bilişsizce ürettiği ve kişinin kendisini zayıf görmesine yol açan, kurtulunması imkansız gibi algılanan bir durumdur.

Yukarıdaki tanımlardan da görüldüğü gibi yabancılaşma kavramının psikolojik betimlemeleri; bireyin kişiliğinin bölümleri ve benliği arasındaki kopukluğun yanı sıra ego ve güdülere bağlı olarak kendinden uzaklaşmayı, yalıtılmayı vurgulamaktadır.

KURAMSAL TEMEL

Bu bölümde belli başlı yabancılaşma kuramları incelenecektir. Yabancılaşma kavramının tarihsel evrimini de dikkate alarak, yapısal bir temele oturtabilmek için, Marx'ın yabancılaşma ve Durkheim'in anomi kuramı incelenecek ve bir sentez durumunda olan Seeman'ın yabancılaşma hakkındaki düşüncelerine yer verilecektir.

Ayrıca, Marx'ın yabancılaşma kuramının gerek boyut gerekse içerik yönünden merkezi bir role sahip olması nedeniyle, yabancılaşma kuramları Marx öncesi, Marx ve Marx sonrası olmak üzere üç bölümde incelenecektir.

MARX ÖNCESİ YABANCILAŞMA KURAMLARI

Yabancılaşma ya da uzaklaşma felsefe tarihinde Platinos'un öğretisine kadar götürülebilir. Platinos'un çıkış öğretisinde sonsal, tanımlanamayan bir kaynaktan ya da ilke-den, sınırlı varlıkların çokluğuna geçiş olarak görülen evrensel bir ilerleme vardır. Bölünemeyen ve duyumlanamayan "Bir" aşama aşama açılarak "Bir'e anti tez olan doğal alemdeki maddeye kadar bağlanan bir evrensel katmanlaşmayı doğurur. Bu yeni düşünce erken Hristiyan dinbilimini de etkileyerek Hellenistik çağa damgasını vuran Hristiyanlık ve Yeni Platonculuğun kaynaşmasına yol açmıştır. Örneğin, maddenin günah ilkesi ile ilişkilendirilmesi, Augustine'nin dinbiliminden geçerek, Hristiyanlığın Luther tarafından yapılan yorumuna yansımış, onun önemli bir parçasını oluşturmuştur. Alman Protestan geleneğini etkileyen bu görüşler, 19 yy.'da Hegel ve Feuerbach'ın felsefelerinde laik bir temele oturmuştur (Ergil 1980, Akgül 1991).

Yabancılaşma kavramını felsefede sistemli olarak inceleyen ilk filozof Hegel olmuştur.

Hegel varolanların belirlenmesinin ancak onun hareketi ile mümkün olduğunu düşünür. Bu hareketinde varolan bir "başka olana" rastlar, buna yönelerek ve ondan kendini ayırarak "olumsuzluğu" aracılığıyla kendini oluşu içinde kavrar.

Varolan kendi hakikatine ya da aynı anlama gelen kavramına ancak şu şekilde ulaşır;

a) Kendi soyut genelliği demek olan, "kendinde" valıktan çıkar,

b) Başkasında bir "kendi için" olur,

c) Bu ikiliği aşarak "kendinde ve kendisi için" varlık olarak somutluğunu elde eder. Yabancılaşma Hegel'de düşüncenin olduğu kadar, varlığın da dinamik ilkesi olan bu diyalektik hareketin ikinci basamağında ortaya çıkan bir durumdur. Var olan ancak başkalığı içinde, "başka olmayı", yabancılaşmayı ve yabancılaşmanın aşılmasını gerçekleştirdiğinde, somut "hakikatine" varmaktadır. Çünkü o, karşıtların birliği ile kendi kendine eşit olur. Böylece, başlangıçta ne ise sonunda da o, fakat bu kez tüm somutluğu içinde o olur (Kızıltan, 1986).

Hegel'e göre, düşünen özneler olarak oluşum halindeki insanla ilişkili olmayan hiç bir gerçek olamaz. Gerçek insanın gerçeğidir. Doğanın sözde nesnelliği aslında bir yabancılaşmadır. Çünkü, bu görüntüler ardında insanın görevi kendi öz yaşamını bulmak ve her şeyi kendi öz bilincinin bir niteliği olarak gözlemlemektir. Aynı ilke, sanat ve din gibi alanları içeren kültür dünyası için de geçerlidir. Bu süreçte merkezi aktör Hegel'e göre ruh'dur. Onun öğretisinde ruh, kendini geliştiren gerçektir. Ruh, önceleri, kendi dışında olduğuna inandığı bir dünya yaratmıştır. Bu sürecin başlangıcında ruh, kendini dışladığının ya da yabancılaştırdığının farkında değildir. Hegel'e göre yabancılaşma, insanlar ancak tümüyle özbilinçlerine kavuştukları, kendi çevrelerinin ve kültürlerinin ruh'dan kaynaklandığını anladıkları zaman son bulacaktır. (Ergil, 1980) Görüldüğü gibi tarihin öznesini Tanrı olarak alan Hegel, tarih sürecini ona geri dönüş olarak kabul etmiştir.

Hegel'in etkisinde kalan Bruno Bauer, Ludwig Feurbach, yabancılaşmanın dinsel cephesiyle ilgilenmişlerdir. Hegel'i başaşağı çeviren Feurbach'a göre din, insanın temel istek ve güçlerinin yansımalarından başka bir şey değildir. Tanrı'ya atfedilenler aslında insanın kendi nitelikleri olduğundan, insan kendinden uzaklaşmış ve sonunda da yabancılaşmıştır. İnsanın Tanrı'yla ilişkisinde Tanrı ne denli zengin ve güçlü olursa, insan o denli yayılmış ve yoksullaşır. Aynı durumu ileriki sayfalarda görüleceği gibi Marx, işçi için düşünmüştür.

MARX'IN YABANCILAŞMA KURAMI

İnsanın yabancılaşması üzerine geliştirilecek her kuramın çıkış noktasında, insanın ne'liğine ilişkin bir görüşün bulunma zorunluluğu vardır. Çünkü, insanın yabancılaşmasının anlamı, geliştirilen kuram ne olursa olsun, ilkin insanın kendinden, yani asli yapısından

uzaklaşmasına işaret edilmediği takdirde boşlukta kalacaktır. Nitekim Marx'ta insanın yabancılaşmasını, onun ne'liğini oluşturduğunu öne sürdüğü "iş"in çerçevesinden ele almıştır. (Kızıltan, 1986).

İnsanın ne'liği sorusu, insanın doğasının ne olduğu veya böyle bir doğanın olup olmadığına ilişkin sorulacak sorularla yakından ilişkilidir. İnsanlık tarihi boyunca filozoflar, din adamları, sanatçılar insana farklı anlamlar yüklemişlerdir. İnsanı "hedonist" bir varlık olarak tanımlayanların yanısıra, insanın doğuştan "iyi" olduğu görüşünü savunanlar da vardır. Hatta bazı filozof ve psikologlara göre "insan doğası" diye bir şey yoktur, onlara göre insan doğası kavramı, metafizik bir soyutlamadır.

Bu düşünürler, insan doğasının olmadığına yönelik spekülasyonlarıyla, olgunun ideolojik boyutunu gözardı etmektedirler. Çünkü, kapitalist sistemin liberal bireyin bir doğası yoksa, kendine yabancılaşması da saçma olacaktır. Bir başka deyişle yabancılaşan "şey"in olmaması yabancılaşmayı geçersiz kılar.

Oysa burada sorulacak soru, insanın doğasının olup—olmamasından ziyade, mutlak bir insan doğası kavramından söz edip edemeyeceğimizdir. İnsanın mutlak bir doğasının olduğu varsayımının sınanabilirliği, dolayısıyla yanlışlanabilirliği ya da doğrulanabilirliğin imkansızlığı bir yana, kavram, inanç boyutunda göreceli bir anlam kazanır. Oysa insanın doğasının diyalektik bir bakış açısıyla, "insan çevre ilişkilerinde ve insanın bundan etkileniş biçiminde aramak gerekir." (Akyıldız, 1981).

Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, Marx'ın insanın ne'liği sorununu "iş"i çerçevesinde ele alması, onun diyalektik bakış açısının ve somut insanı aramasının bir sonucu olarak düşünülmelidir.

İNSANIN NELİĞİ ve EKONOMİK YABANCILAŞMA

Marx'a göre insanı diğer canlılardan ayıran ne'liğini belirleyen, çalışan bir varlık olmasıdır, işidir. İnsanlar yaşam araçlarını üretirken dolaylı olarak kendi maddi yaşamlarını da üretirler. Marx'a göre insan doğal bir varlıktır. Canlı ve doğal bir varlık olan insanda doğal güçler, yeti ve yetenekler olarak vardır. Diğer yandan ise bedeni ve duyguları ile acı çekebilen sınırlı bir varlıktır. Ayrıca insanın toplumsal bir varlık olması da, onun ayırıcı özelliği

olan çalışma etkinliğinin ve doğal olarak sınırlılığının zorunlu bir sonucudur.

"Marx'a göre, tarih boyunca ve ilk insandan bu yana toplumsal etkinliğin  yönü olmuştur. İiki yaşamak için gerekli araçların sağlanmasına yöneliktir. Bu evreyi, doyurulan ilk gereksinmenin yeni gereksinimlere yol açması sonucunda beliren ve ikinci tarihsel eylem olan yeni gereksinimlerin üretilmesi izler. nc eylemde kendi öz yaşıamlarını, hergün yenden başıka insanları yaratmaya, insanın neslini devam ettirmeye başılamasıdır."

Marx'a göre insan ancak işı ile kendi dünyasını ve kendi kendisini yaratan bir varlıktır (Kızıltan, 1986). İnsan, kendi cinsinden olanlarla yaptığı işbirliği sonucunda, üretici eylem ya da iş süreci aracılığıyla, doğanın bilinçli denetimini amaçlar. Bu uğraşı sırasında sadece doğayı değil, sosyal ilişkileri ve insan doğasını da dönüştürür.

Marx için emek ve işbölümü yabancılaşmanın bir göstergesidir. Emek, insanın doğa ile ilişkisi, yani elle, zihinsel ve sanatsal faaliyetler yoluyla kendisini gerçekleştirdiği yeni bir evren yaratmasıdır. Ancak zel mülkiyet ve işbölümü geliştii ölçüde emeğin, başılangıta insan gücünü ifade etmek ve dışsallaştırmak olan temel niteliğini yitirdiğini görüyoruz. Emek ve emeğin ürünleri giderek insandan, onun irade ve arzularından farklılaşmış ve bağımsızlaşmış birer varlık oluyorlar. Marx, insan ve doğa arasında üretici eylem süreciyle kurulan diyalektik etkileşime "emeğinin nesneleşmesi" demektedir. Bir başıka deyişle emeğin nesneleşmesi, insan emeğinin insanın dışında bir gerçeklik olarak somutlanmasıdır. Bu bir bütünlüğün üzülmesi, insanı ürüne bağlayan bağın topması, dolayısıyla yeni ve farklı bir niteliğin yaratılması sürecidir. Fakat her ne kadar yabancılaşmanın koşullarını yaratıyorsa da nesneleşmeyi, yabancılaşma ile zdeleştırmemek gerekir. Çünkü Marx'ın kuramında, nesnelerin üretimi değil, emek sürecinin de içinde yer aldığı üretimin sosyo-ekonomik koşulları ve kurumları, yabancılaşmayı yaratır.

Kapitalist nesneleşmeyi, kapitalizm öncesi ve sonrası toplumlardaki süreçlerden ayıran, emekçinin ürününe yabancılaşmasıdır. Onun emeği sadece bir nesne olup, bir dışsal varlık kazanmakla kalmaz, aynı zamanda emekçinin dışında, ondan bağımsız, ona yabancı ve düşman bir g niteliği kazanır.

Emek yalnız meta üretmez; kendini ve bir meta olarak işçiyi üretir. Bir başıka deyişle emeğin ürettiği nesne, kendini üretenden bağımsız bir g olarak belirir. Emekçi kendi emeğinin ürününe, yabancı bir nesneyleymiş gibi ilişkidir.

Bu öncülden bakılınca açıkca görüldüğü gibi, işçi kendini ne kadar çok tüketirse, karşısında yarattığı nesnel dünyada o derece güçlenir. Kendisi ne kadar yoksullaşırsa kendine ait şeylerde o derece azalır (Belge, 1969).

Marx, insanın yabancılaşması ile ilişkisi içinde özel mülkiyetten, üretim araçlarının özel mülkiyetini ve kendisi üretmeksizin ürüne el koyan bir sınıfa özgü bir durumu anlamaktadır. Marx'a göre işçi, üretirken kendi varlık yapısına kendini nasıl yabancılaştırıyorsa, aynı zamanda hem üretim araçları sahibini kendi varlık yapısına yabancılaştırmakta, hem de ilişki bütünüyle iki yabancılaşmış insan arasındaki bir alışveriş olmaktadır.

İşbölümü ise, işin toplumsallığının yabancılaşma içindeki milli ekonomik ifadesidir. İşbölümü süreci içinde sınıfsal çatışmalar keskinleşir. Üretim ve tüketimin, iş ve kapitalin tamamen ayrışması durumunda kırsal kesimler ve kentler arasında kesin sınırlar çerçevesinde bir işbölümüne gidilir. Ekonomik rekabet dolayısıyla aynı işbölümü bu kez kentler arasında da yaygınlaşır. Böylece toplum yaşamının temelini ve tüm alanını kuşatan bir yabancılaşma aşamalı olarak gerçekleşmiş olmaktadır (Kızıltan, 1986).

Ancak işbölümü salt olumsuzluk yüklü bir kavram olarak ele alınmamalıdır. Tersine insanların doğayı kendi yararları doğrultusunda değiştirme ve dönüştürme sürecinde bir bölünmenin olduğu yadsınamaz. O halde sorun "İşbölümü ve üretimin kendisinde değil, biçiminde aranmalıdır." (Hortheimer, Çev., Koçak, 1990).

Marx için yabancılaşmış emek, insanın özüne ve doğaya yabancılaşmasından ayrı olarak düşünülemez. Ona göre, insanın kendi emeğinin ürününe, hayat etkinliğine, türsel varlığına yabancılaşması olgusunun dolaysız bir sonucu, insanın insana yabancılaşmasıdır. İnsan nasıl kendi kendisiyle karşı karşıya geliyorsa, öteki insanla da karşı karşıya gelmektedir. İnsanın işiyle, emeğinin ürünüyle ve kendisiyle ilişkisi için geçerli olan, insanın öbür insanla ilişkisi, öbür insanın emeği ve emeğinin nesnesi için de geçerlidir (Tolan, 1980).

Yabancılaşma aynı zamanda tüm değer ve normları bozarak arılığandan uzaklaştırmaktadır. insanoğlu ekonomiyi insan yaşamının en yüce ereği haline getirirken, gerçek moral değerleri geliştirmeyi ihmal etmiştir. Marx'a göre, "politik iktisadın ahlakı sahip olmaktır." Yabancılaşma durumunda ekonomik ve ahlaksal yaşamın alanlarından her biri diğerlerinden bağımsız biçimde ortaya çıkar. Marx'a göre, ahlak ve politik iktisat dünyalarının, insanı ayrı ve karşıt ölçeklerle değerlendirmesi, yabancılaşmanın niteliğinden doğmaktadır; Çünkü bunların

her biri insanın özgül bir yabancılaşmasıdır ve dikkati, yabancılaşmış etkinliğin belirli bir görünümünde toplar, ve herbiri öbürüyle yabancılaşmış bir ilişki içindedir.

Bell, modern sanayi toplumunun bu çelişkisini şu şekilde vurgulamaktadır: Sanayi toplumlarında, tekno-ekonomik, yöntemsel ve kültürel yapılar uyum içinde değillerdir ve farklı ritimler arzederler. Farklı normlara uymaktadırlar ve bu normlar farklı karşıt tavırları doğrular (Shayegan, Çev., Bayrı, 1991).

Gerçekten de bürokratik ve hiyerarşik toplum yapısıyla, eşitlik ve katılım konusunda ısrar eden bir yönetim yapısı ve uzmanlaşmaya karşı çıkıp, benliğin gelişmesini vurgulayan bir toplum yapısı arasında esaslı çelişkiler vardır.

Sonuç olarak; insanın varlık yapısından kaynaklanan öz etkinliğinin kendine karşı yabancı bir güce dönüşmesi, bu etkinliğine insan egemen olacak yerde, etkinliğinin onu boyunduruğu altına alması demek olan yabancılaşmanın aşılması, Marx'a göre ancak üretim biçiminin değişmesiyle mümkündür. Çünkü, üretim biçiminin değişmesi bir bütün olarak bütün kurum ve ilişkilerin de değişmesine yol açacaktır.

Marx'a göre yabancılaşmış emeği doğuran koşulların ortadan kaldırılması, özel mülkiyet ve iş bölümünün aşılması ile, bir başka deyişle komünist toplum evresine ulaşmakla mümkündür. Bunu da ona göre en çok yabancılaşan kesim olan proletarya yapacaktır. Kapitalist toplumun çelişkisi, altı değer oluşturmak için proletaryaya ihtiyaç duymasındır, fakat gereksinim duyduğu bu sınıfla zıt çıkarlar içinde olması "burjuvazinin" içinde bulunduğu çıkmazdır.

Diğer yandan Marx'ın kuramından yabancılaşmanın bütün boyutlarını açıklamasını beklememek gerekmektedir. Günümüzün modern ve postmodern toplumlarının yaşadığı yabancılaşma çok daha karmaşık ve genel bir olgudur. Mills'inde gösterdiği gibi en çok yabancılaşan sınıf emekçi sınıfı değil, hizmetler sektörünün büyümesine paralel olarak gelişen orta sınıftır. Oysa Marx tam tersini söylemektedir, ayrıca medyanın özellikle görsel medyanın gündelik yaşamı belirleme ve manipüle edici etkisi, Marx'ın yaşadığı dönemden farklı olarak çok daha geniş boyutta yabancılaşmanın yönü, şiddeti ve miktarlarını belirleyebilmektedir.

MARX SONRASI YABANCILAŞMA KURAMLARI

Bu bölümde, Marx'ın yabancılaşma kuramına psikanalitik bir temel üzerinde bazı katkılar getirmeye çalışan E. Fromm'un düşüncelerine yer verilecektir.

Fromm'a göre, insanın kendi yarattığı ürünün, onun karşısına geçerek ona egemen olması şeklinde Marx tarafından tanımlanan yabancılaşma olgusu ile, Freud'un kuramının temel kavramlarından biri olan "aktarma" edimi arasındaki yakın ilişki, her iki düşünürü ortak bir temelde birleştirmektedir.

Fromm'a göre (1973–1990) aktarmanın duygusal içeriği, çocukluk gereksinimlerine bağlı olmakla birlikte bu duygunun toplumsal koşullar tarafından da biçimlenmesi söz konusudur. Ona göre "aktarma mekanizması" kişinin kendi yarattığı bir nesneye, aşırı bir sevgi ve tutku ile bağlanması, ona tapması, o nesneyi putlaştırmasıdır. Kişi kendi duygu ve düşüncelerini kendi dışındaki bir nesneye aktardığı için artık kendisi değildir. "Onda bir ben ya da kimlik duygusu kalmamıştır." Fromm'a göre çağdaş insan ile puta tapar arasında özde hiç bir ayrım yoktur. Çağdaş insan putların biçimini değiştirmiş ve onlara kendi yaşamında daha geniş bir yer vermiştir. O kendi yaşamını yöneten kör ekonomik kuvvetlerin bir nesnesi olmuştur. "Yabancılaşan sadece işçi sınıfı değil, herkesdir."

Fromm, yabancılaşmanın modern insanın yaşamında görülen belitelerine, yabancılaşmış insanın geliştirmiş olduğu savunma mekanizmalarına ve bu bağlamda, alt ve üst yapı ilişkilerinin çözümlenmesine özel bir önem vermiştir.

Fromm'a göre yabancılaşma, bir kişilik hastalığı olarak çağdaş insanın psikopatolojisinin temelinde yatmaktadır. Fromm da yabancılaşmanın tohumlarının toplumun ekonomik yapısında bulunduğunu kabul eder. Onun asıl sorunu, alt ve üst yapı ile bilinç formları arasındaki ilişkidir. Fromm bu ilişkiyi açıklamak için, "Sosyal Karakter" kavramını ileri sürer. "Sosyal Karakter"ın işlevi, belli bir toplumdaki insan enerjisini, ekonomik yapının gereklerine ve koşullarına elverişli yönde birleştirmektir. Ona göre, "Sosyal Karakter"ın katkısı olmadan hiç bir sistem ayakta kalamaz.

Gerçekten de Fromm, akılcı bir öngörüyle, ekonomik yapı ve bu yapıyı işlevsel hale getiren insan prototipi arasındaki ilişkiyi kavramıştır. Örneğin Frudien terimlerle konuşursak, geçen yüzyılın ikinci yarısında "anal opsesif" kişilik yapısıyla, artı değer oluşturmak zorunda

olan, ilkel kapitalizm arasında organik bir bağ vardır. Hatta aynı dönemde "püriten ahlakının" verili sistemce empoze edilmesi, "Sosyal Karakterin", moral değerleri açısından da nasıl biçimlendirildiğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Fromm (1967), "Sevme sanatı" adlı kitabında, 20 yy.'ın başat "Sosyal Karakteri" olan "Oral Karakter'i şöyle tanımlamaktadır; "... Karnı tok, sırtı pek, cinsel bakımdan doymuş, ama kişiliği gelişmemiş, öteki insanlarla çok yüzeysel ilişkiler kurmuştur. Dünya açlığını doyuracak kocaman bir elma, kocaman bir şişe, şişkin bir memedir;... Kişiliği, almak, değiş-tokuş etmek üzerine kurulmuştur; ruhsal olsun nesnel olsun her şey değiş-tokuş edilecek, yutulacak bir nesnedir."

Görüldüğü gibi Fromm'a göre modern insan, çocukluğunun oral dönemine takılıp kalan yetişkin kadar nevrotik bir kişidir. Fakat Fromm Freud'dan farklı olarak, bu hastalığın kaynağının toplumsal koşullar tarafından belirlendiğini düşünmektedir.

Fromm'un çıkmazı, toplumsal olayları, bir başka kuramla, id, ego, süperegö ve bilinçdışı kavramlarıyla açıklamaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Toplumu bir kişi gibi çözümlemeye çalışmanın, ona bir takım ruhsal özellikler atfetmenin olgusal bir temeli bulunmamaktadır.

Ayrıca gerek Marx'ın gerek Freud'un kuramları taban tabana zıt iki kuramdır. Marx insanı toplumsal-tarihsel olarak ve somut bir bütün olarak ele alır. Oysa Freud bu bağlamdan kopmuş, Marx'a göre soyut bir bireyle uğraşır.

ANOMİ KAVRAMI ve FARKLI YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde "anomi" kavramı yabancılaşma ile ilişkisi açısından tarihsel perspektifi de dikkate alınarak incelenecek ve bir sonraki bölümde Seeman'ın yabancılaşma kuramında bir alt boyut olarak değerlendirilecektir.

Anomi sözcüğü 16 yy.da toplumdaki çalkantı, güvensizlik ve belirsizliği belirtmek için kullanılsa da, anomie kavramını sistematik olarak ilk inceleyen Durkheim olmuştur.

Durkheim anomie durumunu ilk kez 1893 yılında yazdığı "Toplumsal İşbölümü Üzerine" adlı doktora tezinde incelemeye başlamıştır. Durkheim burada, toplum içindeki dayanışma

biçimlerini tartışmış ve bunları, mekanik ve organik dayanışma olarak iki bölümde toplamıştır. Durkheim'e göre bu dayanışma biçimleri farklı toplumsal örgütlenmeleri kapsarlar.

İşbölümünde anomi, bazı toplumsal fonksiyonlar arasındaki düzen eksikliği ve yokluğu anlamına gelmektedir. Anomi burada toplumsal evrim içerisinde bir düzensizlik ve belirsizlik durumunu anlatmaktadır.

Durkheim "İntihar" adlı kitabında ise anomiyi, bireyler tarafından içselleştirmiş olması gereken ahlaksal kural ve kuralların yokluğu anlamında kullanmaktadır. Bir başka anlatımla burada anomi, kuralsız veya kuralları kesin ve mutlak yetke ile geçerliliğini yitirmiş bir toplumun ahlaksal durumunu ifade etmektedir.

Özetle, Durkheim'e göre anomi, toplumun kurallarının artık bireylerin davranışlarını yönetme gücünü yitirmesi durumudur (Ergil, 1980).

Ancak 2. dünya savaşından sonra ve özellikle batıda, anomi kavramına, Durkheim geleneginden oldukça farklı biçimlerde ve ampirik araştırmalar çerçevesinden yaklaşılmaya başlanmıştır.

Örneğin Merton'a göre anomi, kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranışlarda bulunmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma halidir. Merton'un kaygısı, anomik ortamın olası bireysel sonucu veya göstergesi olan bireyin kurallardan sapması, yani sapmış davranışların anatomisidir. Bir başka deyişle Durkheim'in "anomi" kavramı, sosyolojik niteliğinden ayrı, Merton'la bireysel bir nitelik kazanmıştır.

Anami Srole tarafından da, grup ya da toplumun durumunu açıklayan sosyolojik bir kavramdan farklı olarak "sosyal-psikolojik" anlamda kullanılmıştır. Srole kendi oluşturduğu anomi kavramını diğerinden ayırmak için de anomi(a) sözcüğünü kullanır. Demek ki onun için anomi deyimi, aynı olgunun sosyolojik yönünü, anomi(a) ise psikolojik yönünü ifade etmektedir (Tolan, 1980). Gerçekte Srole anomiyi, kişinin diğerlerine olan mesafesini giderek diğer insanlardan uzaklaşma şeklinde ele almıştır. Srole'in anomi(a) modeli sosyal-psikolojik bir modeldir (Kağıtçıbaşı, 1972). Srole'e göre, bir bireydeki anomi hali, büyük ölçüde bireyin toplumsal yapıdaki konumu ile ilişkilidir. Dolayısıyla Srole, toplumsal yapıyı bağımsız değişken, bireyi -bireydeki anomiyi- bağımlı değişken olarak ele alır.

Benzer şekilde Mac İver (1950) anomiyi, salt tutum ve davranış düzeyinde ele alarak

birey ölçeğinde inceler (Tolan, 1981). Bu açıdan insan zihninin bir durumu olan anominin temel niteliği; bireyin kendi dışıyla ilişkisini koparması, sadece kendine karşı sorumluluk duyması, geçmiş ve gelecek arasındaki ilişkiyi kuramaması, özlem ve heyecanı yitirmesi olarak düşünülmelidir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı gibi "Anomi" kavramı sosyolojik bağlamından farklı olarak, Merton, Srole ve bir sonraki kısımda inceleyeceğimiz gibi Seeman'le sosyal-psikolojik ve hatta psikolojik bir nitelik kazanmıştır. Birey ve toplumun devamlı etkileşim halinde olduğu düşünülünce, sosyolojik bir olgunun sosyal-psikolojik ve psikolojik görünümünün de olması kaçınılmazdır. Tersı durumda Tolan'ın belirttiğı gibi bu bir sapma değil, farklı disiplinlerin konuya yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Aksi durumda toplumun bireylerin bir toplamı olmadığı bir yana, toplumu bireylerinden soyutlamış olurduk ki bu tutumun bilimsellikle hiç bir ilişkisi olamazdı.

SEEMAN'IN YABANCILAŞMA KURAMI

Seeman sadece yabancılaşma değil, anomı üzerinde de durmakta ve kendisi açıkça belirtmesede, bu iki kavramı birleştirme çabası içerisinde görünmektedir. Bu amaçla yabancılaşma olgusunun bazı boyutlarını alıp, bunların operasyonel tanımını yaparak test edilebilir hale getirmeye yönelmiştir. Seeman ayrıca, yabancılaşma kavramını değer yargılarından bağımsız hale getirmeyi de amaçlamaktadır. Seeman böylece tutumunu belirtir ve hedefinin, sosyoloji ve sosyal psikoloji literatüründeki doyumsuzluk, yalnızlık, güçsüzlük gibi toplumsal kökenli duygusal sorunlara ilişkin kavramlardan hareketle bir sınıflandırma yapmak olduğunu söyler. Bu konuda ünlü "Yabancılaşmanın Anlamı" adlı makelesinde 5 ayrı yabancılaşma kategorisinin varlığını vurgular. Bu kategoriler şunlardır (Tolan, 1981):

- 1-) Güçsüzlük duygusu (Powerlessness)
- 2-) Anlamsızlık duygusu (Meaninglessness)
- 3-) Normsuzluk hali (Normlessness)
- 4-) Tecrit edilme duygusu (Isolation)
- 5-) Kendine yabancılaşma (Self-estrangement)

Seeman'a göre yabancılaşmış emek, günümüz kitle toplumunda bireyler arası ilişkileri

belirleyen ve toplumun var olan (yabancılaştırıcı) ilişkileriyle sürekliliğini sağlayan temel olgudur. Seeman'ın açtığı yolu izleyerek, "Kitle toplumu", temelinden hareket eden araştırmacılar, yabancılaşmış emek, modern işçinin sıradanlaşması ve yönetimden uzaklaşması konularını incelemeye giriştiler. Gerek konuya yaklaşımda, gerek araştırmaya başlarken, araştırmacılar için önemli olan, hangi bireylerin yabancılaşacaklarına ilişkin açıklayıcı ve tutarlı bir kuramsal çerçevenin bulunmasıdır. Seeman'ın yabancılaşmanın beş ayrı boyutunu belirlemesi bu çerçevenin oluşturulmasına büyük katkıda bulunmuştur (Ergil, 1980).

Şimdi bu boyutları daha ayrıntılı inceleyelim;

Güçsüzlük; Burada güç bir sıfat değil, bir ilişkidir, Kontrol edebilme yeteneği ya da etki ve tepki gösterebilmesi özelliği olarak düşünülebilir.

X, Y üzerinde bir güce sahiptir. Y, X'in istemediği şeyleri yapmaktan kaçınır ve sadece istediği şeyleri yapar. Her iki durumda da X, Y'nin verimliliğini sınırlar

X'in bir birey değilde sosyal bir kurum olması durumunda, bilinçli bir irade baskısı yoktur, ama Y için durum aynıdır.

Seeman, yabancılaşmanın güçsüzlük boyutunu çözümlerken, davranışçı psikolog olan Skinner'in görüşlerine başvurur. Bunun için Skinner'in kuramının, "operant şartlanma", "olumlu ve olumsuz pekiştireç" kavramlarını kullanır. Bir başka deyişle X, Y'nin istenmeyen davranışını değiştirmek için olumlu pekiştiricileri seçmelidir. Bu durumda Seeman'a göre Y, güçsüzlük hissetmeyecektir. Tersine ödülle ulaşmak için X'in isteklerini "gönüllü" yerine getirecektir.

Görüldüğü gibi Seeman, "güçsüzlük" duygusunu operant şartlanmayla çözmeye çalışmakta ve yabancılaşma ile "farkında olmama" durumunu sanki aynı olgularmış gibi göstermeye çalışmaktadır. Oysa burada bir yanlış bilinçlendirme sözkonusudur.

Anlamsızlık; Anlam tamamıyla değil ama birincil olarak verilerle ilişkilidir. Sistemin, kurumun veya bir başka bireyin verileri anlam taşıyabilir ya da taşımayabilir. Anlam, veriye yüklenen "anlam"a bağlı olabilir ya da olmayabilir.

Çevreden gelen veriler tek başlarına anlam taşımazlar. Anlam onlara, sistem ve kurum tarafından verilir. Bireyin "anlam"ı algılayabilmesi veriyi "kendi içinde" bir şeyle

ilişkilendirebilmesiyle mümkündür. Bir başka deyişle anlamsızlık, sistemin verilerine anlam verememesi gibi öznel bir durumun sonucudur.

İnsanlar sunulan bilginin niteliği ve karmaşıklığını gözönüne alarak düşük ve yüksek limitlerde bir işlev gösterirler. Bu limitler ihlal edildiği takdirde birey patolojik tepkiler verir. Bu normal bilgi alışverişinin bozulması anlamına gelir. Bu anlamsızlık diye tanımladığımız bir durumdur (Geyer, 1990). Bir başka açıdan, şizofrenik içe kapanma, bireyin aşırı bilgi bombardımanı karşısında, bilgileri başedebileceği bir düzeyde tutma çabasıdır (Geçtan, 1989). Diğer bir deyişle, verinin anlamsız doğasına karşı bir tepkidir.

Görüldüğü gibi Seeman anlamsızlık boyutunu birey-kurum (ya da sistem) ölçeğinde düşünmektedir. Oysa ileriki bölümlerde daha ayrıntılı inceleneceği gibi anlam ya da anlamsızlık duygusu geniş ölçekte düşünülmesi gereken bir kavramdır.

Normsuzluk; Sistemle çevresi arasındaki etkileşimden doğan bir durumdur. Seeman normsuzluğu karar verme işlevi olarak görür. Ona göre birey ideal bir durumu kafasında kurar, ama gerçek durumla bunun çeliştiğini görerek, "Ben farklı hissediyorum, çevrenin farklı davranmasını istiyorum" diyerek, kendini değil çevreyi düzenlemeye kalkar. Bir başka anlatımla normsuzlukla, toplum tarafından belirlenen amaçlara ulaşmak için toplumun onaylamadığı davranışların seçilmesi anlatılmaktadır.

Diğer açıdan normsuzluk boyutunun, Durkheim'in anomi sorunsalına yaklaştığı görülmektedir. Her ne kadar "anomi" Durkheim'de sosyolojik bir olguyu anlatmak için kullanılsa da, olgunun birey üzerindeki etkisine bağlı olarak normsuzluk, bireyin topluma yabancılaşması katogerisine girmesi nedeniyle, yabancılaşmanın bir alt boyutudur.

İzolasyon; Seeman izolasyon ile bireyin kendisinden uzaklaşmasından ziyade bireyin çevre ile ilişkilerinin bozulmasını anlatmaktadır. İzolasyon çevrenin yarattığı ya da hayali olarak varsayılan bir durum değil, gerçek görünen bir durumdur.

Kendinden Uzaklaşma; Bu boyut yabancılaşma boyutlarının bütün ayrıntılarını içerir... İnsanın çalışma hayatında ihtiyaçlarının karşılanmaması, özgürlüğü, yaratıcılığı, yetenekleri ve tüm insana özgü potansiyellerinin reddedilmesi onun diğer insanlardan, daha kötüsü kendi kendisinden uzaklaşmasına neden olur.

Seeman görüldüğü gibi bireyin öznel beklentileri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Onun

bireyin öznel durumu ile bu kadar ilgili olması, onu, Marxistlerin eleştirisine hedef yaptıysa da, aslında, ne Marxistler öznel koşulları ne de Seeman nesnel koşulları inkar ediyordu. Uzlaşmazlık ne kadar olduğu ve ne yapılması gerektiği konularındaydı (Geyer, 1980).

Bundan sonraki kısımda yabancılaşma konusuna farklı bir açıdan yaklaşan varoluşçuların düşüncelerine yer verilecektir.

VAROLUŞÇULUK ve YABANCILAŞMA

Varoluşçu yabancılaşmanın kökleri insanın yapısında vardır. İnsan sonlu ya da ölümlü bir varlıktır. Çevre ve katılım yoluyla şekillenir. Sosyal ve tarihi faktörler, doğduğu yer, yaşam tarihçesi, zaman içinde yaşadıkları onu biçimlendirir. (Dutton, 1971).

Hegel'in "Her felsefe çağını düşüncelerle dile getirir." sözü varoluş felsefesi içinde geçerlidir. Antik dünyanın insanı kendini evrenin bir üyesi, bir parçası olarak duyuyordu. Ortaçağın insanı kendini Tanrıya bağlamıştı. Yeniçağ insanı aklın gücüne, tarihin anlamlı düzenine inanarak, bir ilerleme iyimserliği içinde idi. Günümüzde ise insan bütün bu dayanaklarını yitirmiştir. Evrenin büyüğü çözülmüştür (Akarsu, 1979).

Ritter'e göre varoluşçuluk, "köklerinden kopmuş (...), temelini yitirmiş, geçmişe, tarihe güvenini kaybetmiş (...) topluma yabancılaşmış (...), mutsuz, huzursuz, insan varlığını dile getiren bir felsefedir (Varoluşçuluk, akt. Bezirci, 1989).

İnsan varlığı varoluşçulara göre kutupsal bir yapıya sahiptir. "Ben" ve "Ben"in algıladıkları bir bütünün iki ayrı yönüdür. Varoluşçu yabancılaşma tam da burada ortaya çıkar. Eğer birey "ben" üzerine konsantre olursa dünyadan, dünyaya ya da çevreye konsantre olursa kendinden uzaklaşır.

Diğer yandan "homo dublex" kuramına göre de insan ikili bir varlıktır. Kendi varlığına özgü özellikleri ile o, bir benzeri bulunmayan bireydir. Kendine özgü düşünceleri ve duyguları; kendi tutkuları, endişeleri ve yalnızlıkları ile örülü bir dünyası vardır. Diğer yandan o, üyesi bulunduğu toplumun kuralları ve desenlerine göre düşünmeye ve hareket etmeye zorlanan, çok önceden tanımlanmış olan sosyal rolleri üstlenmesi kaçınılmaz olan bir sosyal varlıktır. Bu iki yapı arasındaki dengesizlik kaçınılmaz olarak yabancılaşma ile sonuçlanır.

Pek çok insan zirvedeki mutluluğu yakalamak için bu "ayrışmışlığı" birleştirmeyi amaçlar. Aşağı ve yukarı doğru olmak üzere iki şekilde bilinci yenmeye çalışırlar. Aşağı doğru bilinçlenme, uyuşturucu, kadın, alkol v.s. ile bilinci söndürmeyi amaçlar. "Yukarı doğru bilinçlenmede" ise, ben ve dünyanın bir sentez haline getirilmesi amaçlanır. Aşağı doğru bilinçlenmenin tersine bilinç kabul edilir, reddedilmez. Gerçek güzellik ve aşk yukarı doğru bilinçlenmenin amaçlarıdır.

İnsanın varoluş yapısında "obje ile sūje" karşılıklı olarak birbirine bağımlıdırlar. Biri olmadan diğeri olmaz. Siyahla beyazın birbirine geçmesi gibi, zıtlıkların birliğinden hareketle, yabancılaşmayı yenme amaçlanır (Dutton, 1971). Doğadan koparak özgürleşen insan, "özgür ve bilinçli bir varlık" olarak tekrar doğayla ve dolayısıyla kendisiyle bütünleşir.

Birey, günlük yaşam içerisinde şu veya bu şekilde birçok seçimle karşı karşıya kalır ve her seçim diğerinden özveride bulunmayı gerektirir. İşe adanmış bir saat aştan fedakarlığı, bir mesleğin seçimi diğerlerini yapmamayı gerektirir. Bir başka deyişle her "seçim" ekonomi kavramlarıyla konuşursak "vazgeçme maliyeti"nin varoluşsal anlamda kabul edilmesidir.

Sonuç olarak varoluşçulara göre insan seçim yaptığında diğer potansiyellerine yabancılaşacaktır. İnsanın bütün gizilgüçlerini ortaya çıkarmasının mümkün olmaması bir yana, seçim yapan ve bilinçli bir varlık olarak insan olmak, yabancılaşmak demektir.

YAŞAMDA ANLAM SORUNU ve YABANCILAŞMA

Buraya kadar anlatılan kuramsal bilgilerde yabancılaşmanın farklı boyutlarına dikkat çektik. Marx'ta emeğin yabancılaşmasını ve dolayısıyla insanın kendine yabancılaşmasını, Fromm'la verili sistemle etkileşmesine bağlı olarak yabancılaşmış bireyi, Seeman'la yabancılaşmanın bireyde görülen öznel boyutlarını tartıştık. Varoluşçularla ise insanın "çağdaş yaşamda zorunlu olarak" seçim yaptığını ve sonuçta yabancılaşmasının kaçınılmaz olduğunu gördük. Bu arada anomi kavramını yabancılaşmayla ilişkisi açısından tartıştık ve yabancılaşmanın bir alt boyutu olarak değerlendirdik.

Bu kısımda işe yaşamda anlam ve amaç bulma sorunuyla ilgisi olması açısından Frankl'ın düşüncelerine yer verilecektir.

Çağdaş düşünürlerin çoğu, anlam sorununu ucu açık bir biçimde tartışma eğiliminde, kimi ise tanımlar getirmeye çalışmış. Örneğin, yirminci yüzyılda yaşanmakta olan bunalımın tanımlanmasında öncülük etmiş düşünürlerden olan Sartre, "Doğmuş olmamız gibi ölmüş olmamızda anlamsız" diyerek konuyu bırakmış, etik konusunda bir öneri getirmemiştir. Buna karşılık Camus, başlangıçtaki nihilist tutumlarından giderek uzaklaşmış ve yüreklilik, kardeşlik ve dayanışma, sevgi gibi tanımlanmış öneriler geliştirmiştir. Jaspers ise kendini bir nedene adamayı, yaşama bir anlam katabilme yolu olarak öneriyor. Durant ise, yaşama anlam verebilecek nedenlerin, insanın kendi sınırları ötesini görebilmesini ve kendinden daha zengin bir bütünle işbirliği yapabilmesini sağlaması gerektiğini söylüyor (Geçtan, 1990).

İnsanın anlam istemi (will to meaning) bazı durumlarda engellenebilir, bu anlarda "varoluşsal engellenmeden" söz edilir. "Varoluşsal" terimi burada 3 şekilde kullanılır.

- 1- İnsan olmak durumunu anlatmak için,
- 2- Varoluşun anlamı için,
- 3- Kişisel varoluşta somut bir anlam bulmaya yönelik arayış, yani "anlam istemi" anlamında

"Varoluşsal engellenmeden" doğan, "varoluşsal boşluk" kendini can sıkıntısı durumunda dışa vurur. İnsanlığın, bunaltı ve can sıkıntısından oluşan iki uç arasında sonsuza kadar mahkum olduğunu söyleyen Schopenhaur'i anlayabiliriz. Gerçekte bugün can sıkıntısı, bunaltıdan daha çok soruna yol açmakta ve bu sorunlar gittikçe daha çok belirleyici olmaktadır. Otamasyon büyük bir olasılıkla ortalama bir bireyin boş zamanında büyük artışa yol açacaktır. Bunun üzücü yanı, insanların, yeni kazandıkları boş zamanlarında ne yapacaklarını bilememeleridir.

Görüldüğü gibi Frankl doğrudan yabancılaşma kavramından söz etmese de, bireyin yaşamda bir amaç ve anlam bulamaması sorunu, anomi ve yabancılaşmayla ve özellikle bireyin kendine ve topluma yabancılaşmasıyla ilişkilidir.

Buna bağlı olarak bu çalışmada da yabancılaşma sosyal-psikolojik bir olgu olarak düşünülmüş ve bireydeki görünümüne bağlı olarak tanımlanmıştır. Buna göre yabancılaşma; bireyin yaşamına yön veren değer ve kuralların yokluğuna bağlı olarak, genel ve kapsamlı bir süreçten kaynaklanan, kendinden ve toplumdan uzaklaşma sonucu yaşanan güçsüzlük, amaçsızlık ve anlamsızlık duygusudur.

Bu kısa açıklamadan sonra "anlam" kavramıyla neyin anlatılmak istendiğini ve bu anlamı nasıl ulaşılabileceğini inceleyelim.

Frankl, insanın soyut bir anlam arayışına girmemesi gerektiğini, her insanın yaşamında özel bir mesleği ve uğruna çaba harcayacak özel bir misyonu, yerine getirilmeyi bekleyen somut bir görevi olduğunu söylemekte ve devam etmektedir; "insanın sorumlu olduğunu ve yaşamın potansiyel anlamını gerçekleştirmesi gerektiğini söyleyerek, insanın yaşamın gerçek anlamını kapalı bir sistemmiş gibi kendi içinde ya da kendi ruhunda değil, dünyada araması gerektiğini söylüyorum." Diğer bir deyişle Frankl, yaşamın potansiyel bir anlamı olmadığını, insan olma gerçeğinin, bir anlam ya da insan olsun, kişinin kendi dışındaki bir şeye ya da birisine yönelmekle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Frankl'ın "anlam"la neyi kaslettiğini açıkladıktan sonra, bu anlamı nasıl bulabileceğimizle ilgili düşüncelerine geçebiliriz.

Frankl'a göre yaşamın anlamını 3 farklı yoldan keşfedebiliriz;

- 1-) Bir eser yaratarak ya da bir iş yaparak,
- 2-) Bir şey yaşayarak ya da bir insanla etkileşerek,
- 3-) Kaçınılmaz acıya yönelik, yapıcı bir tavır geliştirerek.

Anlam istemi sadece bir inanç sorunu değil bir olgudur (fact)... Bu hipotez, çeşitli otoriter tarafından istatistiksel araştırmalar yoluyla test edilmiş ve doğrulanmıştır. Crumbaugh ve Maholik tarafından geliştirilen yaşamdaki amaç testi (P.I.L)... binlerce deneye uygulanmış ve anlam isteminin gerçek bir şey olduğunu kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde göstermiştir (Frankl, Çev., Budak, 1994)

Ayrıca, "anlam istemi", insanın insanlığın gerçek bir durumu olmasının yanısıra... ruh sağlığında güvenilir bir ölçüsüdür (Frankl, Çev., Budak, 1994).

YALNIZLIK KAVRAMI; KAPSAMI ve TANIMI

Sosyal ilişkiler insan yaşamının özünü oluşturmaktadır. Bu yüzden, sosyal alanda yaşanan sıkıntılı durumların bireyleri olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bu sıkıntılı durumlardan biri olan yalnızlık durumu sosyal ilişkiler açısından önemli niteliksel ve niceliksel eksikliklerin olması sonucunda ortaya çıkmaktadır (Demir, 1990).

Yalnızlık şaşılarak derecede yaygın olan bir yaşıntıdır. Yapılan bir tarama çalışmasına göre, Amerika toplumunun %26'sı kendilerini yalnız ve diğerlerinden kopuk olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte yalnızlığın sadece Amerikalara özgü bir sorun olmadığı açıktır.

Yalnızlık konusu son yıllarda özellikle sosyal psikologlar tarafından sıklıkla ele alınmakta ve konuyla ilgili bir çok araştırma yapılagelmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan tanımlamalar farklılık gösterse de, içerik itibarıyla büyük bir çeşitlilik göstermemektedir. Bir çok araştırmacı tarafından kabul gören ve üzerinde uzlaşılan yalnızlık tanımı şöyledir; Yalnızlık, kişinin sosyal ilişkiler ağının, kişinin arzu ettiğinden daha küçük ya da daha az doyumlu olarak algılanmasına bağlı olarak yaşanan bir duygudur ("Peplau ve Perlman. 1982, 84.; Bilgin, 1985; Akyıldız, 1994; Demir, 1990; Brehm 1985, ak. Buluş). Bir başka deyişle yalnızlık, kişinin sahip olduğu sosyal ilişkiler ağı ile, sahip olmak istediği sosyal ilişki düzeyi arasında meydana gelen farklılıktan dolayı yaşanan bir duygular bütünüdür. Bu nedenle yalnızlık, fiziksel yakın olma durumundan doğan bir duygu değildir. Kişi diğer insanlarla birlikte olduğu zaman da yalnızlığı yaşayabilir. O halde tek başına olma ya da yalnız olma, objektif bir durumu (kişinin hangi insanla ya da kaç kişiyle ilişkili olduğunu), yalnızlık ise sübjektif bir durumu (kişinin diğer insanlarla olan ilişkisini nasıl yaşadığını) ifade eder. Tek başınalık ve yalnızlık birlikte görülebilirse de, her zaman böyle olması gerekmez. Kişi kendini yalnız hissetmeden de tek başına olabilir.

İnsanın kendi seçimiyle ve "geçici" olarak yalnızlığa çekilmesi çoğu kez yapıcı ve yaratıcı sonuçlar doğurur. Yaratıcı insanlar yapıtlarını ya da buluşlarını ancak böylesi bir yalnızlık süresinde ortaya çıkarabilirler. (Geçtan, 1990). Geçtan'ında vurguladığı gibi burada yalnızlıktan ziyade tek başınalıktan sözedilebilir. Gerçek anlamda yaratıcı bir insan yaratma sürecini yaşarken kendini yalnız hissetmez, ürününün diğer insanlar tarafından kabul edilebileceği beklentisi içinde olduğundan, aslında yalnız değildir. Bu nedenle yalnızlık, tek

başına olmanın tersine hep, "olumsuz sözcüklerle betimlenmiş" (Akyıldız, 1985), insanların önlemek ve kaçınmak için uğruna herşeyi yapabilecekleri dehşet ve acı verici bir duygu olarak tanımlanmıştır.

Freeman, Gorwick ve Jones (1981)'a göre ise yalnızlık; sıkıntı verici bir durum olarak bireyin dışadönük ilişkilerinin dar olması veya hiç olmaması durumudur. Benzer şekilde Shaver ve Hozan'a (1987) göre yalnızlık, kişisel ilişkilerdeki eksiklik duygusudur. (Jones, 1987). Yalnız bireyler günlük yaşamda dışadönük bireylere oranla arkadaş edinmeye ve sosyal ilişkiler kurmaya daha az eğilimlidirler.

Reichmann'a göre (1959) yalnızlık, birey ilişkilerindeki mekaniklikle, gerçek olmayan ilişki ya da dostluklar yaşandığında açığa çıkar. Bireysel açıklık dostluğun bir göstergesi olabilir, fakat bu seçim özgürce yapıldığında olumlu duygulara yol açar (Jourard, 1961; Wintrobl, 1987).

Reichmann'a (1959) göre, gerçek anlamda ilgi duymayan kişi, ilişki kurmaya doğru yönelirse yalnızlığı açığa çıkar. Gerçek olmayan mekanik ilgi kişiyi yalnız bıraktığı gibi, kendine de yabancılaştırır.

Diğer yandan yalnızlık, Charlin ve Derlega (1974), Chelune (1975) tarafından kişiler-arası dostluğun eksikliği şeklinde tanımlanmıştır (Wintrobl, 1987). Buna göre yalnızlık, yaşamda hiç kimsenin desteğinin alınmadığı, acının başkasıyla paylaşılmadığı durumlarda ortaya çıkan bir duygudur.

Görüldüğü gibi yalnızlık, farklı bilim adamları tarafından, sosyal ilişkilerdeki aksama ya da eksiklikler sonucu ortaya çıkan olumsuz bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda yalnızlık, Weiss'in (1973) "sosyal yalnızlık" kavramıyla özdeşleşmiştir.

Oysa, duygusal ve toplumsal yalnızlık ayrımı, bütün yalnızlık fenomenlerini açıklamada yetersiz olabilir. Bu nedenle kültürel etkileşimler mutlaka hesaba katılmalıdır. Farklı kültür ve toplumsal yapılar farklı tiplerde yalnızlığı ortaya çıkarabilir (Jones ve Carpenter, 1985; Paloutzion ve Janigian, 1987). Örneğin, Moustakus (1981) Weiss'in iki tiplerine karşın "varoluş yalnızlığı" üzerinde durmaktadır. "Varoluş yalnızlığı" kavramı ise, Weiss'in kavramsallaştırmasının aksine, yaşamın anlamı sorunuyla ilişkilidir.

Psikolojik bir durum olarak yalnızlığın oluşmasında endüstrileşme ve kentleşme gibi

sosyolojik etmenlerin yanısıra çok sayıda başka etmenin rol oynadığı kabul edilmektedir. Bu etmenlerin bazılarının yalnızlığa yol açacağı ve bazılarının ise yalnızlığı hızlandıracağı söylenebilir.

Yalnızlığa, yol açan etmenlerin başında en çok bireyin sahip olduğu özellikler üzerinde durulmakta ve bireyin sosyal ilişkilerine ait özelliklerin yalnızlığa yol açan en önemli etmenlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Bireylerin sahip olduğu sosyal ilişkilerin niteliği de önemli bir yatkınlık etmeni olarak görülmekte ve yalnız bireylerin arkadaşlarından, flört yaşantılarından ve aileleriyle olan ilişkilerinden niteliksel olarak memnun olmadıkları belirtilmektedir (Curnona, 1982, Akt. Demir, 1990). Diğer yandan kişinin yaşamındaki önemli değişiklikler yalnızlığı hızlandırıcı birer etmen olarak görülmektedir.

Buna bağlı olarak yalnızlık; Hızlandırıcı ve yatkınlık etmenlerinin bir sonucu olarak; bireyin varolan ile olmasını istediği sosyal ilişki düzeyi arasındaki tutarsızlıktan kaynaklanan, birey tarafından hoş olmayan ve daha az doyumlu bir yaşantı olarak algılanan bir durumdur.

KURAMSAL TEMEL

Bu kısımda yalnızlıkla ilgili farklı görüşlerin yanında, bireyin kendini "yalnız" tanımlamasına bağlı olarak "yükleme kuramı"na yer verilecektir.

Yaşamın ilk aylarında insan yavrusu diğer canlılara oranla daha çaresiz ve bakıma muhtaçtır. Bebek başlangıçta anne memesi ile kendi dudakları arasındaki ilişkiyi farkedemez ve bu nedenle anne, bebeğin bir uzantısıymış gibi algılanır. Bu dönemde annenin rolü çok önemlidir.

Bebek, kendisiyle dış dünya arasındaki sınırı belirgenleştirdikçe anneyi, ona doyum ve hoşlanma duygusu veren kaynak olarak tanımaya başlar. Böylece bebeğin ilk sevgi nesnesi anne olur. Bebeğin bu ilk sevgi nesnesine geliştirdiği bağlılığın niteliği, sonraki yaşamında önem taşıyacak kişilere karşı geliştireceği duygu ve tutumlarını belirlemesi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde anne ile sıcak, sevecen ve güven verici bir ilişki yaşayan çocuğun, kuramsal olarak, yaşamın diğer dönemlerinde de benzer ilişkiler kurması beklenir.

Eğer anne ile olan ilişki gereğinden önce kesilirse, çocukta sevginin sürekli olmaya-

cağı önyargısı gelişmekte ve diğer insanlarla yakın ilişki kuramamaktadır... Böyle bir bireyin gelecek yaşamında yeni ilişkiler kurabilme umudu ve beklentisi de olmamaktadır. Bu derece yoğun yaşanan yalnızlık durumunda birey, kendi yalnızlığına yabancı olmakta ve dolayısıyla bireyin yalnızlığı başkalarınca da paylaşılamamaktadır (Geçtan, 1988).

Ericson ise Freud'un kuramına daha büyük bir genellik sağlamaya çalışır. Ona göre ego bütünlüğü, doğumdan ölüme kadar süren sekiz evrede şekillenmektedir. Her dönemin en genel evresi, kişinin olgunlaşan egosu ile toplumsal dünya arasında genel bir çatışmadan, karşılaşmadan oluşur. Ericson'un kuramının ilk evresinde, bebeğe verilen bakımın sürekliliği, aynılığı ve tutarlığı, bebekte "temel güven duygusunu"nın oluşumunu etkiler. Bunun karşısı olarak, bebeğe verilen bakımın kestirilmez, güvenilemez ve gerektiğinde bulunamaz olduğu duygusu, yani "güvensizlik" oluşur. Temel güvensizlik, yaşamın diğer dönemlerinde kişilerarası ve bireyin kendisiyle ilişkisini olumsuz yönde etkiler.

Kuramsal olarak, yalnızlık duygusu Ericson'a göre (1959), ergenlikte önem kazanır. (Hortaçsu, 1991). Bu devrede genç, hem insanlara gereksinim duyar, hem de ideal kişi olarak zannettiği insanların gerçekte ideal kişiler olmaktan uzak olduğunu görerek bir çok düş kırıklıklarına uğrar.

Diğer yandan Chawn, (1981); Duck (1980)'unda belirttiği gibi kişinin yalnızlık duygusu, dost ve arkadaş sayısından çok, sahip olunan ilişkilerin nitelik ve nicelik açısından kişinin ideallerine uygun olup olmamasıyla ilgilidir. Bu durumda, çok arkadaşı olmayan "genç" yalnızlık duymayabilir ve/veya çok sayıda arkadaşı olan bir "genç" yalnızlık duyabilir (Hortaçsu, 1991).

Yalnızlığı, insanın ona gereksinmesi olan kişiler arası yakınlık karşılanmadığı zaman ortaya çıkan, hoş olmayan ve kurtulmak için bireyin her şeyi yapabileceği bir yaşantı olarak gören Sullivan (1953) cinselliği insanın temel sorunu olarak ele alan görüşe karşı çıkmakta ve insanı yaşadığı çevrenin bir parçası olarak görmektedir. İnsanın yaşadığı her olayın ve öğrendiği her şeyin, ilişkilerinin içeriği tarafından etkilendiğini ve belirlendiğini öne sürmektedir. Başka bir ifadeyle insan toplumsal bir varlık olup, doğum anında ya da az bir süre sonra toplumsallaşma sürecine girmektedir. Sullivan, çoğu kez birbirinin içine geçmiş ve her biri kendine özgü gereksinimlerle belirlenen çeşitli gelişim dönemleri tanımlamış ve kişilik görüntüsünün yedi yaşından sonraki dönemlerde oluştuğunu ve belirlendiğini öne sürmüştür

(Demir, 1990). Buna bağılı olarak birey ergenlik döneminde yakın ilişkiler kuramazsa, umutsuzluğun eşlik ettiğı yoğun bir yalnızlık içerisine girmektedir.

Horney (1937) ise, nevrotik davranışlar her ne kadar aile içi etkileşimlerdeki aksaklıklar sonucu ortaya çıksa da, sosyo-kültürel etmenlerinde önemli oranda bu öğrenme sürecini etkilediğini öne sürer.

Horney'in birincil kavramı "temel kaygı"dır. Bu duygu çocuğun düşman bir dünyada yaşadığı çaresizlik ve yalnızlığı tanımlar. Açık ya da kapalı baskı, ilgisizlik, çelişkili ana-baba tutumları, gerçek sıcaklığın yokluğu, aşırı ya da yetersiz sorumluluk verme gibi sayılabileceğimiz pek çok olumsuz etmen çocukta yalnızlık ve güvensizlik duygularının gelişmesine neden olabilir. Güvensiz ve kaygılı çocuk, bu olumsuz duygularla başedebilmek için türlü stratejiler geliştirir ve bunları yetişkinlik döneminde de sürdürür. Bu durumda insanlara yönelebilir, onlara karşı olabilir ya da onlardan uzaklaşabilir.

Bu üç tutumun her birisinde "temel kaygının" içerdiği öğelerden birisi aşırı önem kazanır; ilkinde çaresizlik, ikincisinde düşmanlık, üçüncüsünde yalıtım. Ama çocuk bu üç yoldan birini isteyerek seçmez. Çünkü bu tutumların geliştiğı koşullar altında mutlaka hepsi de var olacaktır, ama bunlardan sadece biri baskın tutumdur (Horney, Ak., Budak, 1991).

Horney'e göre her çatışma nevrotik içerikli değildir. Nevrotik ve normal çatışma arasında sadece bir derece sorunu vardır. Normal bir insan çatışmalarını bu üç yöntem biçimini birleştirici bir tutumla çözümler. Sevildiğini ve kabul edildiğini hisseden sağlıklı bir insan ilişki ve destek aradığında, diğer insanlara yaklaşabildiğı gibi, istediğı zaman bu insanlardan uzaklaşabilmektedir. Bu durumda birey, kendine yetebileceğini hissettiğinden ve insanlarla tekrar birlikte olmak istediğinde onları bıraktığı yerde bulabileceğı duygusundan dolayı yalnızlık duymamaktadır. Bu aynı zamanda Ericson'un kavramındaki "temel güven" duygusuyla yakından ilişkidir. Çünkü güven duygusu aynı zamanda başkalarının güvenilir ve davranışlarının kestirilebilir olduklarını bilme duygusudur. Diğer yandan nevrotik insan, kaygısının fazlalığı nedeniyle gerçekdışı çözüm yollarına baş vurur. Üç ayrı tutumdan birini kullanarak diğerlerini görmezden gelir, dolayısıyla kendisine yabancılaşır.

Fromm'a göre ise insan, doğadan ve diğer insanlardan kopmuş olduğundan kendini yalnız ve soyutlanmış hisseder. Bu ayrılık doğada diğer canlılarda görülmez ve insana özgüdür. Örneğin çocuk, ana-babası ile olan bağlarını koparıp özgürlüğünü kazanırken,

yalnızlık ve çaresizlik duygularını da yaşamaya başlar. Ona göre insanlar tarih boyunca giderek daha fazla özgürlük kazanmakta ve bu özgürlüklerinin bedelini yalnızlık duygusu yaşayarak ödemektedirler.

İnsanın toplumsal tarihi, onun doğal dünyası ile olan birliğinden sıyrılarak, doğadan ve diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu farketmesiyle başlamıştır. Birey, kendini dış dünyaya bağlayan bağları kopardıkça diğer insanlardan ayrı bir varlık olduğunu hissetmekte ve bireyselleşmektedir. Bu sürecin Fromm'a göre iki görünümü vardır. Bunlardan ilki bireyin zihinsel, duygusal ve bedensel yönlerden güçlenmesidir. Güçlenen ve bütünleşen bir sistem "benlik" olarak adlandırılır ve dolayısıyla benliğin sınırları, toplumsal koşullar tarafından belirlenir. Diğer yandan bireyselleşme sürecinin bir başka sonucu da yalnızlıktır. Çünkü bireye ait olma ve güvenlik sağlayan bağlar kopmuştur. Yalnızlığın görelî baskısı, bireyi bireyselliğinden vazgeçip, kendini dış dünya içinde eriterek, yalnızlıktan kurtulmaya çalışmasına neden olabilir. Ancak bireyselleşme süreci geri döndürülemez bir süreç olduğundan, kurulan bu yeni bağlar, daha önce koparılıp atılmış bağların aynısı değildir.

Yalnızlık ve hiçlik duyguları, insanın "normal" sorunudur. İnsan bir kez evren içindeki durumunun farkına vardığında, varoluşunun önemsizliğiyle yüzleşmek zorunda kalır. Fromm'a göre, insanın güçlerini harekete geçiren temel etmen, onun içinde bulunduğu belirsizlik durumudur. Eğer paniğe kapılmadan gerçekte yüzleşebilirse, yaşamın bir anlamı olmadığını, ancak kendinde varolan güçleri harekete geçirerek yaşama anlam katabileceğini farkedebilir (Geçtan, 1981)

Yalnızlık konusuna Fromm'a benzer bir şekilde yaklaşan fakat kuramsal olarak ondan ayrılan bir diğer yaklaşım varoluşçuluktur (existansializm). Varoluşçuluk öğretisine göre, evrende kendi varlığını yaratan tek varlık insandır ve insandan başka tüm varlıklar varoluşlarından önce yaratılmışlardır. Varoluşçulara gelene değin, düşün adamları varoluşun öz'nden sonra geldiğini vurguluyorlardı. Oysa varoluşçulara göre, yaşama anlam veren insandır, insan insanlığını kendi yaratır. Dolayısıyla varoluş öz'nden önce gelir. Gerçekte, doğada insana yol gösterebilecek kendinden başka hiç bir şey yoktur. O halde insan özgürdür, yaşamını, her hangi bir biçimde çizebilir ve kendi sorumluluğunu üstlenebildiği oranda özgürdür. "Varoluş kaygısı" bu sorumluluğu duymaktır.

Hayvanların çevrelerinin farkında olmasının tersine insan, farkında olduğunda

farkındadır. İnsan doğmuş olduğunun ve bir gün yaşamının sona ereceğinin de bilincindedir. Varoluşun bilincinde olmak, tam karşısı bir olasılığı, yani varolmamanın ya da hiçliğin bilincinde olmayı da beraberinde getirir. Ölümün kaçınılmazlığının farkedilmesini, daha sıklıkla yaşayan biçimiyle boşluk, yalnızlık ve diğer insanlardan soyutlanma duyguları takip eder. Bu anlamda insan doğuştan yalnızdır. Çünkü, varoluşçulara göre, öznel yaşantı diğer insanlar tarafından yaşanamaz ve o da diğer insanların öznel yaşam alanını algılayamaz.

Öte yandan insanın kendi varlığının farkında olabilmesi için, diğer insanlarla etkileşimlerde bulunması gerekir. Ancak anlamlı ilişkiler bireyi, yalnızlık ve soyutlanmış olma duygularından korur.

Yalnızlık kavramı farklı bilim adamları tarafından değişik boyutları dikkate alınarak da tanımlanmıştır. Örneğin Weiss (1973) iki çeşit yalnızlıktan sözeder (Yaparel, 1985). Bunlardan ilki sosyal yalnızlık olarak tanımlanmıştır. Burada kişinin kendini yalnız tatminsiz hissetmesinin nedeni, arkadaş ve tanıdıklarından oluşan sosyal ilişkiler ağının yeterli olmamasıdır. Weiss diğer tip yalnızlığı ise duygusal yalnızlık olarak tanımlamaktadır. Bu tip yalnızlıkta kişi, derin bir duygusal yaşantı ihtiyacı içindedir, ama bir partnerinin olmaması onun bu ihtiyacını karşılayamamasına ve dolayısıyla yaşamından doyum alamamasına neden olmaktadır.

Weiss (1973), duygusal ve sosyal yalnızlığın, altı çeşit ilişki türünün bir ya da bir kaçının eksikliğinin sonucu oluştuğunu ileri sürdü ve bu ilişkileri şöyle tanımladı (Wincezci, 1987);

- 1- Bağlılık; bireyin emniyette ve güvende olduğu duygusunu duyumsadığı bir ilişki.
- 2- Toplumsal Bütünleşme; ilişkiler bütünü sonucunda elde edilir.
- 3- Bakıp Büyütme şansı; bireyin diğer bireyin "iyiliğinden" kendini sorumlu duyduğu ilişki.
- 4- Bir Diğeri Olduğunu Bilmenin İç Rahatlığı; bireyin diğerleriyle birlikte olduğuna ilişkin duygusudur.
- 5- Güvenlilik, Bağlaşıklık; bireyin diğer bireye güvenebileceği ilişki türüdür.
- 6- Yol göstericilik; akıl danışabilecek kimselerin olduğu ilişki biçimidir.

Russell, Cutrona, Rose ve Yorko; yukarıdaki tanımları kullanarak Weiss'in teorisini destekleyici bulgular elde etmişlerdir.. Bu bilim adamları, yalnızlığı ölçmek için gözden geçirilmiş U.C.L.A. skalasını kullanmışlardır. Buna göre; duygusal yalnızlığı en iyi olarak "bağlılığını yansıttığını" toplumsal yalnızlığı ise "bir diğerinin olduğunu bilmenin iç rahatlığının"

yansıttığını belirtmişlerdir (Vencezzi, 1987). Buna ek olarak birey, diğer insanlar tarafından algılandığı, önemsendiği ve diğer insanlar tarafından "farkedildiği" yönünde bir duygu geliştirmişse ya da kendine bilişsel olarak yargısal düzeyde böyle bir "yükleme"de bulunmuşsa "geçici" de olsa sosyal yalnızlığa uzun süre katlanabilir.

Peplau ve Perlman (1982) yalnızlığı; bireyin kişilerarası etkileşimin de nicelik ve nitelik eksiklikleri sonucu oluşan olumsuz bir duygu olarak tanımlamakta ve yalnızlık açısından üç önemli noktayı vurgulamaktadırlar. İlkinde yalnızlık, sosyal ilişkilerdeki eksiklikler sonucu yaşanmaktadır. İkincisin de; bazen benlik gelişimine katkıda bulunsa da genelde olumsuz ve hoş olmayan bir duygudur, Üçüncüsün de ise; yalnızlık öznel bir yaşantı olarak görülmektedir.

Bir başka sınıflamaya göre ise 3 tür yalnızlıktan sözedilebilir. (Beydoğan 1984; Akyıldız, 1984) Buna göre;

1- Anlık yalnızlık; üzerinde fazla durulmayan bir yalnızlık tipidir.

2- Durumsal ya da geçici yalnızlık; daha önce sosyal ilişkilerinde doyum sağlayan bireyin ilişkilerdeki değişikliğe bağlı olarak doyum alamamasıdır. Sıklığı ve yoğunluğu kronik yalnızlığı getirir.

3- Kronik yalnızlık; uzun süre yaşanan yalnızlıktır.

Görüldüğü gibi yalnızlığın önemli bir boyutunu da, yalnızlığın süresi oluşturmaktadır.

Yalnızlığın diğer önemli bir boyutu da "Moustakas(1961) tarafından ileri sürülen olumluluk–olumsuzluk boyutudur. "Varoluş yalnızlığı" ile "yalnızlık kaygısı" arasındaki farklılığı belirten Moustakas, varoluş yalnızlığının insan yaşantısının kaçınılmaz bir parçası olduğunu, insanın kendisiyle yüzleşme sürecini içerdiğini ve benlik gelişimine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Bunun karştı olarak yalnızlık kaygısı olumsuz bir yaşantı olup, insanın insana yabancılaşmasına yol açmaktadır." Görüldüğü gibi Moustakas yalnızlığı hem olumlu hem de olumsuz anlamda değerlendirmektedir. Diğer yandan, "Varoluş yalnızlığı" varoluşçu psikolojinin "varoluş kaygısı" kavramıyla yakından ilişkilidir. Hatta, varoluş kaygısı yaşayan bir bireyin içinde bulunduğu süreci, tanımlar niteliktedir.

Özetle yalnızlık kişilik ve gelişim kuramları tarafından gelişim süreçlerindeki, aksamalara

bağlı olarak değerlendirilmekte ve bireyin kişiliğinin oluştuğu çocukluk ve ergenlik dönemindeki kişilerarası ilişkilerde yaşanan olumsuz etkileşimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer yandan Fromm ve varoluşçular yalnızlığı insanın temel sorunu olarak ele almakta ve bu nedenle bireyin bu acı deneyimi göğüslemesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Onlara göre anlamlı ve üretken bir yaşam ve doyumlu sosyal ilişkiler, bireyin yaşadığı yalnızlık duygusunu azaltacaktır. Görüldüğü gibi Fromm ve varoluşçular insanın yalnızlık sorununa felsefi ve ontolojik bir açıdan bakmaktadırlar.

Diğer yandan Weiss ve onu takip eden bilim adamları yalnızlığı sosyal ilişkilerdeki aksamalara bağlı olarak bireyin yaşadığı olumsuz ve acı verici bir duygu olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca bu bilim adamları yalnızlığın farklı boyutlarına da dikkat çekerek konuya daha da genişletip, derinleştirmektedirler.

Bundan sonraki kısımda ise bireyin kendini "yalnız" olarak algılaması ile ilişkisi açısından "yükleme kuramı" na yer verilecektir.

YÜKLEME KURAMI

İnsanların kendilerini neye göre "yalnız" olarak tanımladıkları, kişinin kendini ne derece yalnız hissettiği ya da gelecekte nasıl hissedeceğini düşündüğüyle yakından ilişkilidir.

Diğer bir deyişle yalnızlığa, dışsal ve yükleme mi yoksa içsel bir yükleme mi yapılmaktadır?

İnsanı algılama bir çok durumda, onun iç durumuyla ilgili çıkarımları gerektirir. Diğer yandan bu çıkarımlar sınırlı bilgilerle yapılmak zorundadır. Kişinin iç durumuyla ilgili, kendi anlattıklarının dışında doğrudan bir bilgimiz yoktur ve bu nedenle dışsal ipuçlarına bağlı olarak birey hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

Çıkarımlar konusunda, diğer bir deyişle olgusal nedensellikte sistemli olarak ilk Heider (1958) ilgilenmiştir. Heider, insanların olayların nedenlerini ve sonuçlarını anlama çabalarıyla ilgilenir. Davranışın nasıl algılandığı, davranışlara ilişkin nedensel açıklamalara gitmek için ne tür bilgiler ve bu bilgilerin hangi ilkeler çerçevesinde kullanıldığı konularında kuramsal bir açıklık getirmeye çalışır.

Heider, insanlarda iki güdünün bulunduğunu ileri sürer; Dış dünya ve çevreye ilişkin tutarlı bir görüş oluşturma ve çevreyi kontrol etme güdüleri. Bu güdülerin her birini doyurabilmek için gerekenlerden biri, insanların nasıl davranacaklarını kestirebilme yeteneğidir. Bir otobanda araba kullanırken önümüzdeki arabanın sürücüsünün aniden ve hiç bir neden yokken frene basmayacağına, çevreyi kontrol etme gücümüzün sınırlılığına bağlı olarak, diğer insanlara yönelik yargılarımıza güvenmek zorundayızdır. Aksi durumda, insanların davranışlarını kestiremezsek, dış dünyayı ilişkin görüşümüz, tutarsız ve düzensiz olurdu. Bu nedenle, insanların nasıl davranacaklarını kestirebilmek için, onların kişilik, güdü, heyecan ve tutumlarına ilişkin, bilişsel düzeyde bir yargı oluşturma zorunluluğumuz vardır.

Heider, olayların algılanmasında insanların gözlenen davranış örüntülerinden gözlenmeyen davranışları örgütlemeyi hedeflemiştir. Çevrenin değişen uyaranlarını, insanların "değişmeyen" zellikleriyle ilişkilendirir. İnsanların olayların sonuçlarıyla davranışları arasındaki ilişki ile ilgili yklemelemleri kişisel özelliklerine mi, yoksa dış glere mi yüklediklerini açıklamaya çalışır. Yükleme kuramında insanların nedensellik algılamalarında 4 temel faktör vardır (Kapıkıran, 1993). Bunlar;

- 1– Dış nedenlere karşı i nedenler
- 2– Nedeninin kararlılığı
- 3– Değişmezlik ilkesi
- 4– Paylaştırma ilkesi

Nedensellik algılamalarının çoğunda temel nokta, davranış ya da olayın içsel mi, yoksa dışsal bir yükleme sonucumu oluştuğudur. Bir kişi, daha çok, ya bazı kişisel özellik ve eğilimler ya da dışsal nedenler dolayısıyla davranıyor olarak algılanır.

Dışsal yklemelemler, nedensel sorumluluğu, bireyin dışında, onu saran genel evre, etkileşmekte olduğu özgül kişi, üzerinde bulunan rol kısıtlamaları, davranışları için ödül teklifleri ya da ceza tehditleri, şans, üzerinde çalıştığı işin özgül doğası ve benzeri her şeye yükleyecektir. içsel nedenler arasında kişilik özellikleri, güdüler, heyecanlar, tutumlar, yetenekler, çabalar ya da kişinin kendisiyle birlikte taşıdığı başka şeyler olabilir. (Freedman ve ark, Akt., Dönmez, 1989)

Nedensellik algılamalarında bir diğer önemli nokta, nedenin kararlı mı yoksa kararsız mı oluğudur. Bir davranış ya da durum kararlı bir nedene yüklenirse, yapılacak kestirimlerde

daha tutarlı olabilme olasılığı yüksektir.

Yüklemede değişmezlik ilkesinde ise, belli bir neden ile belli bir etki arasında değişmezlik ilişkisi gözleniyorsa ve neden olmayınca etkide görülmüyorsa, etki o nedene yüklenir. Bir başka anlatımla neden ve etki, zaman ve mekan bağlamında bitleştirilir ve genellenir. Bu bir anlamda bilimsel düşünme yönteminin aynısıdır.

Paylaştırma ilkesi ise, birden fazla nedenin olması durumunda görülür. Neden birden fazla ve güvenilir olarak algılanmazsa, etkiyi tek bir nedene yüklemeye daha az eğilimliyizdir.

Bu alanda geliştirilen bir başka model de Kelley'in "Küp modeli"dir. Bu modele göre, duygusal ve güdüsel etmenlerin yüklemeye etkisi yadsınmamakla beraber, temelde, yükleme sürecini, bireyin içsel ve dışsal yüklemelerde dikkate aldığı bilgi ve ilkeler dikkate alınır. Yüklemeler; kişiye, duruma ve uyarıcıya yapılabilir.

Yükleme kuramı başkalarının algılanmasına olduğu kadar, kişinin kendisini algılaması ve yükleme de bulunması açısından da önem taşır. Bir başka deyişle, yükleme kuramı, sadece başkalarının davranışlarına ilişkin nedensel yüklemeleri değil, kendi davranış, duygu ve tutumlarımıza ilişkin nedensel yüklemeleri de içerir. Birey, kendi duygu, düşünce, kişilik ve tutumları hakkında net olmadığı durumlarda, davranışları ve çevrenin onun hakkındaki yargılarına bağlı olarak, kendisine yükleme yapma durumundadır. Diğer yandan birey, kendisi hakkında yaptığı yükleme ile başka bir insanın davranışının nedeni hakkında yaptığı yüklemede büyük bir olasılıkla, aynı yükleme süreçlerini kullanır. Örneğin, bir başkasının davranışlarına ilişkin birey, dışsal yüklemeler de bulunuyorsa, kendi davranışlarıyla ilgili yüklemelerde de dışsal etmenlere daha çok ağırlık verecektir.

Dolayısıyla yükleme kuramına bağlı olarak, kendisini "yalnız"tanımlayan bireyler bunu iki farklı nedene yükleyeceklerdir. Yalnızlıklarını içsel nedenlere yükleyenler, daha çok kişilik özelliklerine, dışsal nedenlere yükleyenler ise çevresel etmenlere daha fazla ağırlık vereceklerdir. Nitekim, Russell, Peplau ve Cutrona (1978); Russell, Peplau ve Ferguson (1978)'un üniversite öğrencileri üzerine yaptıkları bir çalışmada (Bilgin, 1988) belirttikleri gibi; yalnızlıklarına içsel yükleme de bulunan öğrenciler bu durumu kişilik özelliklerine atfederek, kendilerini, çirkin korkak, arkadaş edinmede beceriksiz olarak değerlendirmişlerdir. Kişinin kendini olumlu değerlendirme eğilimini dikkate alırsak, bireyin kendini olumsuz tanımlaması, ruh sağlığının bir ölçütü olarak önemli görünmektedir. Fakat bu arada içsel yüklemenin sadece

olumsuz duygu ve davranışlar için geçerli olmadığını parantez içinde belirtelim. Diğer yandan yalnızlıklarını dışsal nedenlere yükleyenler, yalnızlıklarını çevresel nedenlere atfetmişlerdir.

Bu araştırmanın iki önemli sonucu vardır. Birincisi yalnızlık dışsal nedenlere yükleniyorsa, bu duygunun birey tarafından zaman ve çabayla değişeceği yönünde bir beklentisi olacağı ve dolayısıyla yalnızlığın "geçici" olarak algılanabileceğini varsayabileceğimizeyizdir. Diğer ise yalnızlığın içsel nedenlere yüklenmesidir ki, bu atfın bireyin kişiliği ile ve en önemlisi benliğiyle ilişkili olduğudur. Eğer yalnızlık kişilik özelliklerine yüklenmişse büyük oranda "kalıcı" olarak algılanabilecektir. Fakat durum bu kadar da basit değildir, bireyin yüklenmesinin içsel ve kalıcı mı yoksa dışsal ve kalıcı mı olduğunun yanında içsel ve geçici mi yoksa dışsal ve geçici mi olduğu da önemlidir.

Özetle, bireyin ruh sağlığı açısından önemli olan nokta; yalnızlığın içsel ve kalıcı algılanmasına bağlı olarak yapılan yüklemedir. Bu durum da birey büyük oranda psikolojik yardıma ihtiyaç duyabilir.

İLGİLİ GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

Yalnızlık uzun yıllardan beri bir çok bilim adamının ilgisini çekmekle birlikte yalnızlık konusunda yapılan araştırmalar özellikle son yıllarda hız kazanmıştır. Günümüzde ise yalnızlık artık çok çeşitli değişkenlerle ilişkisi açısından incelenen bir konu haline gelmiştir.

Yabancılaşma konusunda ise farklı disiplinlerden bilim adamları, konunun farklı boyutlarını kendi bakış açılarına göre ele almışlardır.

Bu kısımda yalnızlık ve yabancılaşma konusunda yurtiçi ve yurtdışında yapılan araştırmalara yer verilecektir.

Yabancılaşma Konusunda Yurtdışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Betty ve Dadelford'un (1973) P.I.L. (Yaşama amacı testi) testini kullanarak 416 kişi üzerine yaptıkları bir çalışmada, uyuşturucu bağımlılığı ile yaşam amacı arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. ($r=-.23$; $p<.001$). Bu çalışmada yaşamın amacı ölçeğinde düşük puan olan

öğrencilerin ortalama uyuşturucu bağımlılık endeksinin, (8.90) yaşamının amacı ölçeğinde yüksek puan olan öğrencilerin ortalama uyuşturucu bağımlılık endeksinden (4.25) anlamlı ölçüde farklı olduğu gözlenmektedir. (Frank, çev., Budak 1994)

Aynı şekilde Nowlis, öğrencilerin uyuşturucuya neden yöneldiğini araştırmış ve sık sık gösterilen nedenlerden birisinin "yaşamda anlam bulma isteği" olduğunu belirtmiştir. Benzer olarak San Diego bölgesinde Judd ve arkadaşları tarafından 455 öğrenci üzerinde yapılan bir ankette, hem esrar hem de hallüsinajen kullananların kullanmayanlara göre daha derin bir yaşamın anlamsızlığı duygusu içinde oldukları gözlenmiştir (Frankl, çev., Budak, 1994).

Mirin ve arkadaşları (1971) tarafından yapılan bir başka araştırmada ise, ağır uyuşturucu kullanımı ile anlamlı deneyim arayışı ve amaç yönelimli etkinlik yokluğu arasında yüksek oranda bir ilişkin olduğu bulunmuştur (Frankl, çev., Budak, 1994).

Linn'in (1968) Wisconsin Üniversitesinde 700 lisans öğrencisi üzerinde yaptığı diğer bir çalışmada ise, esrar kullananların kullanmayanlara kıyasla yaşamın anlamı konusunda daha fazla kafa yorduklarını bulmuştur. Seean ve Fechtmann'da altı aydan fazla düzenli esrar kullanan öğrencilerin yaşam amacı testinden aldıkları puanın, kullanmayanlara kıyasla anlamlı ölçüde düşük olduğunu bulmuşlardır ($p < 0.01$) (Frankl, çev., Budak, 1994).

Frankl'in aktardığı Planova ve arkadaşlarının 7000 üzerinde (1970) yaptıkları bir anket çalışmasında ise, ankete katılan öğrenciler arasında beklenen en yüksek hedefin "anlamlı bir yaşam felsefesi geliştirme" olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer olarak John Hopkins üniversitesinin yürüttüğü 48 kolejden 7948 öğrenci üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise (1971), ankete katılanların %78'i "yaşamda bir anlam ve amaç bulma" seçeneğini işaretlerken %16'sı "para kazanmak" seçeneğini işaretlemişlerdir.

Meyer ve Motta'nın (1981) 10. ve 12. sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları bir başka çalışmada ise, sosyal uyum ve yabancılaşma arasında olumsuz bir ilişki bulunmuştur.

Ayrıca Motta (1981) yabancılaşma ve öğrenme problemi arasındaki ilişkiyi incelediği diğer bir çalışmada ise, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Klein ve Walters (1981) P.I.L. testi ile denetim odağı (locus of kontrol) arasında yaptıkları faktöryel geçerlik çalışması sonucu, her iki testinde tek başına birbiriyle ilgili yapıları açıklamada yetersiz olduklarını bulmuştur.

Ülkemizde ise literatür taraması sonucu yabancılaşma ile ilgili çok az araştırmaya rastlanmıştır. Varolan çalışmalar daha çok felsefi ve sosyolojik boyutu ağır basan kuramsal çalışmalardır. Bu çalışmalara araştırmamızın "Önem" kısmında değindiğimiz için burada yer verilmeyecektir.

Yalnızlık Konusunda Yurtdışında Yapılan İlgili Araştırmalar

Jones ve arkadaşlarının (1981) yalnızlığın sürekliliği ve benlikle ilişkisi ile ilgili çalışmasında, yalnız erkeklerin daha az zeki ve daha az iddialı olduklarını belirtmişlerdir. Yalnız kadınlar ise daha az sosyalliğin içinde olmak istediklerini belirtmişler ve daha çok kontrol, daha çok belirlenmiş ilişkiler yeğlemişlerdir. Yalnız kadınlar aynı zamanda diğer insanlara daha fazla güvensiz olduklarını belirtmişlerdir.

Öte yandan, yalnız kadınlar, partnerleriyle karşılaştırıldığında daha az yalnız, daha az güvenilir, daha çok sinirli ve yalnız olmayan kadınlara göre daha az cana yakın olarak görülmüştür. Yalnız erkekler ise duygularına daha çok mesafeli olmakla birlikte, duygularını değiştirmede daha az kontrollü olarak görülmüştür.

Diğer yandan yalnızlık ve benlik kavramı arasındaki ilişki cinsiyetten etkilenmemektedir.

Goswick ve Jones (1981)'un yalnızlık, uyum ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi araştırdıkları bir başka çalışmada da, yalnızlığın, olumsuz benlik kavramı ve düşük uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Bir çok araştırmacı, yalnızlık ve bireyin benlik saygısını negatif olarak ilişkilendirmiştir (Hozan ve Shaver 1987, Stokes 1987).

Yalnızlık konusunda yapılan araştırmaların büyük bir bölümü, yalnızlık ile diğer kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Bu tür korelasyonel araştırmalar yalnızlık ile kaygı, depresyon, stress, kişiler arası saldırganlık arasında anlamlı bir ilişkin bulunduğunu göstermiştir (Jones, W.H., Freeman ve Goswick, 1981).

Syrne ve arkadaşları (1979) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise, izole olmuş bireyler arasındaki ölüm oranının, toplumla bütünleşmiş insanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. (1987, Peplau) Benzer şekilde Hojat (1982) yalnızlık, depresyon ve kaygı arasında ilişki olduğunu ve kendine güven ile dışa dönüklük azaldıkça yalnızlığın arttığını

bulmuştur.

Yalnız insanların kişilik özellikleri ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunda, yalnız insanların özgüven eksikliği içinde oldukları, sosyal ilişkilerinde başarısız olacaklarından kaygı duydukları saptanmıştır. Diğer yandan yalnız bireyler kalabalıkta daha keskin duygular taşımakta ve sosyal açıdan etkisiz davranışlar sergilemektedirler (Jones ve ark., 1980).

Cutrona, Shaver ve Freeman tarafından yapılan bir başka çalışmada ise; öğrencilerin koleje başlama tarihlerindeki yalnızlık derecesi görece olarak yüksek, fakat okul yılları boyunca bu yalnızlığın gittikçe azaldığı bulunmuştur. Öğrencilerin büyük bir bölümü için yalnızlık 7 ay sonra ortadan kalkmaktadır (Jones, 1981).

Chelune, Sultan, Williams (1980) kişilerarası yakınlık ve yalnızlık, sosyal beceri ve sosyal aktive arasındaki ilişkili incelemişlerdir. Araştırma sonucunda kendini açma davranışı ile yalnızlık arasında ilişki bulmuşlardır. Yalnızlık düzeyi düşük olan bireyler kendilerini daha uygun bir şekilde diğerlerine açmaktadırlar.

Aynı zamanda bu çalışmada, kişinin kendi hakkında bilgi verme esnekliği (disclosure flexibility) ara değişken olarak ele alınmıştır. Bu açıdan yalnızlık ile kendi hakkında bilgi verme arasında negatif bir ilişki vardır.

Perlman (1987) 80'den sonra yapılan yalnızlık araştırmalarında %80 oranında gözden geçirilmiş U.C.L.A. skalasının kullanıldığını ve yine %80 oranında araştırmaların kolej öğrencileri üzerinde yapıldığını söylemektedir. Çalışmalarında U.C.L.A. skalasını kullanmayan araştırmacılar ya Schmit'in (1973) D.L.S. yalnızlık skalasını ya da Shaver ve Rubenstein'in (1980) N.Y.U. yalnızlık skalasını kullanmışlardır. Yalnızlık konusunda bu farklı skalalarla yapılan araştırmalar birbiriyle tutarlıdır ve yapılan analizler hemen hemen aynı sonuçları vermektedirler.

Diğer yandan Stokes (1987) U.C.L.A. skalasının yalnızlık olgusunu tamamen açıklamadığını, bunun için insan ilişkileri ve duyguların açıklanmasında fenomenolojik metodları kullanmanın daha uygun olacağını belirtmektedir.

Yalnızlık Konusunda Ülkemizde Yapılan İlgili Araştırmalar

Yurtdışında yalnızlık konusunda yapılan araştırmaların kabarıklığına karşın, ülkemizde bu konuda yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu kısımda ülkemizde yalnızlık konusunda yapılan araştırmalara yer verilecektir.

Yaparel (1984) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada, sosyal ilişkilerde başarı ve başarısızlığın nedenlerinin algılanması ile yalnızlık ilişkisini araştırmıştır. Yaparel, yalnızlık ve cinsiyet değişkenlerinin sosyal başarı ya da başarısızlığa yapılan yüklemede anlamlı farklılığa yol açmadığını bulmuştur. Diğer yandan, kendini yalnız olarak tanımlayan deneklerin dışsal nedenlere, yalnız olarak tanımlamayanların ise içsel nedenlere yükleme yaptıklarını saptamıştır.

Bilgen ise (1987) üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeyini kişisel, sosyal ve genel uyum olmak üzere üç değişkenle ilişkisi açısından incelemiştir. Bilgen, öğrencilerin yalnızlık düzeyi yükseldikçe, kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyinin düştüğünü bulmuştur. Ayrıca 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin yalnızlık düzeyi açısından farklılaşmadıklarını saptamıştır.

Demir ise (1990) üniversite öğrencilerinin bireysel, sosyal ve ailesel değişkenlerle yalnızlığın ilişkisini araştırmıştır.

Araştırmada bireysel özelliklere ilişkin değişkenlerden cinsiyet, akademik başarı, serbest zamanın kimle geçirildiğinin, aylık gelirin yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğunu bulmuştur. Diğer yandan yaş, bölüm, sınıf, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim merkezi, yer değiştirme sıklığı, barınma türü gibi değişkenler ile yalnızlık arasında önemli bir ilişkinin olmadığı bulgulanmıştır.

Sosyal ilişkilerle ilgili değişkenlerden sosyal destek alma, yakın arkadaş sayısı, yeni sosyal ilişkiler kurmaya istek, sosyal beceri yeterlilik düzeyi, sorunların kime açıldığı, anne, baba, aynı ve karşı cinsle ve kardeşlerle ilişkilerdeki memnunluk düzeyinin yalnızlığa etkisinin önemli olduğu bulunmuştur.

Aile ile ilgili değişkenlerde ise kardeş sayısı, doğum sırası gibi değişkenlerin yalnızlık düzeyine etkisinin önemsiz olduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak Demir, sosyal ilişkilere ait değişkenlerin, bireysel ve ailesel

değişkenlerden daha fazla oranda bireylerin yalnızlık düzeyini etkilediğini saptamıştır.

Beydoğan (1994) "Sanat eğitimi dalında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin yalnızlık duygusu ve depresyonla ilişkisi" adlı çalışmasında bölüme girme şekli ile yalnızlık arasında önemli bir ilişki bulmuştur.

Dündar (1995) ise, kaygı ile yalnızlık arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur ($p<001$). Diğer yandan cinsiyet ile kaygı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır.

BÖLÜM – III

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ ve UYGULAMA

Bu bölümde araştırmada kullanılan modelin tanıtımı, örneklemen özellikleri, kullanılan ölçeklerin nitelikleri, anket soruları, uygulama ve kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

ARAŞTIRMA MODELİ

Bilimsel araştırmalarda genelde iki temel yaklaşıma rastlanır. Bunlar, tarama ve deneme modelleridir. Deneme modelleri neden-sonuç ilişkilerini belirlemek amacıyla, doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin üretildiği araştırma modelleridir. Tarama modelleri ise varolan durumu betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır.

Bu araştırma, neden sonuç ilişkisinden ziyade varolan durumu betimlemeyi amaçladığı için tarama modelinde bir araştırmadır. Deneklerin yabancılaşma ve yalnızlık ile ilgili duygu ve düşüncelerinin tesbiti belli bir "an"da yapıldığından "ansal tarama", değişkenler arası ilişkilerin aranması nedeniyle de, "ilişkisel tarama" modelinde bir araştırmadır.

Diğer yandan çalışmamızdaki temel amaç, üniversite birinci sınıf öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri ve bunun yalnızlık düzeyleri ile ilişkisini ve ikincil olarak, herbir değişkenin bireysel, ailesel ve sosyal özelliklere ait değişkenlerle ilişkisini belirlemektir.

Bu durumda araştırma modelimiz aşağıdaki gibi tablolaştırılabilir.

TABLO-1
YABANCILAŞMA ve YALNIZLIĞIN KENDİ ARALARINDA ve DİĞER DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

ÖRNEKLEM

Araştırma kapsamındaki bölümler ve öğrenci sayıları Tablo–2'de gösterilmiştir. Buca Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan birinci sınıf öğrencileri araştırmamızın evrenini oluşturmaktadır. Örneklemi oluştururken Resim ve Müzik bölümünde okuyan öğrenciler, "Sanat Eğitim Bölümü" adı altında toplanmıştır. Bunun nedeni her iki bölümde okuyan öğrencilerin sayısının diğer bölüm öğrencilerine göre az olmasıdır. Dolayısıyla örneklemenin evreni temsil edebilmesi açısından böyle bir yöntem izlenmiştir.

Örneklem Buca Eğitim Fakültesinin beş ayrı bölümünde okuyan öğrencilerden oluşmuştur.

TABLO–2
ÖRNEKLEMİ OLUŞTURAN ÖĞRENCİLERİN SAYISI ve YÜZDELERİ

BÖLÜMLER	ÖĞRENCİ SAYILARI (N)	YÜZDE (%)
Eğitim Bilimleri	40	20.51
Sosyal Bilimler	41	21.03
Yabancı Diller	38	19.49
Sanat Eğitimi	38	19.49
Fen Bilimleri	38	19.49
TOPLAM	195	100

Diğer yandan araştırma kapsamındaki deneklerin %54'ü kız, %46'sı erkeklerden oluşmaktadır

TABLO–3
ÖRNEKLEMİ OLUŞTURAN ÖĞRENCİLERİN CİNSİYETİ, SAYI ve YÜZDELERİ

CİNSİYET	(N)	(%)
Kız	105	53.85
Erkek	90	46.15
TOPLAM	195	100

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmamızın amaçları doğrultusunda veri toplamak için öğrencilere U.C.L.A. yalnızlık ölçeği, P.I.L. yaşam amacı ölçeği ve öğrencilere ilişkin bilgiler içeren anket formu uygulanmıştır.

UCLA YALNIZLIK ÖLÇEĞİ ve PUANLAMA

Öğrencilerin yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla U.C.L.A. yalnızlık ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilmiş daha sonra, Russel, Peplau ve Cutrona (1980) tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve ölçeğin maddeleri yarısı olumlu yarısı olumsuz olacak şekilde tekrar düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle bireyin yalnızlık derecesini belirlemek amacıyla geliştirilen U.C.L.A. yalnızlık ölçeği 10'u düz 10'u ters yönde kodlanmış 20 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin her bir maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşünce belirten bir durum sunulmakta ve bireylerden bu durumu ne sıklıkla yaşadıklarını dördüml ölçek üzerinde belirtmeleri istenmektedir. Olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddeler hiç yaşamam:4, nadiren yaşarım:3, bazen yaşarım:2, sık sık yaşarım:1 şeklinde, olumsuz yöndeki ifadeleri içeren maddeler bunun tam tersi olarak, hiç yaşamam:1, nadiren yaşarım:2, bazen yaşarım:3, sık sık yaşarım:4 şeklinde puanlanmaktadır (Demir,1989).

Diğer yandan bireyin maddelerden aldığı her bir puan toplanarak, her birey için bir toplanmış ölçek puanı elde edilmektedir. Her bir maddeden alınan puan 1 ile 4 arasında değiştiği için ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan 20'dir. Ölçekten alınan puan arttıkça, yalnızlık düzeyi artmaktadır. Yüksek puan yalnızlığın daha yoğun yaşandığının göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Öte yandan ölçeğin standardizasyonu ve norm çalışması yapılmamıştır. Bunun için araştırma kapsamına giren deneklerin ölçekten elde ettikleri puanlar toplanıp aritmetik ortalaması saptanmıştır. Buna göre ortalamanın bir standart sapma üzerinde puan alan grup, yalnız öğrencileri oluşturmaktadır.

U.C.L.A. YALNIZLIK ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİLİK ve GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ölçeğin orjinal geçerlik çalışmasında Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu $r=0.67$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliği de incelenmiş, iç tutarlılık katsayısının $\alpha=.94$ olduğu saptanmıştır. Ölçek ile elde edilen puanların kararlılığını incelemek amacıyla iki ay ara ile yapılan uygulamardan elde edilen sonuçlarda da, ölçeğin test-tekrar test güvenirliğinin ($r=.73$) anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür (Demir, 1989).

U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği ilk kez Yaparel (1984) tarafından kullanılmış ve geçerlik çalışmasında Beck Depresyon Envanteriyle arasında ($r=0.50$) bir korelasyon bulunmuştur.

Daha sonra Demir (1989) ölçeğin yalnızlıktan yakınan ve yakınmayan kişileri ne derece ayırt edip etmediğine ve ölçeklerden alınan puanların ilişkisine bakmıştır. Bunun için O.D.T.Ü. Rehberlik Merkezine başvuran ve "nörotik depresif" tanısı konmuş 36 hasta ve herhangi bir rahatsızlığı bulunmayan 36 normal denek kullanmıştır.

Ölçeğin geçerliliğini incelemek amacıyla, U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri ve Sosyal İçe Dönüklük Ölçeği her iki gruba da uygulanmıştır. Demir, t testi uygulayarak iki grup arasındaki farkın $p<0.001$ düzeyinde anlamlı olduğunu saptamıştır. Bu sonuç ölçeğin orjinali ile yapılan çalışmaları destekler niteliktedir.

Diğer yandan ölçeğin Beck Depresyon Envanteri ile $r=.77$; $p<0.001$ düzeyinde, Sosyal İçe Dönüklük alt ölçeğinde ise $r=.82$; $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Ölçeğin güvenirliği, iç tutarlılık ve test tekrar test yöntemleriyle incelenmiştir. İç tutarlılık Crombach alfa katsayısı hesaplanarak yapılmıştır, ($\alpha=.96$; $p<0.001$). Test tekrar test yöntemi sonucu ölçeklerden elde edilen korelasyon $r=.94$; $p<0.001$ düzeyinde yüksek ve anlamlı bulunmuştur.

Sonuç olarak; U.C.L.A. Yalnızlık Ölçeğinin geçerlilik ve güvenirliğinin yeterli düzeyde olduğu ve amacımıza hizmet edebileceği söylenebilir.

P.I.L. YAŞAM AMACI ÖLÇEĞİ ve PUANLAMA

Öğrencilerin yaşam amaçlarının olup olmadığı, dolayısıyla yabancılaşıp yabancılaşmadıkları Crumbaugh'ın (1968) P.I.L. ölçeğiyle (Purpose-in-life) saptanmaya çalışılmıştır.

Yaşam Amacı ölçeği (P.I.L.), 1'den 7'ye (düşük amaçtan yüksek amaca) kadar derecelendirilen 20 soru maddesinden oluşur. Her bir soru 1 ile 7 arasında derecelendiği için ölçeğin toplam puanları 20 ile 140 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puanlar azaldıkça yaşam amacı azalmakta, yabancılaşma artmaktadır.

Diğer yandan ölçek aynı zamanda gündelik yaşamdaki duygulanımları da değerlendirmek amacındadır. Bu açıdan ölçek iki boyutludur. Umutsuzluk (Despair) ve coşkunluk (Enthusiasm). Ölçeğin asıl ölçmek istediği faktör, bireydeki amaçsızlık ve anlamsızlık duygusudur. (Crumbaugh, 1968) İkinci faktör, yaşama daha pozitif bir tutumu tanımlamaktadır. (Walters ve Klein, 1981).

Ölçeğin puanlanmasında yanıtlanan maddeler toplanarak, her birey için toplam bir puan elde edilmektedir. Her bir maddeden alınacak puanlar 4'den 1'e doğru azalmakta, 7'ye doğru artmaktadır. Dolayısıyla 4'den 1'e doğru işaretlenen maddelere arttıkça buna bağlı olarak negatif duygular artmakta, 4'den 7'ye doğru işaretlenen maddeler arttıkça da pozitif duygular artmaktadır.

Ölçek ilk defa bu araştırmada kullanılmak üzere Türkçe'ye çevrilmiş ve dolayısıyla standardizasyonu ve norm çalışması yapılmamıştır. Bunun için araştırma kapsamındaki deneklerin ölçekten elde ettikleri puanlar toplanıp aritmetik ortalaması saptanmıştır. Aritmetik ortalamanın bir standart sapma altında yeralan grup, yabancılaşmanın yüksek olduğu grup olarak ele alınmıştır.

PIL ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİLİĞİ ve GÜVENİRLİLİĞİ

Ölçeğin güvenirliği konusunda 120 denek üzerinde yapılan uygulamalar sonucu $r=.85$ oranında bir yarı korelasyon saptanmıştır. Test-tekrar test konusunda herhangi bir veri yoktur (Robinson ve Shaver, 1973).

Diğer yandan Protestan müritlerin ölçekten aldıkları puan ile rahiplerin değerlendirmesi arasında $r=.47$ oranında, hastanede tedavi görmeyen hastaların ölçekten aldıkları puanlar ile psikiyatristlerin değerlendirmesi arasında $r=.38$ 'lik bir korelasyon saptanmıştır (Robinson ve Shaver, 1973).

P.I.L. ölçeği, M.M.P.I. Kişilik Envanterinin depresyon alt testiyle $r=.65$ oranında ve Srole'in anomi skalasıyla da $r=.40$ oranında bir korelasyon göstermektedir.

Ölçek Türkçe'ye ilk defa bu araştırmada kullanılmak üzere çevrilmiş, daha sonra çok iyi İngilizce bilen alanla ilgili bir kişi tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilmiş, çeviride tutarlık sağlanmaya çalışılmış ve ölçeğe son şekli verilmiştir.

Geçerlik ve güvenirlik çalışması yapmak için ölçek araştırmacı tarafından 50 kişilik bir gruba uygulanmış ve tekrar çiftler metoduyla iki yarı korelasyona bakılmıştır. Uygulama sonucunda $r=.81$ 'lik yüksek bir ilişki bulunmuştur. İlişkinin anlamlılığını test etmek amacıyla t testi uygulanmış ve $t=9.63$ olarak bulunmuştur. Buna göre korelasyon katsayısı $p<0.001$ düzeyinde anlamlıdır.

Diğer yandan KR-20 formülüyle korelasyon katsayısına bakılmış $r=.84$ oranında yüksek bir ilişki bulunmuştur. Standart hata 5.64'tür.

Ayrıca P.I.L. ölçeği, araştırmamız da kullandığımız U.C.L.A. yalnızlık ölçeğiyle ($r=-0.53$) oranında bir ilişki göstermektedir. İlişkinin anlamlılık düzeyi ise $t=8.72$ ve $p<0.001$ dir.

Ancak yukarıda bulunan sonuç, ($r=-.53$), ölçekler arasında ters bir ilişkiyi göstermekle beraber, U.C.L.A. ölçeğinden yüksek puan deneklerin yalnızlık düzeylerinin arttığı, P.I.L. ölçeğinde ise düşük puan alanların yabancılaşma düzeylerinin arttığı düşünülürse, iki ölçek arasında ters değil, doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, yalnızlık düzeyi arttıkça yabancılaşma düzeyi de artmakta, tersi durumda yalnızlık düzeyi azaldıkça yabancılaşma düzeyi de azalmaktadır.

Öte yandan, ölçeğin araştırmamızda kullanılması, yapılan çalışmalara ve görünüş geçerliğine bakılarak, alan uzmanlarınca uygun bulunmuştur.

Bununla beraber ölçeğin geçerliği ve güvenirliği konusunda daha kapsamlı çalışma ve analizlere ihtiyaç vardır. Ayrıca ölçme aracı ayırdediciliği açısından da farklı çalışmalarla test edilmelidir.

ANKET

Öğrencilerin bireysel, ailesel ve sosyal değişkenlerle ilgili durumlarını belirlemek amacıyla 21 sorudan oluşan anket formu ile bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

ORGANİZASYON ve UYGULAMA

Araştırmanın örneklemi Buca Eğitim Fakültesinin beş ayrı bölümünde okuyan birinci sınıf öğrencilerinden oluşan 210 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ancak 15 kişinin anket sorularının bazı maddelerini eksik bırakması nedeniyle bu öğrenciler araştırma kapsamına alınmamıştır. Anket ve ölçeklerin uygulanması Mart ve Nisan 1995 tarihinde gerçekleştirilmiş uygulamadan önce öğrencilere sözel yönerge verilmiştir. Anketin ön uygulama çalışmasında belirlenen 30 dk'lık sürede bütün öğrenciler yanıtlarını işaretlemişler ve araştırma süresi içinde araştırma sonucunu etkileyebilecek herhangi bir olayla karşılaşmamıştır.

Daha sonra anketteki veriler, bilgisayar kodlama formuna işlenmiştir. Kodlama formundaki bilgiler, Ege Üniversitesi Bilgisayar Merkezindeki uzmanlar tarafından bilgisayara verilmiş ve veri girdileri araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir.

KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER

Araştırmada öğrencilerin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri ile bu düzeyleri etkileyebileceği düşünülen değişkenler arasında ilişki olup olmadığı varyans analizi yapılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle değişkenler arasında farkların anlamlılığı için x^2 (Kay kare) ve ortalamalardan farkların anlamlılığı için F testi uygulanmıştır.

Farkın kaynağını belirlemek amacıyla ise Scheffe ve L.S.D. testleri uygulanmış, anlamlılık düzeyleri t testiyle kontrol edilmiştir.

Diğer yandan, iki ölçek arasında ilişkiyi bulmak için, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon katsayısı kullanılmış ve korelasyonun anlamlılığı için t testi uygulanmıştır.

Sonuç olarak, değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren tabloların altında, manidarlık düzeyleri belirtilmiştir.

BÖLÜM – IV

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırma kapsamına giren öğrencilerin, P.I.L. Yaşam Amacı ölçeği, U.C.L.A. Yalnızlık ölçeği ile anket sorularından elde edilen bulgular açıklanarak yorumlanmıştır.

TABLO-4

ÖĞRENCİLERİN YALNIZLIK ve YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

YABANCILAŞMA DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ								
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM		
	N	%	N	%	N	%	N	%	
DÜŞÜK	13	6.6	16	8.2	1	0.5	30	16.38	
ORTA	23	11.8	92	47.1	21	10.7	136	68.00	
YÜKSEK	1	0.5	16	8.2	12	6.1	29	15.62	
TOPLAM	34		124		37		195	100	
X ² =27.81				SD=4				P<0.001	

Öğrencilerin yalnızlık ve yabancılaşma düzeyleriyle ilgili olarak, yalnızlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin de yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da, yalnızlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri de yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-4 incelendiğinde öğrencilerin yalnızlık ve yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yabancılaşma ve yalnızlık düzeyi yüksek olan 12 kişinin, tüm öğrenciler içerisindeki yüzdesi 6.1'dir. Bir başka deyişle örneklemimizi oluşturan 195 kişinin %6'sının hem yalnızlık hem de yabancılaşma düzeyleri yüksektir. Ters durumda, yabancılaşma ve yalnızlık düzeyi düşük olan öğrencilerinde yüzdesi, tüm grup içinde %6.6'dır.

Bir başka anlatımla yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yabancılaşma düzeyi artarken yalnızlık düzeyi de artmakta, tersi durumda, yabancılaşma düzeyi azalırken yalnızlık düzeyi de azalmaktadır.

Yalnızlık büyük oranda, bireyin sosyal ilişkilerindeki eksiklikler, aksamalar ve kişisel yatkınlık sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu nedenle yalnızlık bireye sıkıntı veren doyumunu engelleyen acı verici bir yaşantı olarak tanımlanagelmıştır. Diğer yandan yabancılaşma Rubenstein ve Shaver (1982) tarafından yalnızlığın bir nedeni olarak görülmektedir. Kendine ve topluma yabancılaşan birey, ilişkilerinden ve etkinliklerinden de doyum alamamakta ve içe kapanmadan sert protesto gösterilerine kadar farklı tepkiler verebilmektedir.

Öte yandan gerek yalnızlık gerekse yabancılaşma kavramı, bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili algılamalarına bağlı olarak oluşturduğu, beklenti düzeyi ve doyum gibi kavramlarla da yakından ilişkilidir. Yalnızlık genellikle bireyin sosyal ilişkiler ağının, bireyin arzu ettiğinden daha küçük ya da daha az doyumlu algılanmasına bağlı olarak yaşanan bir duygudur. Kişinin kendisinden ve çevresinden beklenti düzeyi arttıkça doyum azalabilecek, tersi durumda kendisinden ve çevresinden beklenti düzeyi azaldıkça doyum artmayacaktır.(!) Bu durumda bireyi motive edecek bir kaygıdan sözedebilmenin güçlüğü ortadadır.

Diğer yandan yabancılaşma durumunda da buna benzer bir süreçten sözedebilir. Horney ve varoluşçu psikologlarında belirttiği gibi, birey, idealize ettiği ilişkilere ve topluma doğru yaklaştıkça kendinden uzaklaşacak, dolayısıyla kendine yabancılaşacak, kendine ve benliğine doğru yaklaştıkça ise çevre ve ilişkilerine yabancılaşacaktır. Bu durumu farklı kavramlarla da ifade edebiliriz. Bireyin kendisinden beklenti düzeyi arttıkça, algısal çarpıtmaları ve yaşadığı kaygıya bağlı olarak, doyum azalabilecektir. Aynı şekilde ilişkileri ve çevresinden beklentileri arttıkça da, ilişkilerinden ve çevresinden uzaklaşacak, dolayısıyla yabancılaşabilecektir.

Yalnızlık ve yabancılaşma bir başka açıdan, kişinin yaşadığı duyguların ve verdiği öznel tepkilerin benzeşikliği oranında da birbirleriyle ilişkili iki kavramdır. Her iki durumda da birey, çaresizlik, sıkıntı, anlamsızlık, güçsüzlük gibi negatif duygular içerisinde. Bu açıdan literatürde de yalnızlık ve yabancılaşmanın birlikte kullanılması rastlantı değildir.

Araştırmamızda da, yabancılaşma ve yalnızlık arasındaki ilişkinin yüksekliği, büyük oranda, bireyin kendisi ve çevresiyle ilişkilerinde uğradığı hayal kırıklığına bağlı olarak

yaşadığı negatif duygularla birlikte görülüyor olmasından kaynaklanıyor olabilir.

TABLO-5
ÖĞRENCİLERİN OKUDUKLARI BÖLÜM İLE YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

OKUDUĞU BÖLÜM	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Eğitim Bilimleri	3	7.50	26	65.00	11	27.50	40	100
Sosyal Bilimler	3	7.50	32	78.05	6	14.63	41	100
Yabancı Diller	8	21.05	25	65.79	5	13.16	38	100
Sanat Eğitim	8	21.05	23	60.53	7	18.42	38	100
Fen Bilimleri	8	21.05	30	78.95	0	—	38	100
TOPLAM	30	% 15.2	136	%70	29	%14.8	195	100

$\chi^2=17.615$

SD=8

P<0.05

Öğrencilerin okudukları bölümle ilgili olarak, Sosyal Bilimler öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerinin, Fen Bilimleri öğrencilerine göre yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da Sosyal Bilimler öğrencilerinin yabancılaşma düzeylerinin Fen Bilimlerine göre yüksek olduğu bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-5 incelendiğinde öğrencilerin okudukları bölüm ile yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sosyal Bilimler öğrencilerin %14.63'ünün yabancılaşma düzeyleri yüksek olarak bulunurken, aynı şekilde, Eğitim Bilimleri öğrencilerinin de %27.50'sinin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bir diğer deyişle, Eğitim Bilimleri öğrencilerinin yabancılaşma düzeyleri en yüksek olarak bulunmuş, bunu Sosyal Bilimler öğrencileri izlemiştir.

Hipotez oluşturulurken, toplumdaki hızlı değişime paralel olarak değer ve normlarda da bazı değişmelerin olduğu ve Sosyal Bilimler öğrencilerinin bölümleriyle ilgili olması açısından, değer ve normlarındaki karmaşaya bağlı olarak çelişkileri daha çabuk algıladıkları düşünülmüştü. Bir başka ifadeyle Sosyal Bilimler öğrencileri norm ve değerlerdeki

değişmeler sonucu, davranış ve tutumlarını belirleyecek norm ve değerler oluşturmada zorlanmakta, dolayısıyla yabancılaşabilmektedir.

Diğer yandan Sosyal Bilimler bölümünde okutulan bilgilerin, yaşamcıl karşılığı azaldıkça ya da bilgiler soyutlaştıkça, bilginin birey için anlamı kalmamakta, doyumunu azalarak yabancılaşabilmektedir. Fen Bilimleri öğrencileri ise bölümleri itibarıyla daha somut gerçeklerle ilgilenmekte ve uygulamalı derslerinde daha fazla doyum alabilmektedir.

Ayrıca, öğrencilerin arkadaşlarıyla ilişkilerinden memnunluk düzeylerinin düşüklüğü, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme ile yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin yüksekliği de dikkate alınırsa, Sosyal Bilimler öğrencileri sosyal ilişkilerindeki eksiklikleri ve aksamaları nedeniyle de yabancılaşıyor olabilirler.

TABLO-6

ÖĞRENCİLERİN MUTLU BİR ÇOCUKLUK GEÇİRME DÜZEYLERİ İLE YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

MUTLU BİR	YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ							
ÇOCUKLUK	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
GEÇİRME DÜZEYİ	N	%	N	%	N	%	N	%
1	15	30.00	29	58.00	6	12.00	50	100
2	10	11.36	69	78.41	9	10.23	88	100
3	2	5.71	26	74.29	7	20.00	35	100
4	2	15.38	7	53.85	4	30.77	13	100
5	1	11.11	5	55.56	3	33.33	9	100
TOPLAM	30	% 15.2	136	% 70	29	%14.8	195	100

$\chi^2=19.316$

SD=8

P<0.05

Mutlu bir çocukluk geçirip-geçirmemeye ilgili olarak, mutlu bir çocukluk geçirmeyen öğrencilerin, mutlu bir çocukluk geçiren öğrencilere göre yabancılaşma düzeylerinin daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da mutsuz bir çocukluk geçiren öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-6 incelendiğinde mutlu bir çocukluk geçirme düzeyi ile yabancılaşma düzeyleri

arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Mutlu bir çocukluk geçirip-geçirememeye ile ilgili soruya; arasıra, nadiren ve hemen hiç bir zaman yanıtını veren öğrencilerin yüzdesi sırasıyla %20, %30.77 ve %33.33 olarak bulunmuştur. Bir başka deyişle bu öğrencilerin yabancılaşıma düzeyleri yüksektir. Diğer yandan mutlu bir çocukluk geçirdiğini düşünen öğrencilerin yabancılaşıma düzeyleri düşük bulunmuştur.

Bu hipotez kurulurken mutlu bir çocukluk geçiren bireylerin, daha sonraki yaşamlarında daha sosyal, daha uyumlu ve daha kendisiyle barışık olacakları düşünülmüştü. Bir başka deyişle yaşamın ilk yıllarının insan kişiliğinin oluşumundaki etkisini vurgulayan psik-analitik kuramcılarının görüşleri dikkate alınmıştı. Eğer bireyin uyum ve savunma mekanizması dağarcığı büyük oranda yaşamın ilk yıllarında oluşuyor ve yaşamın sonraki dönemlerinde de etkisini gösteriyorsa, çocukluğunda mutsuz olan bireylerin daha sonraki yaşamlarında da daha az uyumlu, daha az kendisiyle barışık olmaları beklenebilirdi. Dolayısıyla yabancılaşıma düzeylerinin yüksekliği, çocukluktaki olumsuz ve etkisiz iletişim ve uyum mekanizmalarının sonucu olabilir.

TABLO-7
ÖĞRENCİLERİN OKUDUKLARI BÖLÜMDEN MEMNUNLUK DÜZEYİ İLE
YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	13	32.50	23	57.50	4	10.00	40	100
2	15	12.93	84	72.41	17	14.16	116	100
3	1	3.23	25	80.65	5	16.13	31	100
4	1	12.50	4	50.00	3	37.50	8	100
TOPLAM	30	% 15.2	136	% 70	29	%14.8	195	100

$\chi^2=16.476$

SD=6

$P<0.05$

Öğrencilerin okudukları bölümle ilgili olarak, okudukları bölümden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşıma düzeylerinin, okudukları bölümden memnun olanlara göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da okudukları bölümden memnun olmayan

öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-7 incelendiğinde okudukları bölümden memnun olmayan ve hiç memnun olmayan öğrencilerin yüzdeleri sırasıyla %16.13 ve %37.50 olarak bulunmuştur. Diğer bir deyişle bu öğrencilerin yabancılaşma düzeyi yüksektir. Öte yandan okudukları bölümden çok memnun olan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri düşüktür.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma servislerinin eğitim sistemi içerisindeki yeri oldukça önemlidir. Bireyin kendini ve çevresini tanımasına ve "akılcı" kararlar vermesine yardımcı amaçlayan bu servislerin Türkiye'de yetersizliği nedeniyle işlevini yerine getiremediği de bir gerçektir. Diğer yandan sadece üniversiteli olabilmek, üniversiteye girebilmek adına yapılan yanlış bir tercih daha sonra bireyi mutsuz edebilmektedir. Üniversitelerin birinci sınıfında okuyan öğrencilerin önemli bir yüzdesinin bölümünü değiştirmek istemesi bu gerçeğin altını çizmektedir. İlgı ve yeteneklerini bölümle ilişkili olarak tanımlayamayan birey, dolayısıyla okuduğu bölüme duygusal yatırım yapamamakta, doyum alamamakta ve bölümle özdeşim kuramadığı için de yabancılaşabilmektedir.

Bir başka önemli nokta da, bireyin, değişmesine yardımcı olacak bir bölüme girerek, kendisini kolayca değiştirebileceği yanılgısı içinde olmasıdır. Bu durumda birey ilgi ve yeteneklerini iyi tanımaması ya da yanlış bir beklenti yüzünden doyum alamamakta, dolayısıyla yabancılaşabilmektedir.

Diğer yandan bölümde kurum ve çevresiyle anlamlı ve yapıcı sosyal ilişkiler kuramayan bireyler de yabancılaşabilirler.

TABLO-8
ÖĞRENCİLERİN KARŞI CİNSLE İLİŞKİLERİNDE MEMNUNLUK DÜZEYİ İLE
YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	19	33.33	34	59.65	4	7.02	57	100
2	7	10.00	54	77.14	9	12.86	70	100
3	1	2.27	31	70.45	12	27.27	44	100
4	1	11.11	5	55.56	3	33.33	9	100
5	0	—	6	85.71	1	14.29	7	100
TOPLAM	28	% 14.97	130	%69.52	29	%15.51	187	100

$\chi^2=30.517$

SD=8

P<0.001

Öğrencilerin karşı cinsle ilişkilerinde memnunluk düzeyi ile ilgili olarak, karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, memnun olanlara göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin karşı cinsle ilişkilerinde memnun olma düzeyleriyle yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yabancılaşma düzeyleri yüksek olan öğrencilerin %33.33'ü ilişkilerinden memnun olmadıklarını belirtirken, %14,29'u ilişkilerinden hiç memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan karşı cinsle ilişkilerinden memnun olan öğrencilerin %33.33'ünün yabancılaşma düzeyleri düşük bulunmuştur.

Ergenlik dönemi, bireyin kimliğinin oluşması ve yetişkinlik rollerine kendini hazırlaması kadar, hızlı psiko-sosyal değişimlerle karakterize olan bir dönemdir. Karşı cinsle duygusal ve sosyal ilişkilerinde birey, bir yandan ilişkideki kendisinin yansıması olarak, kendine bir kimlik duygusu kazandırmaya çalışırken, toplumsal olarak da yaşamın sonraki dönemlerinde yaşayacağı rollerin bir provasını yapmaktadır.

Diğer yandan ergenlik dönemi ambivalans duyguların çok yoğun olduğu bir dönemdir. Birey bir yandan bağlanabileceği ilişkiler ararken, diğer yandan özerkliğine engel olunacağı düşüncesiyle ilişkilerden uzaklaşabilir. Bu "med-cezir"ler sonucu dönem dönem kendini tanımlamakta zorluk çeken birey, kendine yabancılaşabilir.

TABLO-9
ÖĞRENCİLERİN AYNI CİNSLE İLİŞKİLERDE MEMNUNLUK DÜZEYİ İLE
YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	23	23.71	63	64.95	11	11.34	97	100
2	4	5.00	61	76.25	15	18.75	80	100
3	2	14.29	9	64.29	3	21.43	14	100
4	1	25.00	3	75.00	0	—	4	100
TOPLAM	30	% 15.38	136	%69.74	29	%14.87	195	100
$\chi^2=13.734$			SD=6			P<0.05		

Öğrencilerin aynı cinsle ilişkilerinde ne ölçüde memnun olduğu ile ilgili olarak, aynı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, memnun olanlara göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da aynı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz bulgularca desteklenmiştir.

Tablo-9 incelendiğinde öğrencilerin aynı cinsle ilişkilerinde ne ölçüde memnun olduğu ile yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aynı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin %21.43'ünün yabancılaşma düzeyi yüksek bulunurken, memnun olan öğrencilerin %23.71'inin yabancılaşma düzeyi düşük bulunmuştur.

Birey ergenlik döneminde iç dünyasını paylaşabileceği ve karşılaştığı güçlüklerde destek alabileceği aynı cinsten yakın arkadaşlar edinmektedir. Bu dönemde karşı cinsle ilgili duygular ağırlıklı olmasına karşın, birey yakın arkadaşlığını aynı cinsten bireylerle

sürdürmektedir.

Özellikle karşı cinsle ilişkilerde büyük ölçüde kültürden kaynaklanan eksiklikler ve aksamaların yanında, çeşitli araştırmaların gösterdiği gibi her iki cinsin birbirlerini yeterince tanımadığı gözönüne alınırsa, aynı cinsten arkadaşlarla ilişkinin önemi bir kat daha artmaktadır. Karşı cinsle ilgili sorunları olan ve aynı cinsle ilişkilerinde sorunlar yaşayan birey, ilişkilerinden uzaklaşarak, kendine ve çevresine yabancılaşıyor olabilir.

TABLO-10
ÖĞRENCİLERİN BİR İLİŞKİYİ BAŞLATMA ve SÜRDÜRME BECERİ DÜZEYİ İLE
YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

BECERİ DÜZEYİ	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	8	22.86	27	77.14	0	—	35	100
2	16	15.38	73	70.19	15	14.42	104	100
3	6	13.64	29	65.91	9	20.45	44	100
4	0	—	5	62.50	3	37.50	8	100
5	0	—	2	50.00	2	50.00	4	100
TOPLAM	30	% 15.38	136	%69.74	29	%14.87	195	100

$\chi^2=16.073$

SD=8

P<0.05

Öğrencilerin bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeyleri ile ilgili olarak, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeylerinin yetersiz olduğunu düşünen öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, düşünmeyenlere göre yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da bulgularca bu denencemiz desteklenmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde öngörülen bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeyi ile yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Beceri düzeylerini yetersiz bulan öğrencilerin %37.50'si ile çok yetersiz bulan öğrencilerin %50.00'sinin yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuştur.

Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerisi büyük oranda bireyin kendisini ilişkiler

açısından olumlu veya olumsuz değerlendirmesiyle ilgilidir. Kendisini bu açıdan olumsuz değerlendiren bireyler, sosyal ve duygusal ilişkinin olası avantajlarından mahrum kaldıkları için yabancılaşıyor olabilirler.

TABLO-11

ÖĞRENCİLERİN AYLIK GELİRLERİNİN YAPMAK İSTEDİKLERİ ETKİNLİKLER İÇİN YETERLİLİK DÜZEYİ İLE YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

GELİRİN YETERLİLİK DÜZEYİ	YABANCILAŞMA DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	8	57.14	6	42.86	0	—	14	100
2	10	20.41	37	75.51	2	4.08	49	100
3	7	9.46	54	72.97	13	17.57	74	100
4	4	9.30	31	72.09	8	18.60	43	100
5	1	6.67	8	55.33	6	40.00	15	100
TOPLAM	30	% 15.38	136	%69.74	29	%14.87	195	100
$\chi^2=35.595$		SD=8				P<0.001		

Öğrencilerin aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için yeterli olması ile ilgili olarak, aylık gelirlerinin yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin, yeterli olduğunu belirten öğrencilere göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da bulgularca bu denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-11 incelendiğinde, öğrencilerin aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için ne ölçüde yeterli olduğu ile yabancılaşma düzeyleri arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikleri için yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin %18.60'ının, çok yetersiz olduğunu belirtenlerin ise %40.00'ının yabancılaşma düzeyleri yüksek bulunmuştur. Diğer yandan aylık gelirlerinin yeterli olduğunu söyleyen öğrencilerin %57.14'ünün yabancılaşma düzeyleri düşük bulunmuştur. Tablodan da görüldüğü gibi aylık gelirin yetersizlik düzeyi arttıkça, yabancılaşma düzeyi de artmaktadır.

Aylık gelirin yeterlilik düzeyi bireyin yapmak istediği etkinlikler açısından önemli bir

faktördür. Aylık geliri yetersiz olan öğrenci istediği aktiviteye katılamayacağı gibi, katılsa bile bunu büyük oranda sürdüremeyecektir. Diğer yandan bireyin kendini geliştirmesi, farklı yerler ve insanlar tanınması açısından da gelirinin yeterliliği önemli bir faktördür. Birey, aylık gelirinin düşüklüğü nedeniyle anlamlı ve doyum sağlayıcı etkinliklere katılamazsa, daraltıcı ve bunalan ilişkiler içinde yabancılaşıyor olabilir.

TABLO-12
CİNSİYET İLE YALNIZLIK DÜZEYİ İLİŞKİSİ

CİNSİYET	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
KIZ	26	23.21	73	65.18	13	11.61	112	100
ERKEK	11	13.25	51	61.45	21	25.30	83	100
TOPLAM	37	% 18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100
$X^2=7.725$		SD=2				P<0.05		

Öğrencilerin cinsiyetleriyle ilgili olarak, erkek öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. araştırmamızda da erkek öğrencilerin yalnızlık düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz bulgularca desteklenmiştir.

Tablo-12 incelendiğinde, cinsiyet ve yalnızlık düzeyleri arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Erkek öğrencilerin %25.30'unun yalnızlık düzeyi yüksek bulunurken, kız öğrencilerde bu oran %11.61'dir. Diğer yandan erkek öğrencilerin %13.15'inin, kız öğrencilerin ise %23.71'inin yalnızlık düzeyleri düşük bulunmuştur.

Yalnızlık yaşantısında kızlar lehine bir farklılığın olması toplumca cinslere verilen farklı rollerden kaynaklanmış olabilir. Genellikle bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme gibi sosyal ilişkilerde erkeklerin daha aktif olması beklenmektedir. Oysa erkeklere yüklenilen bu toplumsal roller birey üzerinde baskı yaparak, ilişkilerde daha pasif olmasına yol açabilmektedir. Diğer yandan kızların duygularını daha rahatça söyleyebilmeleri ilişkilerde daha rahat olmalarına yol açabilmektedir. Ayrıca toplum kızların bu tutumunu pekiştirirken, erkeklerden duygularını bastırmasını beklemektedir.

TABLO-13

ÖĞRENCİLERİN YAŞAMLARININ ÇOĞUNU GEÇİRDİKLERİ YER İLE
YABANCILAŞMA DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

YAŞAMIN ÇOĞUNUN GEÇİRİLDİĞİ YER	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	0	—	8	57.14	6	42.86	14	100
2	0	—	17	73.91	6	26.09	23	100
3	20	18.52	75	69.44	13	12.04	108	100
4	17	34.00	24	48.00	9	18.00	50	100
TOPLAM	37	%18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100

 $\chi^2=23.943$

SD=6

P<0.001

Öğrencilerin yaşamlarının çoğunun geçirdikleri yer ile ilgili olarak, yaşamlarının çoğunu köy ve kasabada geçirenlerin yalnızlık düzeylerinin, şehir ve metropollerden geçirenlere göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da yaşamlarının çoğunu köy ve kasabada geçirenlerin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuş ve denencemiz bulgularca desteklenmiştir.

Tablo-13 incelendiğinde, öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim merkezi ile yalnızlık düzeyleri arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Yaşamlarının çoğunu köyde geçirenlerin %42.86'sının, kasabada geçirenlerin %26.09'unun yalnızlık düzeyleri yüksek bulunmuştur. Diğer yandan, yaşamlarının çoğunu şehirde geçirenlerin %18.52'sinin yalnızlık düzeyi düşük iken, metropollerde geçirenlerin %34.00'ünün yalnızlık düzeyleri düşük bulunmuştur.

Yalnızlık genelde endüstri toplumlarının ve sosyo-ekonomik hareketliliğin bir ürünü olarak tanımlanagelmıştır. Buna paralel olarak büyük şehirlerdeki bireylerin daha yalnız olmaları düşünülmüştür.

Diğer yandan araştırmamızdaki anlamlı farklılık örneklemin birinci sınıf öğrencilerinden oluşmasından kaynaklanabilir. Kırsal kesimin birincil ilişkilerinden gelen ve feodal ayrışmamışlığı yaşayan bireyler ya da öğrenciler, büyük şehir ortamına gelince aynı ilişkileri

ve uyum biçimini arayacaklar, bulamadıkları oranda da yalnızlık duyabileceklerdir.

TABLO-14
DOĞUM SIRASI ve YALNIZLIK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİ (χ^2)

DOĞUM SIRASI	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	18	24.66	49	67.12	6	8.22	73	100
2	13	18.57	41	58.57	16	22.86	70	100
3	3	14.29	14	66.67	4	19.86	21	100
4	2	14.29	6	42.86	6	42.86	14	100
5	1	5.88	14	82.35	2	19.76	17	100
TOPLAM	37	% 18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100
$\chi^2=15.799$			SD=8			P<0.05		

Doğum sırası ile ilgili olarak, ilk doğan çocukların yalnızlık düzeylerinin daha sonra doğanlardan daha düşük olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da ilk doğan çocukların yalnızlık düzeyi düşük bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-14 incelendiğinde, doğum sırası ile yalnızlık düzeyi arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İlk doğan çocukların %24.66'sının yalnızlık düzeyi düşükken, %8.22'sinin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuştur. Diğer yandan 2., 3. ve 4. çocuklarda yalnızlık düzeyi %22.86 , %19.05 ve %42.86 olarak bulunmuştur. Kardeş sayısı arttıkça yalnızlık düzeyi de artmaktadır.

Literatürde ilk doğan çocukların yalnızlık düzeyinin yüksek olacağı hipotezi Adler'in kuramına dayandırılmaktadır. Oysa günümüzde aile içindeki ilişkilerin niteliği değişmiştir. Ekonomik yapının da zorlamasıyla geleneksel aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş olmaktadır. Diğer yandan ailenin, kültür düzeyinin yükselmesine paralel olarak az çocuk istemesi sonucu, bir veya iki çocuklu aileler çoğalmakta ve ilk çocuğa ilgi artabilmekte, sosyalleşmesi desteklenebilmektedir. Geleneksel ailelerde ise çocuk sayısı arttıkça anne ve babanın ilgi ve sevgisinin tüm çocuklara paylaşımı da azalmakta, daha sonra doğanlar daha yalnız olmaktadır.

TABLO-15

MUTLU BİR ÇOCUKLUK GEÇİRİP-GEÇİREMEME İLE YALNIZLIK İLİŞKİSİ (χ^2)

MUTLU BİR ÇOCUKLUK GEÇİRİP-GEÇİREMEME DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	18	36.00	24	48.00	8	16.00	50	100
2	16	18.18	62	70.45	10	11.36	88	100
3	2	5.71	25	71.43	8	22.86	35	100
4	1	7.69	9	69.23	3	23.08	13	100
5	0	—	4	44.44	5	55.56	9	100
TOPLAM	37	% 18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100

 $\chi^2=27.224$

SD=8

P<0.001

Mutlu bir çocukluk geçiren öğrencilerle ilgili olarak, mutlu bir çocukluk geçiren öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, mutsuz bir çocukluk geçirenlere göre daha düşük olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da mutlu bir çocukluk geçirenlerin, diğerlerine göre yalnızlık düzeyi düşük bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-15 incelendiğinde, mutlu bir çocukluk geçirip-geçirmeme ile yalnızlık düzeyi arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Hemen her zaman mutlu bir çocukluk geçirdiklerini düşünenlerin %36.00'sinin yalnızlık düzeyi düşük bulunurken, nadiren mutlu bir çocukluk geçirenlerin %23.08'inin, hemen hemen hiç bir zaman mutlu olmadığını düşünenlerin ise %55.56'sının yalnızlık düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu denence yapılırken, çocukluktaki ilişki ve uyum biçiminin bireyin daha sonraki yaşamında da etkili olacağı düşünülmüştü. Bir başka deyişle, çocukluğunda mutlu ve anlamlı ilişkiler kurmuş birey, yetişkinlik yaşamında da sosyal ilişkilerinde daha rahat, sosyal ve aktif olabilecek, dolayısıyla yalnızlığı daha az hissedecektir.

TABLO-16

ÖĞRENCİLERİN OKUDUKLARI BÖLÜMDEN MEMNUN OLMA DÜZEYİ İLE YALNIZLIK İLİŞKİSİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	10	25.00	23	57.50	7	17.50	40	100
2	24	20.69	74	63.79	18	15.52	116	100
3	3	9.68	24	77.42	4	12.90	31	100
4	0	—	3	37.50	5	62.50	8	100
TOPLAM	37	%18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100

$$\chi^2=15.826$$

$$SD=6$$

$$P<0.05$$

Öğrencilerin okudukları bölümle ilgili olarak, okudukları bölümden memnun olanların yalnızlık düzeyinin, memnun olmayanlara göre daha düşük olacağı ileri sürülmüştü. Araştırmamızda da okuduğu bölümden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-16 incelendiğinde öğrencinin okuduğu bölümden memnunluk düzeyi ile yalnızlık arasında $P<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Okuduğu bölümden hiç memnun olmayanların %62.50'sinin, memnun olmayanların ise %12.90'ının yalnızlık düzeyleri yüksek bulunmuştur. Öte yandan okuduğu bölümden her zaman memnun olanların %17'sinin yalnızlık düzeyinin yüksek olması başka değişkenlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Okudukları bölümden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olması iki farklı şekilde yorumlanabilir. Ya öğrenciler yalnız oldukları, yapıcı ve anlamlı ilişkiler kuramadıkları için bu olumsuz duygularını bölüme atfediyor, ya da okudukları bölümden memnun olmadıkları, dolayısıyla anlamlı ilişkiler için çaba harcamadıkları için yalnızlığı yaşıyor olabilirler.

TABLO-17
ÖĞRENCİLERİN KARŞI CİNSLE İLİŞKİLERİNDE MEMNUNLUK DÜZEYİ İLE
YALNIZLIK İLİŞKİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	19	33.23	35	61.40	3	5.26	57	100
2	14	20.00	41	58.57	15	21.43	70	100
3	2	4.55	31	70.45	11	25.00	44	100
4	1	11.11	5	55.56	3	33.33	9	100
5	0	—	6	85.71	1	14.29	7	100
TOPLAM	36	% 19.25	118	%63.10	33	%17.65	187	100

$\chi^2=21.940$

SD=8

P<0.01

Karşı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyi ile ilgili olarak, ilişkilerden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, memnun olan öğrencilere göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da karşı cinsle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri yüksek bulunmuş ve denencemiz bulgularca desteklenmiştir.

Tablo-17 incelendiğinde karşı cinsle ilişkilerinde memnunluk düzeyi ile yalnızlık arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Karşı cinsle ilişkilerden memnun olmayan öğrencilerin %33.33'ünün, hiç memnun olmayanların %14.29'unun yalnızlık düzeyi yüksektir. Diğer yandan ilişkilerden memnun olmayanların yüzdesi 33.33'tür ve yalnızlık düzeyleri düşüktür.

Ergenlik dönemi hızlı psiko-sosyal değişimlerle karakterize olan bir dönemdir. Bu dönemde karşı cinsle olan ilişkilerdeki sıkıntıların bireyleri aşırı derecede etkilemesi ve yalnızlığı yol açması söz konusu olabilir. Ayrıca bu dönem kimliğin olduğu bir dönemdir ve bu süreçte, bireyin duygu ve düşünceleri arasındaki "med-cezir"ler ile duyguların aşırı dışavurumu, öğrencileri dönem dönem "ansal" yalnızlığa ya da "kısa süreli" yalnızlığa itiyor olabilir.

TABLO-18
ÖĞRENCİLERİN AYNI CİNSLE İLİŞKİLERİNDEN MEMNUNLUK DÜZEYİ
ve YALNIZLIK İLİŞKİSİ (χ^2)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	32	32.99	57	58.76	8	8.25	97	100
2	4	5.00	56	70.00	20	25.00	80	100
3	1	7.14	8	57.14	5	35.71	14	100
4	0	–	3	75.00	1	25.00	4	100
TOPLAM	37	%18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100

$$\chi^2=31.249$$

$$SD=6$$

$$P<0.001$$

Aynı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyi ile ilgili olarak, ilişkilerden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeyinin, memnun olanlara göre daha yüksek olacağı öne sürülmüştü. Araştırmamızda da ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuş ve denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-18 incelendiğinde, aynı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyi ile yalnızlık düzeyi arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İlişkilerden her zaman memnun olduğunu belirten öğrencilerin %32.99'unun yalnızlık düzeyi düşükken, memnun olmayanların %35.71'inin, hiç memnun olmayanların %25.00'inin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuştur.

Ergenlik döneminde genç, iç dünyasını paylaşabileceği ve karşılaştığı güçlüklerde danışabileceği aynı cinsten arkadaşlar edinmektedir. Eğer genç, aynı cinsten arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kuramazsa, yalnızlık hissedebilir.

TABLO-19
YAKIN ARKADAŞ SAYISI ve YALNIZLIK İLİŞKİSİ

ARKADAŞ SAYISI	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	0	—	0	—	3	4.00	3	100
2	10	11.76	53	62.35	22	25.88	85	100
3	14	21.87	43	67.19	7	10.94	64	100
4	13	30.23	28	65.12	2	4.65	43	100
TOPLAM	37	%18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100

$X^2=28.916$

SD=6

$P<0.001$

Yakın arkadaş sayısı ile ilgili olarak, yakın arkadaş sayısı fazla olan öğrencilerin yalnızlık düzeyinin, hiç arkadaşı olmayan öğrencilere göre düşük olacağı ileri sürülmüştü. Araştırmamızda da bulgularca bu denencemiz desteklenmiştir.

Tablo-19 incelendiğinde yakın arkadaş sayısı ile yalnızlık düzeyi arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Hiç arkadaşı olmayanların %100'ü, 1 ve 3 arasında yakın arkadaşı olanların %25.88'inin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuştur. Diğer yandan yakın arkadaş sayısı 4 ve 6 kişi arasında olan öğrencilerin %21.87'sinin, 7'den fazla yakın arkadaşı olanların ise %30.23'ünün yalnızlık düzeyi düşüktür. Bir başka deyişle, yakın olarak tanımlanan arkadaş sayısı arttıkça yalnızlık düzeyi azalmaktadır.

Bu bulgu, Demir'in (1990) bulgularıyla da tutarlıdır.

Arkadaş sayısının fazla olması bireyin ilişkilerden aldığı doyumunu etkilediği gibi, sosyal destek açısından da önem taşır. Arkadaş sayısının niceliğinden ziyade niteliğinin belirleyici olduğu düşüncesi bir yana, bazen nicelik te önemli olabilmektedir. Bireyin başkalarıyla karşılaştırmalar sonucu arkadaş sayısına karar verdiği düşünülürse, arkadaş sayısının fazlalığı sosyal ilişkilerin çeşitliliğinin bir göstergesi olabileceği gibi, bireyin sosyalliğinin de bir göstergesi olabilir. Yalnızlığın büyük oranda sosyal ilişkilerdeki aksamalardan kaynaklandığı düşünülürse, fazla arkadaş sayısı bu eksikliği telafi edici bir rol oynuyor olabilir.

TABLO-20

ÖĞRENCİLERİN BİR İLİŞKİYİ BAŞLATMA ve SÜRDÜRME YETERLİK DÜZEYİ İLE
YALNIZLIK İLİŞKİSİ (χ^2).

YETERLİLİK DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	7	20.00	24	68.57	4	11.43	35	100
2	24	23.08	69	66.35	11	10.58	104	100
3	6	13.64	25	56.82	13	29.55	44	100
4	0	—	6	75.00	2	25.00	8	100
5	0	—	0	—	4	100.00	4	100
TOPLAM	37	% 18.97	124	%63.59	4	%17.44	195	100
$\chi^2=30.297$			SD=8			P<0.001		

Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme yeterlik düzeyi ile ilgili olarak, kendilerini yeterli olarak görmeyen öğrencilerin, görenlere göre yalnızlık düzeylerinin yüksek olacağı ileri sürülmüştü. Araştırmamızda da, kendilerini yetersiz olarak gören öğrencilerin yalnızlık düzeyi yüksek bulunmuş ve hipotezimiz desteklenmiştir.

Tablo-20 incelendiğinde bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme yeterlik düzeyi ile yalnızlık arasında $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerilerini yetersiz gören öğrencilerin %25.00'inin, çok yetersiz gören öğrencilerin %100'ünün yalnızlık düzeyi yüksektir. Diğer yandan kendilerini yeterli gören öğrencilerin %23.08'inin yalnızlık düzeyi düşüktür.

Yalnız bireylerin sosyal beceri eksikliği içinde oldukları ve sosyal ilişkiler kurmada zorlandıkları literatürde bulunmaktadır. Sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma ve sürdürmede önemli bir boyuttur. Sosyal becerisi fazla olanların daha rahat ilişki kurdukları ve daha az yalnız kaldıklarına dair bulgular bulunmaktadır. Beceri düzeyi düşük olanlar, diğer insanlarla daha az ilgilenmekte, kendilerinin başkaları tarafından kabul edilmeyeceği, reddedileceği beklentisi içinde olabilmektedirler.

Diğer yandan yalnız bireyler konuşma esnasında karşısındakine daha az dikkat etme, konuşmayı devam ettirme ve soru sormada daha az becerili olma eğilimi göstermektedirler.

Öte yandan Jones ve arkadaşlarının (1981) yalnız bireylerin sosyal becerilerinin yetersiz olduğu bulgusuyla, araştırmamızın bu bulgusu uyum içindedir.

TABLO-21
ÖĞRENCİLERİN AYLIK GELİRLERİNİN YAPMAK İSTEDİKLERİ ETKİNLİKLER İÇİN NE
ÖLÇÜDE YETERLİ OLDUĞU İLE YALNIZLIK DÜZEYİ İLİŞKİSİ (χ^2)

YETERLİK DÜZEYİ	YALNIZLIK DÜZEYİ							
	DÜŞÜK		ORTA		YÜKSEK		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	6	42.86	4	28.57	4	28.57	14	100
2	12	24.47	30	61.22	7	14.29	49	100
3	11	14.86	56	75.68	7	9.46	74	100
4	6	13.95	25	58.14	12	27.91	43	100
5	2	13.33	9	60.00	4	26.67	15	100
TOPLAM	37	%18.97	124	%63.59	34	%17.44	195	100
$\chi^2=18.561$			SD=8			P<0.05		

Öğrencilerin aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için ne ölçüde yeterli olduğu ile ilgili olarak, aylık gelirleri yetersiz olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, diğerlerine oranla daha yüksek olacağı ileri sürülmüştü. Araştırmamızda da aylık geliri yapmak istedikleri etkinlikler için yetersiz olan öğrencilerin yalnızlık düzeyi yüksek oranda bulunmuş ve hipotezimiz desteklenmiştir.

Tablo-21 incelendiğinde, aylık gelirin yapmak istenilen etkinlikler için yeterlilik düzeyi ile yalnızlık düzeyi arasında $P<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aylık gelirlerinin yapmak istedikleri etkinlikler için çok yetersiz olduğunu belirten öğrencilerin %26.67'sinin yalnızlık düzeyi yüksekken, çok yeterli olduğunu söyleyenlerin %42.86'sının yalnızlık düzeyi düşük bulunmuştur.

Aylık gelirleri yetersiz olan öğrencilerin istedikleri aktivite ve ilişkilere katılmayacakları,

katılsalar ve doyum sağlasalar bile bunu sürdüremeyecekleri dikkate alındığında, aylık gelirin yetersizliği ile yalnızlık arasındaki ilişkinin anlamlılığı açıklık kazanmaktadır.

TABLO-22
KARDEŞLERLE İLİŞKİLERDE MEMNUNLUK DÜZEYİNE İLİŞKİN YABANCILAŞMA
PUAN ORTALAMALARI (F)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	N	X	SS
1	101	101.10	16.24
2	62	97.71	17.26
3	25	96.84	19.42
4	5	80.60	12.70
5	2	82.50	21.92
TOPLAM	195	91.71	17.50
F=2.53	SD=4		P<0.05

Tablo-22 incelendiğinde kardeşlerle memnunluk düzeyi ile yabancılaşıma puan ortalamaları arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi kardeşlerle ilişkilerden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşıma puan ortalamaları, diğer gruplara göre daha düşük, dolayısıyla yabancılaşıma düzeyleri daha yüksektir. Aynı durum kardeşleriyle ilişkilerinden hiç memnun olmayan öğrenciler için de geçerlidir.

Diğer yandan ortalama, kaba bir istatistiksel tekniktir ve aşırı ölçümlerden etkilenir. Oysa standart sapma ortalamaya göre daha duyarlı bir tekniktir. Tabloyu standart sapma açısından yorumladığımızda ise, kardeşleriyle ilişkilerinden memnun olmayan öğrencilerin standart sapmasının 12.70 olduğu görülmektedir. Bu standart sapma diğer gruplara göre düşüktür ve grubun homojen olduğunu, dolayısıyla ortalamayı da dikkate alırsak, daha çok yabancılaştıklarını göstermektedir.

Ancak kardeşlerle ilişkilerde memnunluk düzeyi ile yabancılaşıma arasında anlamlı bir farklılığın bulunması bize, farklılığın kaynağını açıklamaz. Bu nedenle, farklılığın hangi

gruplardan kaynaklandığını bulabilmek amacıyla L.S.D. testi yapılmıştır.

TABLO-23

GRUPLARDAKİ FARKLILIĞIN KAYNAĞINA İLİŞKİN L.S.D. DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1-4	4.45901	15.3426	P<0.05
2-4	17.06968	15.5686	P<0.05

Tablo-23 incelendiğinde, kardeşlerle ilişkilerdeki memnunluk düzeyi ile yabancılaşma puan ortalamaları arasında $p<0.05$ düzeyindeki farklılık, ilişkilerinden memnun olmadığını söyleyen gruptan kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan kaynağın anlamlılığını kontrol etmek amacıyla t testi uygulanmıştır. Buna göre (1-4) için $t=2.81$ $p<0.01$ ve (2-4) için $t=2.26$, $p<0.05$ düzeyinde farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bir başka deyişle farklılık kardeşleriyle ilişkilerinden memnun olmayan gruptan kaynaklanmaktadır L.S.D. ve t testi bulguları tutarlıdır

TABLO-24

ÖĞRENCİLERİN BİR İLİŞKİYİ BAŞLATMA ve SÜRDÜRMEDE NE ÖLÇÜDE YETERLİ OLDUĞUNA İLİŞKİN YABANCILAŞMA PUAN ORTALAMALARI(F)

MEMNUNLUK			
DÜZEYİ	N	X	SS
1	35	107.11	12.34
2	104	99.60	18.14
3	44	94.18	15.37
4	8	85.87	9.88
5	4	78.75	21.50
TOPLAM	195	93.10	15.44
F=5.90	SD=4		P<0.01

Tablo–24 incelendiğinde, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürmede ne ölçüde yeterli olduğu ile yabancılaşma puan ortalamaları arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi, ilişkilerden memnun olmayan ve hiç memnun olmayanların puan ortalamaları çok düşüktür, dolayısıyla bu gruplarda yabancılaşma diğer üç gruba göre daha yüksektir. Diğer yandan gruplar standart sapma açısından karşılaştırıldığında; ilişkilerden memnun olmayan grubun standart sapması düşük, dolayısıyla grup diğerlerine oranla daha homojendir.

Diğer yandan $p<0.01$ düzeyinde anlamlı farklılığın kaynağını bulabilmek amacıyla gruplar arasında Scheffe testi uygulanmış, anlamlı ilişkiler Tablo 25'e alınmıştır.

TABLO–25
FARKIN KAYNAĞINA İLİŞKİN SCHEFFE DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1–3	12.9325	11.5752	$P<0.05$
1–4	21.2393	20.0276	$P<0.05$
1–5	28.3643	26.9738	$P<0.05$

Tablo–25'den de görüldüğü gibi farklılık 1. gruptan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan farkın kaynağının anlamlılığını test etmek amacıyla t testi uygulanmıştır. Buna göre; (1–3) için $t=5.18$ $p<0.001$, (1–4) için $t=4.11$ $p<0.001$ ve (1–5) için $t=2.93$ $p<0.01$ düzeyinde farklılık anlamlı bulunmuştur. Scheffe ve t testi bulguları tutarlıdır.

TABLO-26

ÖĞRENCİLERİN DERS DIŞI SERBEST ZAMANLARINI KİMLE GEÇİRDİĞİNE İLİŞKİN
YABANCILAŞMA PUAN ORTALAMALARI (F)

KİMLE GEÇİRDİĞİ	N	X	SS
1	26	89.73	18.20
2	24	103.21	16.04
3	104	90.37	17.04
4	22	95.18	16.11
5	19	106.00	15.24
TOPLAM	195	98.69	16.52

F=3.46

SD=4

P<0.01

Tablo 26 incelendiğinde, öğrencilerin ders dışı serbest zamanlarını kimle geçirdiği ile yabancılaşma puan ortalamaları arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi, serbest zamanlarını tek başına geçiren öğrencilerin puan ortalaması diğer gruplara göre daha düşüktür, dolayısıyla yabancılaşma düzeyleri daha yüksektir. Aynı zamanda bu grubun standart sapmasının diğer gruplara göre daha yüksek olması, grubun heterojen olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan farklılığın kaynağını bulabilmek amacıyla Scheffe testi uygulanmış ve anlamlı ilişkiler tabloda verilmiştir.

TABLO-27

FARKIN KAYNAĞINA İLİŞKİN SCHEFFE DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1-5	-16.2692	15.7897	P<0.05

Tablodan da görüldüğü gibi farklılık, serbest zamanını tek başına geçiren gruptan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan kaynağın anlamlılığını t testiyle kontrol ettiğimizde ise; $t=3.52$ $p<0.01$ düzeyinde farklılık anlamlıdır. Scheffe ve t testi bulguları tutarlıdır.

TABLO-28
ÖĞRENCİLERİN OKUDUĞU BÖLÜMDEN MEMNUN OLUP-OLMAMASINA İLİŞKİN
YALNIZLIK PUAN ORTALAMALARI (F)

MEMNUNLUK DÜZEYİ	N	X	SS
1	40	37.52	11.50
2	116	38.45	10.45
3	31	39.39	8.45
4	8	51.62	5.83
TOPLAM	195	41.74	9.05
F=4.44		SD=3	P<0.01

Tablo-28 incelendiğinde öğrencilerin okuduğu bölümden memnun olup olmamaları ile yalnızlık puan ortalamaları arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Diğer yandan okuduğu bölümden hiç memnun olmayanların yalnızlık puan ortalaması en yüksek, dolayısıyla bu gruptaki öğrencilerin yalnızlık düzeyleri diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu grubu standart sapma açısından yorumladığımızda ise, standart sapmanın diğer gruplara göre çok düşük olduğunu, dolayısıyla daha homojen bir grup olduğunu söyleyebiliriz.

Öte yandan farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla Scheffe testi uygulanmıştır.

TABLO-29
FARKLILIĞIN KAYNAĞINA İLİŞKİN SCHEFFE DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1-4	-14.1000	11.2036	$P<0.05$
2-4	-13.1767	10.5742	$P<0.05$
3-4	-12.2379	11.4714	$P<0.05$

Tablodan da görüldüğü gibi farklılığın kaynağı okudukları bölümden hiç memnun olmayan gruptur.

Diğer yandan farkın kaynağının anlamlılığını t testiyle kontrol ettiğimizde ise, t değerleri; (1-4) için $t=-3.16$ $p<0.001$, (2-4) için $t=-4.00$ $p<0.001$ ve (3-4) için $t= -4.33$ $p<0.001$ düzeyinde anlamlıdır. Scheffe ve t testi bulguları tutarlıdır.

TABLO-30
ÖĞRENCİLERİN SORUNLARINI KİME AÇTIĞINA İLİŞKİN
YALNIZLIK PUAN ORTALAMALARI (F)

SORUNLARINI AÇIKLADIĞI GRUPLAR	N	X	SS
1	26	44.15	10.56
2	85	38.65	10.29
3	13	39.85	11.67
4	57	37.89	9.93
5	14	34.57	11.02
TOPLAM	195	39.02	10.70
F=2.45	SD=4		P<0.05

Tablo-30 incelendiğinde öğrencilerin sorunlarını kime açtığı ile yalnızlık puan ortalamaları arasında $p<0.05$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi, sorunlarını hiç kimseye açmayan öğrencilerin yalnızlık puan ortalamaları en yüksek, dolayısıyla diğer gruplara göre yalnızlık düzeyleri daha yüksektir. Standart sapma açısından ise sorunlarını ailesine açan grubun standart sapması diğer gruplara göre en düşük, dolayısıyla en homojen gruptur.

Diğer yandan farklılığın kaynağını bulabilmek amacıyla L.S.D. testi uygulanmış ve anlamlı bulgular tablo 31'de verilmiştir.

TABLO-31
FARKIN KAYNAĞINA İLİŞKİN L.S.D. DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1-2	5.50679	4.58585	P<0.05
1-4	6.25911	6.78319	P<0.05
1-5	9.58242	6.78300	P<0.05

Tablodan da görüldüğü gibi farkın kaynağı, sorunlarını hiç kimseye açmayan gruptur.

Diğer yandan farkın kaynağının anlamlılığını t testiyle kontrol ettiğimizde ise t değerleri; (1-2) için $t=2.42$ $p<0.05$, (1-4) için $t=2.88$ $p<0.01$ ve (1-5) için $t=2.67$ $p<0.01$ düzeyinde anlamlıdır. L.S.D. ve t testi sonuçları tutarlıdır.

TABLO-32
ÖĞRENCİLERİN DERS DIŞI SERBEST ZAMANINI KİMLE GEÇİRDİĞİNE İLİŞKİN
YALNIZLIK PUAN ORTALAMALARI (F)

KİMLE GEÇİRDİĞİ	N	X	SS
1	26	46.77	9.90
2	24	39.37	12.43
3	104	37.92	10.06
4	22	38.50	9.08
5	19	33.84	7.91
TOPLAM	195	39.28	9.87

F=5.43

SD=4

P<0.01

Tablo 32 incelendiğinde öğrencilerin serbest zamanlarını kimle geçirdiği ile yalnızlık puan ortalaması arasında $p<0.01$ düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablodan da görüldüğü gibi, serbest zamanlarını tek başına geçirenlerin puan ortalaması diğer gruplara göre daha yüksektir. Standart sapma açısından ise; serbest zamanlarını çok yakın arkadaşlarıyla geçiren öğrencilerin standart sapması. diğer gruplara göre daha düşük, dolayısıyla daha homojen bir gruptur.

Diğer yandan farkın kaynağını bulabilmek amacıyla Scheffe testi uygulanmış ve anlamlı bulgular Tablo-33'te sunulmuştur.

TABLO-33
FARKIN KAYNAĞINA İLİŞKİN SCHEFFE DEĞERLERİ

GRUPLAR	FARKLAR	LİMİTLER	ANLAMLILIK
1-3	8.84615	6.87220	$P < 0.05$
1-5	12.92711	9.45955	$P < 0.05$

Tablodan da görüldüğü gibi farklılık serbest zamanlarını tek başına geçiren gruptan kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan farkın kaynağının anlamlılığını kontrol etmek amacıyla t testi uygulanmıştır. Buna göre;(1-3) için $t=5.61$ $p < 0.001$ ve (1-5) için $t=4.50$ $p < 0.001$ düzeyinde anlamlıdır. Scheffe ve t testi sonuçları tutarlıdır.

BÖLÜM -V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz insanı, farkında olsun ya da olmasın, kendi öz etkinliklerinin ürünleri tarafından tehdit edici bir tarzda kuşatılmıştır. İnsan, kendi yaşamına yön verirken, çevresini düzenlerken, diğer kişilerle kurduğu sosyal ilişkilerde genel bir başarısızlık ve yoğun bir yalnızlık duygusu yaşar olmuştur.

Öte yandan ise, kendi yarattığı ürünlerin bazılarının kendisine karşı kullanılması durumunda kendini, doğayı ve giderek bir bütün olarak dünyayı yok etme olasılığının ufukta gözükmesi, insanlık tarihinin hiç bir döneminde olmadığı oranda bir problem olmaya başlamıştır. Çağımızın en belirgin özelliği, insanın bir ana değer olarak gittikçe kendi dünyasından uzaklaşması şeklinde kendini açığa vurmaktadır.

Yalnızlık ise, bir anlamda hızlı değişime paralel olarak toplumda beliren anomik oluşumun bir koşulu olan atomlaşmanın belirtilerinden birisidir. İnsanların artan yalnızlığı, aşırı atomlaşma ve yalıtılmışlık duygusu, birbirlerine olan güvenin yok olması, kısaca tüm insani değerlerin yitirilmesi ile maddi refahın paralel biçimde geliştikleri bir gerçektir.

Bu araştırmada, genel ve kapsamlı bir süreçten kaynaklanan ve bireylerin öznel tepkilerinde kendini açığa vuran, güçsüzlük, amaçsızlık ve anlamsızlık duygularıyla birlikte görülen, bireyin kendine ve çevresine yabancılaşması ile yalnızlık arasındaki ilişki konu alınmıştır.

Birinci bölümde problem alanı genel çizgileriyle tanıtılmış, amaç, hipotez ve sınırlılıklar belirtilerek, problemin önemi tartışılmıştır.

İkinci bölümde çok genel ve kapsamlı, dolayısıyla çok boyutlu olan yabancılaşma kavramı, farklı disiplinlerin bakış açılarından tanıtılmış ve aynı bakış açılarının kuramsal izdüşümleriyle paralel olarak tartışılmıştır. Bu bölümde yabancılaşma konusunda merkezi bir rol oynaması nedeniyle Marx'ın yabancılaşma kuramı ve Seeman'ın kuramı detaylı olarak incelenmiştir. Diğer yandan yabancılaşma kavramıyla ilgili olması açısından Durkheim'in "anomi" kavramı irdelenmiş ve anomik davranışın bireyin öznel tepkilerinde görülmesi nedeniyle yabancılaşmanın bir alt boyutu olarak değerlendirilmiştir.

Yalnızlık konusunda ise, kavramın kişilik ve gelişim kuramcıları, sosyal-psikologlar ve felsefeciler açısından nasıl tanımlandığı tartışılmış, sosyal-psikolojik bir model üzerinde tanımlanması yapılmıştır.

Üçüncü bölümde araştırma modelimizin tanıtımı, örneklerin özellikleri, kullanılan ölçeklerin nitelikleri, anket soruları, uygulama ve araştırmada kullanılan istatistiksel tekniklere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde araştırmada elde edilen bulgular açıklanarak yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; Buca Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerine devam eden birinci sınıf öğrencilerinin yalnızlık ve yabancılaşma düzeyleri; bireysel özelliklerden, sosyal ilişkilere ait özelliklerden ve ailesel özelliklerden değişik derecelerde etkilenmektedir.

Araştırmada öğrencilerin bireysel özelliklerine ilişkin değişkenlerden serbest zamanını kimle geçirdiği, okuduğu bölüm, okuduğu bölümden memnunluk düzeyi, aylık gelirinin yeterlilik düzeyinin yabancılaşma düzeyine etkisinin önemli olduğu bulunmuştur. Diğer yandan öğrencilerin cinsiyet, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim merkezi, okudukları bölümden memnunluk düzeyi, aylık gelirlerinin yeterlilik düzeyi ve serbest zamanlarını kimle geçirdiklerinin yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğu saptanmıştır.

Diğer yandan mutlu bir çocukluk geçirme düzeyinin gerek yalnızlık gerekse yabancılaşma düzeyine etkisinin önemli olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin sosyal ilişkileriyle ilgili değişkenlerden karşı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyi, aynı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyi, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeyinin yabancılaşma düzeyine etkisinin önemli olduğu bulunurken, diğer yandan, karşı ve aynı cinsle ilişkilerde memnunluk düzeyinin, yakın arkadaş sayısının, bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme beceri düzeyinin ve sorunların kime açıldığının yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğu saptanmıştır.

Aileyle ilgili değişkenlerden kardeşle ilişkilerde memnunluk düzeyinin yabancılaşma düzeyine etkisinin önemli olduğu bulunurken, doğum sırasının yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğu bulunmuştur.

Ayrıca araştırmada öğrencilerin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyleri arasında oldukça yüksek bir ilişki vardır. ($p < 0.001$)

Diğer yandan öğrencilerin yalnızlık ve yabancılaşma düzeylerini etkileyeceği varsayılan etmenlerden sosyal ilişkilere ait olanlarının, bireysel ve ailesel özelliklere ait olanlara göre yalnızlık ve yabancılaşma düzeyini daha önemli oranda etkilediği sonucuna varılmıştır.

Ayrıca serbest zamanın kiminle geçirildiği, aylık gelirin sosyal etkinlikler için yeterlik düzeyi ve kardeşlerle ilişkilerde memnunluk düzeyinin sosyal boyutu da içerdiği dikkat çekmektedir.

Bulguların bu yönde çıkması yabancılaşma ve yalnızlığın önemli belirleyicilerinin sosyal ilişkilere ait değişkenler olduğunu göstermektedir.

Yabancılaşmanın üniversite gençliğinde görülme sıklığını anlama açısından bu araştırmaya katılan öğrenciler arasında yabancılaşmanın yaygınlığına bakılacak olursa; ortalamanın (98.73) bir standart sapma (17.24) altında (80 ve altı) puan alan öğrencilerin örneklemin %15'ini oluşturduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan araştırmaya katılan öğrenciler arasında yalnızlığın yaygınlığına baktığımızda ise; ortalamanın (38.949) bir standart sapma (10.525) üstünde (50 ve üstü) puan alan öğrencilerin örneklemin %17.4'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Bu derece yaygın olan yabancılaşma ve yalnızlığın tanınması, önlenmesi ve azaltılması konusunda bazı önlemler almak gerekmektedir. Bu nedenle araştırma sonuçlarına bağlı olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1- Öğrencilerin sosyal ilişkilerde sorunlar yaşadığı düşünülürse, akademik çalışma kadar, sosyal ilişki ve becerileri geliştirici çalışmalara da yer verilmelidir.

2- Üniversitelerde öğrencilerin sosyal yönlerini geliştirici çalışmalara mümkün olduğunca çok öğrencinin katılması teşvik edilmeli, bölümler arasında çeşitli etkinlikler düzenlenerek öğrencilerin kaynaşması sağlanmalıdır.

3- Üniversite kampüslerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma birimleri kurulmalı, psikolojik yardıma ihtiyaç duyan öğrenciler belirlenerek, topluma kazandırılma ve sosyalleşmelerine yardımcı olunmalıdır.

4- Üniversitelerde öğrencilerin sosyal ilişkilerinde nasıl daha aktif olabilecekleri hakkında seminerler verilmeli, gerekirse uygulama çalışmaları yapılmalıdır.

5- Aylık gelirin yetersizliğinin yabancılaşma ve yalnızlık düzeyine etkisinin önemli olduğu düşünülürse, aylık geliri yetersiz olan öğrencilere mali destek sağlanmalıdır.

6- Okudukları bölümden memnun olmayan öğrencilerin yabancılaşma ve yalnızlık düzeylerinin yüksekliği dikkate alınmalı, bu durumun nedenleri araştırılmalı uygun çözüm yolları ve öneriler geliştirilmelidir.

7- Öğrencilerin serbest zamanlarını yapıcı, yaratıcı ve sosyalleşmelerine yardımcı olacak şekilde geçirebilmeleri için, spor kompleksleri, düşünce klüpleri oluşturulmalı, varolanlar iyileştirilmelidir.

Ayrıca, ileride yapılacak araştırmalar için aşağıdaki önerilere yer verilmesi, konuya katkısı olabileceği düşüncesiyle gerekli görülmüştür.

1- Bu araştırmada kullanılan (P.I.L.) Yaşam Amacı Testi ve (U.C.L.A.) Yalnızlık Ölçeğinin her yaş ve sınıf düzeyinde standardizasyonu ve norm çalışması yapılarak, ülkemiz psikoloji literatürüne kazandırılabilir.

2- Bu ve benzeri bir araştırma değişik öğrenim düzeylerinde ve farklı üniversitelerde yapılmalıdır. Böylece yeni bulgular, yabancılaşma ve yalnızlığın daha da iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir.

3- Bu araştırmada kullanılan (P.I.L.) Yaşam Amacı Testinin geçerlik ve güvenirlik çalışması daha büyük örneklemelerde yapılmalıdır. Ayrıca ölçme aracı ayırdediciliği açısından test edilerek ülkemiz psikoloji literatürüne kazandırılabilir.

4- Mevcut araştırmamıza benzer bir çalışma daha büyük örneklem düzeyinde yapılabilir ve anlamlı ilişkilerin geçerliği test edilebilir.

5-Bu araştırma ile ele alınan değişkenlerin sayısı artırılarak, sosyal ilişkilerle ilgili değişkenlerin daha derinliğine incelenmesi yabancılaşma ve yalnızlığı anlaşılması, önlenmesi veya azaltılması açısından aydınlatıcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B.** , "Çağdaş Felsefe Akımları", İstanbul, M.E. Mat., 1979, s, 108–130
- Akgül, H.** , "Yabancılaşma Kavram ve Kuramlarının Değerlendirilmesi" (**Doktora Semineri**) , İzmir, 1991
- Akyıldız, H.** , "Lise ve İmam Hatip Lisesi Son Sınıf Öğrencilerin İnsan Doğasına İlişkin Görüşleri" Yayınlanmamış, Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. , Ankara, 1981, s, 14–16
- , "Yalnızlık Duygusuna Karşı kişilerarası Yakınlık" Mak, izmir, 1994, sf,1–2
- Belge, M.** , "1984 El Yazmaları", Marx'tan çev.; Murat Belge, Payel yay., İstanbul, 1969, s,68
- Beydoğan, M.** , "Sanat eğitimi Dalında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerin Yalnızlık Duygusu ve Depresyon İlişkisi ile ilgili Bir Araştırma" **mak.**, İzmir, 1989, s, 1
- Bilgen, S.** , "Üniversite Öğrencilerin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeyine Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü., Ankara, 1989
- Bilgin, N.** , "Sosyal Psikolojiye Giriş", Ege Ün. yay., İzmir, 1988, sf.130–137
- Brehm, S.** , "Intimate Relationships" Random Hause, Newyork, Çev., M.Buluş, 1985.
- Chelue, G.İ., F.Sultan and C.L. Williams.** , "Loneliness, Self Disclosure and Interpersonel Effectiveness", **Journal of Counseling Psychology**, 1980, Vol–27, No:5, s, 462–468.
- , "Theories of Adolencensa" Random Hause, Newyork, "Ergende kimlik Bunalımı", Çev., Meral Çileli, ed: Bekir Onur, 1987, s,202

- Dean, D.G. , "Alienation, Its Meaning and Measurement", **American Sociological Review**, Oct, 1961, s, 274-275
- Demir, A. , "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlığını Etkileyen Bazı Faktörler" Yayınlanmamış, Doktora Tezi, H.Ü. , Ankara, 1990, s,1-15
- _____ , "UCLA Yalnızlık ölçeğinin Geçerliliği ve Güvenirliği", **Psikoloji Dergisi**, 1989, s,14-18
- Dönmezer, S. , "Sosyoloji", Ankara, 1982, s, 202-204
- Dutton, E.D. , "Alienation and Economics", Newyork, 1971, s, 19-35
- Dündar, E. , "The Relationship Between anxiety Level and Loneliness Among High-school Students" mak., ODTÜ, 1995
- Eker, A. , "İş Ortamında Sosyal Psikoloji Boyutlarıyla Kişisel Davranışlar", Yayınlanmamış, Doktora Tezi, 9 Eylül Ün., İzmir, 1985, s,80-82
- Etzoni, A. , "Social Problems" Prentice Hall, Newjersey, 1976, s, 135-136
- Ergil, O. , "Yabancılaşma ve Siyasal Katılma", **Olgaç Mat.**, Ankara, s,31-65 , 70-86
- Frankl, V. , "Duyulmayan Anlam çılgılığı", Öteki yay., Çev. Selçuk Budak, Ankara, 1994, s, 14-30
- _____ , "İnsanın Anlam Arayışı", Edesos yay., Çev. Selçuk Budak, Ankara, 1991
- Freeman, J.E., W.H. Jones and R.A. Goswick , "The Persistence of Loneliness; Self and Othor Determinants" **Journal of Personality**, L.9, 81, s,27-48
- Freedman, J., I.; D.O. Sears and J.M. Carlsmith , "Sosyal Psikolojik" Ara yay.,Çev. A.Dönmez, İstanbul, 1989, s,95-141
- Froom, E. , "Çağımızın özgürlük Korkusu" İnsan Yay., Çev., B.Gövenç, Ankara, 1973.

- _____ , "Sağlıklı Toplum", Payel Yay. Çev. Yurdanur Salman, İstanbul, 1990, s,134-166
- _____ , "Özgürlük Korkusu" Yaprak Yay, Çev., Roza Hekmen, Ankara, 1994
- _____ , "Sahip Olmak ya da Olmak" Arıtan Yay, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1990.
- _____ , "Yeni Bir İnsan-Yeni Bir Toplum", Soy yay., Çev., Necla Arat, İstanbul, 1989.
- _____ , "Sevme Sanatı" De yay., Çev., Yurdanur Sarıca, İstanbul, 1975.
- Görmez, K.** , "Şehir ve İnsan", Araştırma-İnceleme Dizisi: 23, M.E.Y., İstanbul, 1991, s,80-84
- Geçtan, E.** , "Psikanaliz ve Sonrası", Hür Yay., İstanbul, 1981, s,277-291
- _____ , "Çağdaş Yaşam ve Normal dışı Davranışlar", Remzi Kit., İstanbul, 1989, s,17-31
- _____ , "Varoluş ve Psikiyatri" Remzi Kit., İstanbul, 1993, s,76-109
- _____ , "İnsan Olmak", Remzi Kit. İstanbul, 1993, s,109-123
- Geyer, F.** , "Alienations. Theories" A General Systems Approach, Joint-Social Research, Amsterdam, 1980, s,82-83 , 76-109 , 127-137 , 170 - 187
- Grobasky, F. and M Vincezci** , " Measuring the Emotional Social Aspect of Loneliness and Isolation" **Loneliness, Tneory, Research and Applications**, Nembury Park, California, 1989
- Himmetoğlu, B** , "Bireyin İşine ve Örgüte Yabancılaşma Olgusunun Tanımsal Bir Çözümlemesi" Ege Üniv. İşletme Fak. Yay., izmir, 1982
- Hojat, M.** , "Psychometric Characteristics of the UCLA Loneliness Scale, A Study with Tranian College Students" **Education and Psychological Measurement**, 1987, 4, s,917-925

- Horkheimer, M.** , "Akıl Tutulması" Metis yay., Çev., Orhan Koçak, 1990
- Horney, K.** , "Çağımızın Nevrotik İnsanı", Yaprak Yay., Çev., Erdem Bagadur, İstanbul, 1986, s,69-89
- , "Ruhsal Çatışmalarımız" Öteki yay., Çev., Selçuk Budak, İstanbul, 1990, s,29-59
- Hortaçsu, N.** , "İnsan İlişkileri" İmge yay., Ankara, 1991, s,99-101
- Jourard, S.İ.** , "Self-Disclosure Patterns in British and American College Females", **Journal of Social Psychology**, 1981, 54, s,315-320
- Jones, W.H. and T.L. Moore**, "Loneliness and Social Support" "**Loneliness Theory, Research and Applications**" Ed. R. Crandall, Nembury Park, California, 1989, s,145-155
- Jones, W.H.** , "Research and Theory on Loneliness; A Responce to Weiss's Reflections." "**Loneliness, Thory, Research and Applications**", Ed. R. Crandall, Nembary Park, California, 1989, s,17-25
- Kağıtçıbaşı, Ç.** , "Sosyal Değişmenin Psikolojik Boyutları" Ayyıldız mat., II. Bası, Ankara, 1972
- Kapıkıran, Ş.** , "İçten ve Dıştan Denetimliliğe Sahip Ergenlerin Atilganlık Düzeylerinin Saptanması" Yayınlanmamış. Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Ün., İzmir, 1993, s,28-30
- Karasar, N** , "Bilimsel Araştırma Yöntemi", 4. baskı, Ankara, 1991, s,73-74
- Kızıltan, G.Ş.** , "Çağımızda İnsanın Yabancılaşma Sorunu" Yayınlanmamış, Doktora Tezi, H.Ü., Ankara, 1982
- , "Kişinin Silinen Yüzü: Çağımızda Yabancılaşma Sorunu" Metis yay., İstanbul, 1986, s,17-63
- Mover, R.T. and R.W. Mutto** , "Alienation and School Adjusment Among and White Adolescents", **Journal of Psychology**, Vol-112, 1982, s,21-28

- Paloutzian, R.F. and A.R. Janigian** , "Models and Methods in Loneliness Research"
"Loneliness=Theory, Research and Applications" Nembury
Park, California, Ed: R.Crandall, 1989, s,31-39
- Perlman, D.** , "Further Reflections on the Present State of Loneliness Research"
"Loneliness=Theory, Research and Applications" Nembury
Park, California, Ed: R.Crandall, 1989, s,17-25
- , "Loneliness and Expressive Communication" **Journal of Abnormal
Psychology**, 1979, 88, s,255-261
- Perkins, H.W.** , "On the Specificity of Social Alienation" **Sociology and Social Re-
search**, 1982, Vol-66, s,319-417
- Reichmann, F.** , "Loneliness" **Psychiatry**, 1959, 22, s,1-15
- Robinson, J.P. and P.R. Shaver**, "Measures of Social Psychological Attitudes"Survey
Research Center, **Institute for social Research**, Michigan, 1973,
s,245-293
- Sartre, J.P.** , "Existansializm", Çev., A. Bezirci, Say yay., II. baskı, 1989
- Seeman, M.** , "The Urban Alienations: Some Dubious Theses form Marx to Marcuse",
Journal of Personality and Social Psychology, 1971, Vol-19,
s,135.
- , "On the Meaning of Alienation" **American Sociological Review**,
1958, s,783-790
- Shaver, P and C. Hozan** , "Being Lonely, Falling in Love;Perspectives from Attachment
Theory", "Loneliness=Theory, Research and Applications"
Nembury Park, California, Ed: R.Crandall, 1989, s,105-123
- Shayegan, D.** , "Yaralı Bilinç", çev., H.Bayrı, Metis Yay., 1991, s,95-96
- Töber, S.** , "Politik-Psikolojik Notları", Ara yay., İstanbul, 1990, s,133-173
- Tezcan, M.** , "Eğitim Sosyolojisi", Bilim yay., Olgaç mat., 5. bası, Ankara, 1988,
s,418-421

- Tolan, B.** , "Çağdaş Toplumun Bunlumu: Anomi ve Yabancılaşma" Ankara İktisadi ve İdari Bilimler Yayınları, No:166, 2. bası, Ankara, 1981, s,3, 102-212
- _____ , "Toplum Bilimine Giriş", Savaş yay., II. Bası, Ankara, 1983, s,281-323
- Topsever, Y.** , "Psikolojide Araştırma, Deneş ve Analiz", Ege Ün. Yay., İzmir, 1991, s,99-121
- Victor, G.** , "Invisible Men Foces of Alienation", Prentice Hall, New Jercey, 1973, s,125-126
- Vintrob, H.** , "Self Disclosure as a Marketable Commodity", "**Loneliness=Theory, Research and Applications**" Nembury Park, California, Ed: R.Crandall, 1989, s,145-155
- Vricle, R.V.** , "Alienation İndividual or Social Problem" , Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1970, s,7-8
- Walters, L.H. and A.E. Klein** , "Measures of anomie and locus of Control for Adoles cents; Evidence of Factorial Validity" **Education and Psychological Measurement**, 1981, Vol-41, s,1203-1213
- Yaparel, R.** , "Sosyal İlişkilerdeki Başarı-Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ve Yalnızlık Arasındaki İlişki", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü., 1984, s,1-2
- Zijderveld, C.A.**, "Soyut Toplum" Pınar yay., Çev., Cevat Cerit, 1985, s, 23,27, 122-127

EK-1

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenci,

Aşağıda, görüş ve düşüncelerinizle ilgili bir dizi soru bulunmaktadır. Bu bir sınav değildir, yanıtlarınız gizli kalacak ve sadece gençlerle ilgili bir araştırmada kullanılacaktır. Hiç bir sorunun kesin olarak doğru ve yanlış cevabı yoktur. Hiç bir cevaba doğru ve yanlış denilemeyeceği ve bilhassa sizin kendi düşüncelerinizi öğrenmek istediğimiz için, cevapları kimseye danışmamız araştırmanın bilimselliği açısından önemlidir.

Bu anketin sağlayacağı fayda, bunu cevaplandırmakta göstereceğiniz samimiyet ve dikkate bağlıdır. Anket bilimsel bir araştırmanın parçası olduğu için, adınızı ve okul numaranızı yazmayınız.

Cevap vermeden önce her soruyu dikkatle okuyunuz. Hiç bir soru üzerinde çok fazla zaman kaybetmeden , hızlı fakat dikkatli bir şekilde soruyu cevaplayınız. Size uygun seçeneğin üzerine bir (X) işareti koyunuz.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

1. Bölümünüz:
2. Cinsiyetiniz: (A) Kız (B) Erkek
3. Yaşınız:
4. Genel not ortalamanız:
5. Üniversiteye başlamadan önceki yaşamınızın büyük bir çoğunluğunu hangi tür yerleşim merkezinde geçti.

(A) Köyde (Nüfusu 2.000'den az)
(B) Kasabada (Nüfusu 2.000–20.000 arası)
(C) Şehirde (Nüfusu 20.000–1.000.000 arası)
(D) Metropolde (Nüfusu 1.000.000'dan çok)

6. Yaşıntınız boyunca nakil, taşınma v.b. gibi nedenlerden dolayı yer değiştirdiniz mi?

(A) Evet (Kaç keç olduğunu belirtiniz) :

(B) Hayır

7. Nerede kalıyorsunuz?

(A) Ailemin yanında

(B) Yurtta

(C) Tek başıma bir evde

(D) Arkadaşlarımla birlikte bir evde

(E) Başka (Belirtiniz)

8. Siz dahil kaç kardeşsiniz?

(A) 1

(B) 2

(C) 3

(D) 4

(E) 5 ve üstü

9. Doğum sırasına göre kaçınıcı çocuksunuz, belirtiniz?

(A) 1

(B) 2

(C) 3

(D) 4

(E) 5 ve üstü

10. Mutlu bir çocukluk geçirdiğinizi düşünüyor musunuz?

(A) Hemem hemen her zaman

(B) Çoğunlukla

(C) Arasıra

(D) Nadiren

(E) Hemen hemen hiç bir zaman

11. Okuduğunuz bölümden memnun musunuz?

(A) Çok memnunum

(B) Memnunum

(C) Memnun Değilim

(D) Hiç memnun değilim

12. Anne ve babanız:

(A) Birlikteler

(B) Ayrı yaşıyorlar

(C) Boşandılar

(D) Başka (Belirtiniz) :

13. Anne ve babanızın birbirleriyle ilişkileri nasıldır?

- (A) Çok iyi
- (B) İyi
- (C) Ne iyi ne kötü
- (D) Kötü
- (E) Çok kötü

14. Aşağıdaki kişilerle olan ilişkinizden ne ölçüde memnunsunuz? (Her kişi için ayrı ayrı belirtiniz)

	Çok memnunum	Memnunum	Ne çok ne az memnunum	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
Annenizle					
Babanızla					
Kardeşlerinizle					
Karşı cinsten arkadaşınızla					
Aynı cinsten arkadaşınızla					

15. Karşılaştığınız bir zorlukta çoğunlukla size kim destek olur?

- (A) Hiç kimse
- (B) Aynı cinsten arkadaşım
- (C) Karşı cinsten arkadaşım
- (D) Ailem (Kim, belirtiniz)
- (E) Başkası (Kim, belirtiniz)

16. Genellikle sorunlarınızı kime açarsınız?

- (A) Hiç kimseye
- (B) Aynı cinsten arkadaşıma
- (C) Karşı cinsten arkadaşıma
- (D) Ailemden birine (Kim, belirtiniz)
- (E) Başkasına (Kim, belirtiniz)

17. Yakın arkadaş olarak tanımlayabileceğiniz kaç kişi vardır?

- (A) Hiç yok (B) 1–3 kişi (C) 4–6 kişi (D) 7–9 kişi ve daha fazla

18. Yeni sosyal ilişkiler kurmaya ne derece isteklisiniz?

- (A) Çok istekliyim
(B) İstekliyim
(C) Ne çok ne az istekliyim
(D) İsteksizim
(E) Çok isteksizim

19. Bir ilişkiyi başlatma ve sürdürme gibi sosyal becerileriniz ne ölçüde yeterli?

- (A) Çok yeterli
(B) Yeterli
(C) Ne çok ne az yeterli
(D) Yetersiz
(E) Çok yetersiz

20. Ders dışı serbest zamanlarınızı genellikle kimle geçiriyorsunuz?

- (A) Tek başıma
(B) Karşı cinsten arkadaşım
(C) Aynı cinsten arkadaşım
(D) Ailemle
(E) Başkasıyla (Kim, belirtiniz)

21. Aylık geliriniz yapmak istediğiniz etkinlikler için ne ölçüde yeterli?

- (A) Çok yeterli
(B) Yeterli
(C) Ne çok ne az yeterli
(D) Yetersiz
(E) Çok yetersiz

EK-2

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenci,

Aşağıda 20 farklı ifade verilmiştir. Bu ifadelerin size uygunluk derecelerini belirlemek amacıyla 1'den 7'ye kadar seçenekler sunulmuştur. Rakamların, şiddetli bir duygudan onun tam karşıtı şiddetli bir duyguya doğru uzandığına dikkat ediniz.

"Nötr" seçeneği olarak ifade edilen "4" rakamı, olumlu ya da olumsuz bir yargı belirtmektedir. Bu nedenle "Nötr" seçeneğini mümkün olduğunca az kullanmaya özen gösteriniz.

1 ve 7 rakamı en şiddetli duygu ve düşünceleri belirtmektedir. "4" rakamını "Nötr" olarak düşünürsek, 3'den 1'e doğru ve 5'den 7'ye doğru duygu ve düşüncelerin şiddeti de artmaktadır. Değerlendirme yaparken bu durumu gözönünde bulundurunuz.

Aşağıdaki cümleler size en uygun gelen rakamı daire içine alarak içini karalayınız.

Değerlendirmede lütfen açık ve titiz olunuz.

Teşekkürler

1. Ben genellikle bir insanım.

1	2	3	4	5	6	7
çok sıkıntılı			(Nötr)			taşkın ve çoşkulu

2. Benim için hayat

7	6	5	4	3	2	1
her zaman heyecan doludur			(Nötr)			tamamen monotondur (rutindir)

3. Hayatta

1	2	3	4	5	6	7
hiç bir hedefim ve amacım yok			(Nötr)			kesin hedeflerim ve amaçlarım var

4. Benim kişisel varoluşum

1	2	3	4	5	6	7
tamamen anlamsız			(Nötr)			çok anlamlı

5. Her yeni gün

7	6	5	4	3	2	1
tamamen yeni ve farklı bir gündür			(Nötr)			diğer günlerin aynısıdır

6. Eğer seçme şansım olsaydı

1	2	3	4	5	6	7
hiç doğmamayı tercih ederdim			(Nötr)			dokuz hayatım daha olsa on- ları da böyle yaşamayı ter- cih ederim

7. Emekli olunca

7	6	5	4	3	2	1
her zaman yap- mayı isteyip de yapamadığım şeyleri yap- cağım.			(Nötr)			ömrümün geri kalan kısmını dinlenmekle geçireceğim

8. Yaşamdaki hedeflerime

1	2	3	4	5	6	7
ulaşmakta hiç bir gelişme kaydetmedim.			(Nötr)			ulaştım ve tatmin oldum

9. Hayatım

1	2	3	4	5	6	7
bomboş, çaresizliklerle dolu			(Nötr)			oldukça heye- canlı bir şekilde sürüyor

10. Eğer bugün ölseydim hayatımın olduğunu düşünürdüm.

7	6	5	4	3	2	1
yaşamaya değer			(Nötr)			tamamen değersiz

11. Hayatımı düşündüğümde

1	2	3	4	5	6	7
genellikle neden varolduğumu merak etmişimdir.			(Nötr)			yaşamak için daima bir nedenim olmuştur.

12. Hayatımla bağlantılı olarak dünyaya baktığımda, dünya

1	2	3	4	5	6	7
kafamı karıştırıyor			(Nötr)			tam yaşanacak yer

13. Ben biriyim.

1	2	3	4	5	6	7
çok sorumsuz			(Nötr)			çok sorumlu

14. Bireyin kendi seçimi yapmakta özgür olduğu düşüncesini ele aldığımızda, ben bireyin, olduğuna inanıyorum.

7	6	5	4	3	2	1
tüm seçimlerini kendi hür irade-siyle yapmakta özgür			(Nötr)			seçimlerini yaparken kalıtım-sal çevresel faktörlerle sınırlı

15. "Ölüm" kavramını ele alırsak, ben ölüme

7	6	5	4	3	2	1
hazırım ve ölmekten kork-muyorum			(Nötr)			hazır değilim ve ölmekten korkuyorum

16. "İntihar" kavramını ele alırsak, intihar

1	2	3	4	5	6	7
bir çıkış yolu olarak ciddi şekilde düşünmüşümdür			(Nötr)			aklımın ucundan bile geçirmemişim dir.

17. Yaşamda bir anlam, amaç veya görev edinme konusunda

7	6	5	4	3	2	1
kendimi çok yetenekli buluyorum			(Nötr)			hiç yeteneğim yoktur.

18. Hayatım

7	6	5	4	3	2	1
tamamen benim elimde ve kontrolüm altındadır			(Nötr)			benim dışındadır ve başkaları tarafından kontrol edilmektedir.

19. Günlük işlerimi yapmak benim için

7	6	5	4	3	2	1
neşe ve haz kaynağıdır			(Nötr)			acı vesikinti vericidir

20. Hayatta

1	2	3	4	5	6	7
hiç bir amacım ve görevim olmadığını			(Nötr)			keşfettim.
						tamamen belirgin hedeflerim ve tatmin edici bir amacım olduğunu

EK-3

AÇIKLAMA

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenen her ifade de tanımlanan duygu veya düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi yada düşündüğünüzü her ifade için bir tek rakkamı daire içine alarak belirtmenizdir.

	Ben bu durumu HIÇ Yaşamam	Ben bu durumu NADİREN Yaşarım	Ben bu durumu BAZEN Yaşarım	Ben bu durumu SIK SIK Yaşarım
1. Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.	1	2	3	4
2. Arkadaşım yok.	1	2	3	4
3. Başvuracağım kimse yok.	1	2	3	4
4. Kendimi tek başıma hissediyorum.	1	2	3	4
5. Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası olarak hissediyorum.	1	2	3	4
6. Çevremdeki insanlarla birçok ortak yönüm var.	1	2	3	4
7. Artık hiç kimseyle samimi değilim.	1	2	3	4
8. İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor.	1	2	3	4
9. Dışa dönük bir insanım.	1	2	3	4
10. Kendime yakın hissettiğim insanlar var.	1	2	3	4
11. Kendimi grup dışına itilmiş hissediyorum	1	2	3	4
12. Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.	1	2	3	4
13. Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor.	1	2	3	4
14. Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.	1	2	3	4
15. İstedğim zaman arkadaş bulabilirim.	1	2	3	4
16. Beni gerçekten anlayan insanlar var.	1	2	3	4
17. Bu derece içime kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum.	1	2	3	4
18. Çevremde insanlar var ama benimle değiller.	1	2	3	4
19. Konuşabileceğim insanlar var.	1	2	3	4
20. Derdimi anlatabileceğim insanlar var.	1	2	3	4